MAUS

I
EGY TÚLÉLŐ TÖRTÉNETE
APÁM VÉRET VÁG A TÖRTÉNELMEN

II
ÉS ITT KEZDŐDTEK AZ ÉN MEGPRÓBÁLTATÁSAIM

art spiegelman

ULPIUS-HÁZ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2005

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
The Complete Maus published in Great Britain in Penguin Books 2003

Fordította:
Feig András

Felelős szerkesztő:
Dezsényi Katalin

A kötet megjelenését támogatta:

HOLOKAUSZT EMLÉKKÖZPONT

antenna hungária

Az Ulpius-ház Kiadó külön köszöni Vajda Éva, Darányi András, Hajdu Eszter, Lázár Eszter és Kemény Vagyim önzetlen közreműködését, mellyel e könyv kiadásához hozzájárultak.

www.ulpiushaz.hu

Jacket illustration by Art Spiegelman
Jacket design by Art Spiegelman and Louise Fili

ISBN 963 9602 75 2

A kiadó könyvei megvásárolhatók az Ulpius-ház könyvesboltban:
1137 Budapest, Pozsonyi út 23.
Telefon: 349-2753
Nyitva tartás:
hétköznap 10–18 óráig
szombaton 10–14 óráig
Kínálatunk megtekinthető az interneten is:
www.ulpiushaz.hu

Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó: Kepets András
Nyomdai előkészítés: Tercia Press Design Bt. Typostudio Kft.
Tördelés, betűtípus: Duotone Repro Kft.
Nyomás és kötés: Reálszisztéma Dabasi Nyomda Rt.
Felelős vezető: Mádi Lajos

Rego Park, N.Y. kb. 1958

I. RÉSZ [9.] OLDAL
APÁM ERET VÁG A TÖRTÉNELMEN

II. RÉSZ [167.] OLDAL
ÉS ITT KEZDŐDTEK AZ ÉN MEGPRÓBÁLTATÁSAIM

MAUS I

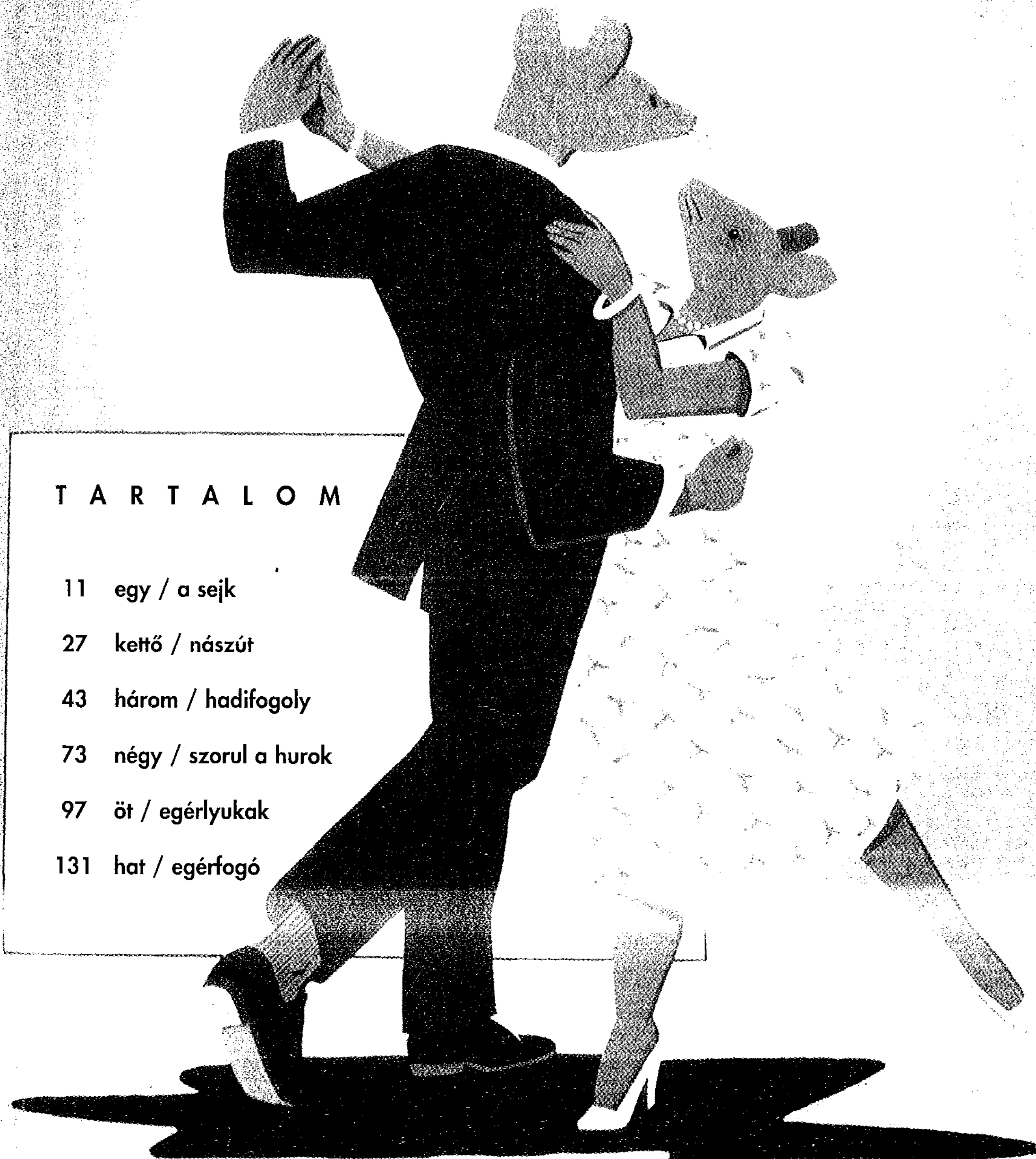
ANJÁNAK

APÁM ERET VÁG A TÖRTÉNELMEN

(AZ 1930-AS ÉVEK KÖZEPÉTŐL 1944 TELÉIG)

TARTALOM

11 egy / a sejk
27 kettő / nászút
43 három / hadifogoly
73 négy / szorul a hurok
97 öt / egérlyukak
131 hat / egérfogó

„A zsidó kétségtelenül egy faj,

de nem emberi."

Adolf Hitler

ELSŐ FEJEZET

Meglátogattam apámat a Rego Parkban. Régen találkoztunk – nem volt olyan szoros a kapcsolatunk.

Vacsora után bevitt a régi szobámba...
GYERE - BESZÉLGESSÜNK, AMÍG PEDÁLOZOK!
JÓT TESZ A SZÍVEMNEK A PEDÁLOZÁS. DE, MONDD CSAK, VELED MI VAN? HOGY MEGY A KÉPREGÉNYBIZNISZ?
MEG AKAROM RAJZOLNI RÓLAD AZT A KÖNYVET...

AMIRŐL RÉGEBBEN ANNYIT MESÉLTEM!
A LENGYELORSZÁGI ÉLETEDRŐL ÉS A HÁBORÚRÓL

AZ SOK KÖNYVET MEGTÖLTENE, ÉS SENKI SE KÍVÁNCSI AZ ILYEN TÖRTÉNETEKRE.

DE ÉN KÍVÁNCSI VAGYOK! KEZDD ANYÁVAL... MONDD EL, HOGY ISMERKEDTETEK MEG!
INKÁBB OLYASMIT RAJZOLNÁL, AMI HOZ IS VALAMIT A KONYHÁRA...
DE, HA AKAROD, ELMESÉLHETEM... AKKORIBAN CZĘSTOCHOWÁBAN ÉLTEM, EZ EGY KISVÁROS, NEM MESSZE A NÉMET HATÁRTÓL...
TEXTILBEN UTAZTAM - VETTEM, ELADTAM, NEM SOKAT KERESTEM, DE AZÉRT MINDIG MEGÉLTEM.

AKKORIBAN MÉG FIATAL VOLTAM, ÉS IGAZÁN HELYES, JÓKÉPŰ FIÚ.

VOLT EGY CSOMÓ LÁNY, NEM IS SEJTETTEM, HOGY ENNYIEN FOGNAK FUTNI UTÁNAM.
RRING

HALLÓ, VLADEK? ITT JULEK...

EGY BARÁTOM, LUCIA GREENBERG, MEGKÉRT, HOGY MUTASSAM BE NEKED.

A SEJK
AZ EMBEREK MONDOGATTÁK, HOGY ÚGY FESTEK, MINT RUDOLPH VALENTINO.
FILM

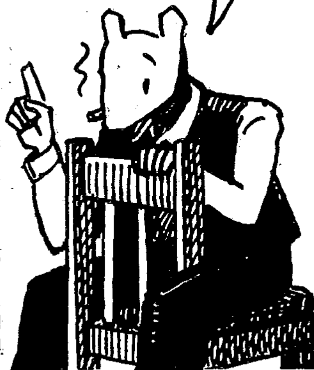

VÉGÜL ELVITTEM LUCIÁT TÁNCOLNI...
EGYEDÜL ÉLSZ?
IGEN

VAN EGY KIS LAKÁSOM. A SZÜLEIM SOSNOWIECBE KÖLTÖZTEK.
EGYSZER SZÍVESEN MEGNÉZNÉM.
MAJD EGYSZER.

BÁRHOVÁ MENTEM - CSAK KÖRÜLNÉZTEM - ÉS LUCIA GREENBERG EGÉSZEN BIZTOSAN OTT VOLT...

DE, PAPA... ANYÁT ANNA ZYLBERBERGNEK HÍVTÁK!...

EZ AZELŐTT VOLT, HOGY ANYÁT MEGISMERTEM - FIGYELJ, OKÉ?

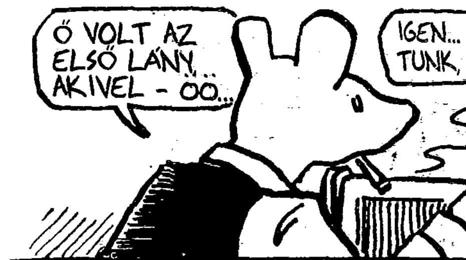

- ÚGYHOGY VÉGÜL IS MEGHÍVTAM...

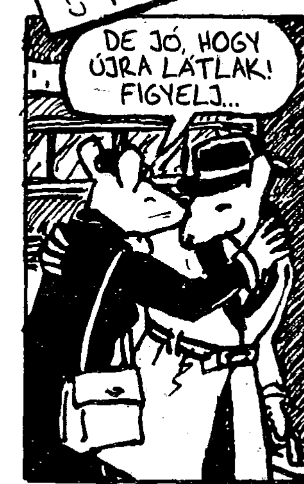

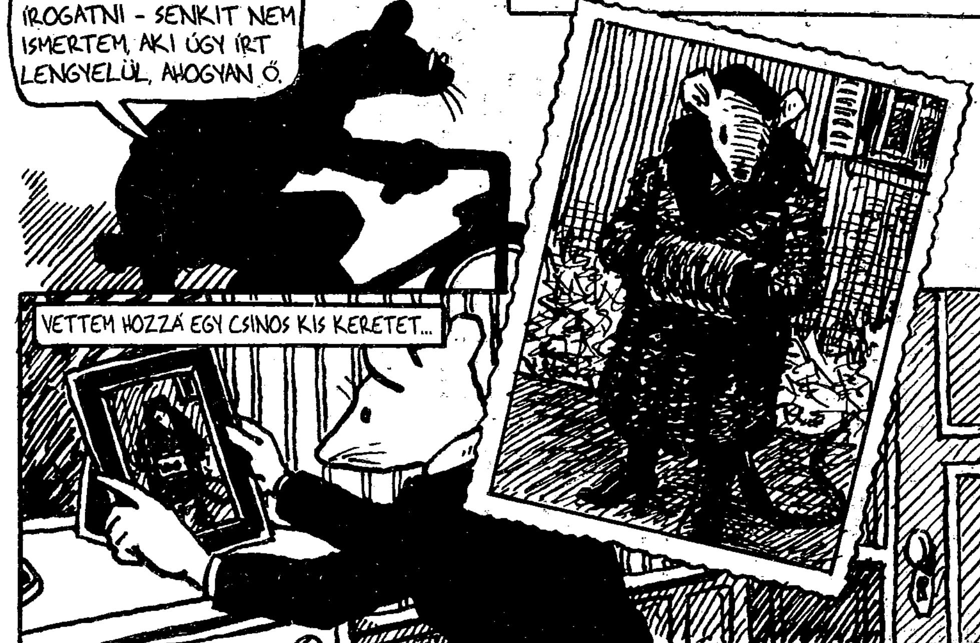

TALÁN EGY HÉT TELT EL, AMIKOR LUCIA MEGINT ELJÖTT, ÉS MEGLÁTTA A KÉPET...

NEM VOLT KÖNNYŰ SZABADULNI LUCIÁTÓL.

A SZÜLEI MÁR NAGYON SZERETTÉK VOLNA FÉRJHEZ ADNI ANJÁT. Ő 24 VOLT; ÉN 30.

ZYLBERBERGÉKNEK KÖTÖTTÁRUGYÁRUK VOLT - AZ EGYIK LEGNAGYOBB EGÉSZ LENGYELORSZÁGBAN... DE AMIKOR MEGÉRKEZTEM HOZZÁJUK, ÚGY TETTEK, MINTHA EGY KIRÁLY ÉRKEZETT VOLNA...

HOGY LÁSSAM, MILYEN HÁZIASSZONY, BEKUKKANTOTTAM ANJA SZEKRÉNYÉBE.

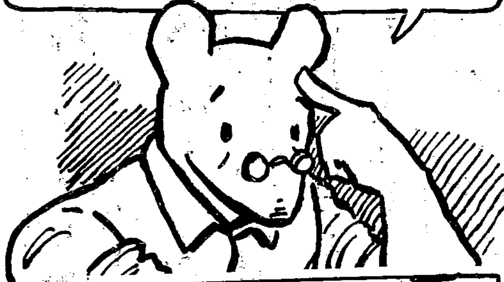

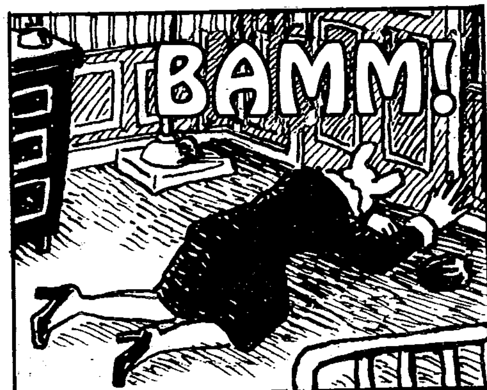

EKKOR BELÁTTAM, HOGY TÚL MESSZIRE MENTEM VELE.

ELROHANTAM A BARÁTOMHOZ, AKI BEMUTATTA NEKEM. Ő ODAMENT, HOGY LECSILLAPÍTSA, MAJD HAZAKÍSÉRTE.

LUCIA TÖBBÉ NEM KERESETT - DE ANJA SEM...

NEM IS VOLT MUNKASZÜNETI NAP, ÉN MÉGIS ELUTAZTAM SOSNOWIECBE.

LÁTNI SEM AKAROM, INKÁBB AZT ÁRULJA EL, KI ÍRTA! VAGY TUDJA MIT, KITALÁLOM...

...LUCIA GREENBERG, IGAZ?
ÚGY ÍRTAK ALÁ, AZ ÖN TITKOS BARÁTJA, L."

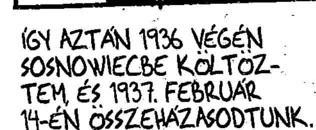

AZT ÍRJA, HOGY MAGÁNAK NAGYON ROSSZ A HÍRE CZĘSTOCHOWÁBAN...

HOGY EGY CSOMÓ BARÁTNŐJE VAN...

ÉS HOGY CSAK A PÉNZEMÉRT AKAR ELVENNI!

Ó, ANJA - JOBBAN KELLENE ISMERNIE ENGEM... BÁRKI MEGMONDJA CZĘSTOCHOWÁBAN, HOGY MILYEN EMBER VAGYOK!

LUCIA EGY RÉGI BARÁTNŐM, AKI NEM HAGY BÉKÉN. ABSZOLÚTE SEMMIT SEM JELENT SZÁMOMRA.
NAGY SOKÁRA CSAK-CSAK MEGGYŐZTEM.

ÍGY AZTÁN 1936 VÉGÉN SOSNOWIECBE KÖLTÖZTEM, ÉS 1937. FEBRUÁR 14-ÉN ÖSSZEHÁZASODTUNK.

ÉS MOST KOCCINTSUNK VODKÁVAL AZ IFJÚ PÁR EGÉSZSÉGÉRE.
BEKÖLTÖZTEM APÓSOM EGYIK LAKÁSÁBA. KÉT LAKÁSA VOLT, ENGEM RÉSZTULAJDONOSSÁ TETT MEG, ÉS MÉG EGY GYÖNYÖRŰ ARANYÓRÁT IS KAPTAM TŐLE NÁSZAJÁNDÉKBA.

DE AMIT MOST ELMESÉLTEM LUCIÁRÓL - MEG MINDEN - NEM AKAROM, HOGY MEGÍRD A KÖNYVEDBEN.
MI? MIÉRT NE?

MINDENNEK SEMMI KÖZE HITLERHEZ ÉS A HOLOKAUSZTHOZ!

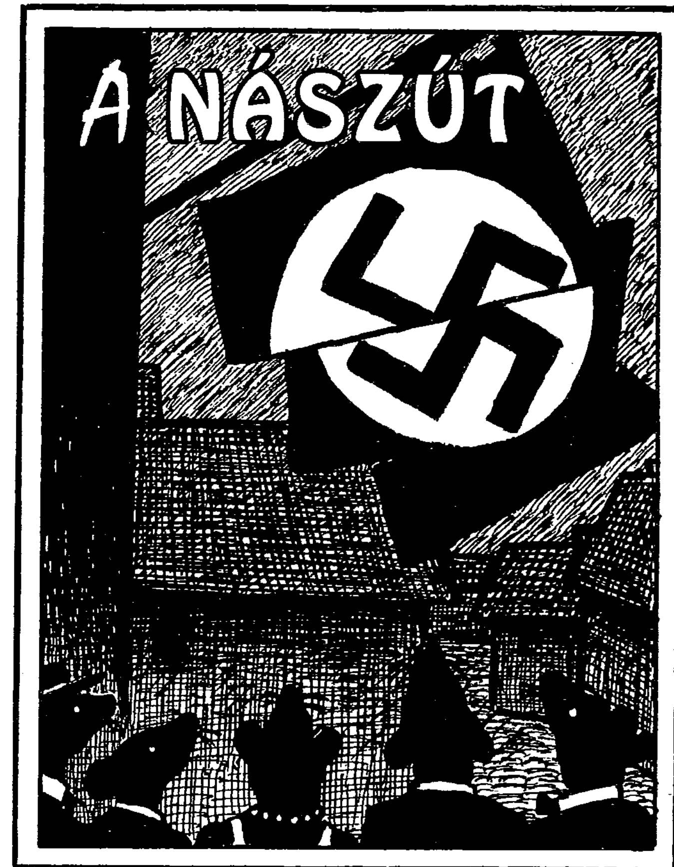

DE PAPA - EZ NAGYSZERŰ TÉMA! SOKKAL VALÓSÁGOSABB TŐLE - AZ EGÉSZ SOKKAL EMBERIBB.

A TE TÖRTÉNETEDET AKAROM ELMESÉLNI, AHOGY VALÓJÁBAN MEGTÖRTÉNT.

DE EZ NEM ILDOMOS, NEM IGAZÁN TISZTELETTUDÓ.

...MESÉLEK NEKED MÁS TÖRTÉNETEKET, DE AZ ILYEN MAGÁNTERMÉSZETŰ DOLGOKRÓL INKÁBB NE ÍRJ.
OKÉ, OKÉ - MEGÍGÉREM.

MÁSODIK FEJEZET

A következő néhány hónapban elég rendszeresen látogattam apámat, hogy meghallgassam a történetét.

NEM SOKKAL AZUTÁN, HOGY ÖSSZEHÁZASODTUNK, EGY ÜZLETI ÚTRÓL TÉRTEM HAZA...

AMIKOR FÖLMENTEM A LAKÁSBA...

ANJA KEVEREDETT ÖSSZEESKÜVÉSBE!

NEM SOKKAL A RENDŐRÖK ÉRKEZÉSE ELŐTT BARÁTOK HÍVTÁK TELEFONON...

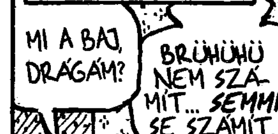

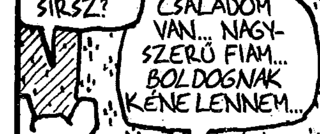

TEHÁT... ANJA A CSALÁDDAL MARADT, ÉN MEG BIELSKÓBA MENTEM, HOGY VEZESSEM A GYÁRAT, ÉS HOGY LAKÁST KERESSEK MAGUNKNAK...

AZON NYOMBAN ÚTRA IS KELTÜNK. CSEHSZLOVÁKIÁBAN VOLT A SZANATÓRIUM - AZ EGYIK LEGDRÁGÁBB ÉS LEGGYÖNYÖRŰBB A VILÁGON.
EMLÉKSZEM, MÁR MAJDNEM ODAÉRTÜNK, AMIKOR ÁTMENTÜNK EGY KISVÁROSON.
OJJ!
HIRTELEN MINDENKI - MINDEN ZSIDÓ A VONATON - HOLTRA RÉMÜLT.
NÉZZÉK!

1938 ELEJÉN JÁRTUNK - MÉG A HÁBORÚ ELŐTT -. A VÁROS KÖZEPÉN EGY MAGAS PÓZNÁN NÁCI ZÁSZLÓ LOBOGOTT.
ÉLETEMBEN ELŐSZÖR LÁTTAM HOROGKERESZTET A SAJÁT SZEMEMMEL.

AKÁRMIBE LEFOGADOM, HOGY MA POGROM VAN NÉMETORSZÁGBAN!
EGY ÚTITÁRSUNK MESÉLT A ROKONÁRÓL, AKI NÉMETORSZÁGBAN ÉLT...

Jud
...EL KELLETT ADNIA A BOLTJÁT EGY NÉMETNEK, ÉS ELMENEKÜLNIE AZ ORSZÁGBÓL, MÉG A PÉNZÉT SEM VIHETTE MAGÁVAL.

BÜDÖS ZSIDÓ VAGYOK
NAGYON NEHÉZ ÉLETÜK VOLT A ZSIDÓKNAK - RETTENETES!

EGY MÁSIK ÚTITÁRSUNK A BRANDENBERGI ROKONÁRÓL MESÉLT - MEGJELENT NÁLA A RENDŐRSÉG, ÉS TÖBBÉ SENKI SEM LÁTTA.

ZSIDÓMENTES VÁROS
SOK ILYEN TÖRTÉNET JÁRTA - LEÉGETT ZSINAGÓGÁKRÓL, ÖSSZEVERT ZSIDÓKRÓL, VÁROSOKRÓL, AHONNAN ELKERGETTEK MINDEN ZSIDÓT -, EGYIK RÉMESEBB, MINT A MÁSIK.

REMÉLEM, EZEK A NÁCI GENGSZTEREK ELVESZTIK A HATALMUKAT!
CSAK KI NE ROBANTSANAK EGY HÁBORÚT!!

A SZANATÓRIUM TÁVOL VOLT MINDENTŐL - OLYAN BÉKÉS, OLYAN CSENDES!
NÉZD, MILYEN GYÖNYÖRŰ EZ A KERT, ANJA!
AHA.
JÖTTEK IDE EMBEREK KÜLÖNFÉLE NYAVALYÁKKAL A VILÁG MINDEN TÁJÁRÓL. VOLTAK ÜZLETEK IS... SZÍNHÁZ... VALÓBAN GYÖNYÖRŰ VOLT...

OLYAN A SZOBÁNK, MINT EGY LUXUSSZÁLLÓ - ÉS EZ A KILÁTÁS!
AHA.
MINDEN REGGEL ÁPOLÓNŐK JÖTTEK ANJÁHOZ.

ÉN PEDIG RENDSZERESEN BESZÉLTEM A KLINIKA HÍRES SPECIALISTÁJÁVAL.
NOS, MIT MONDOTT AZ ORVOS?
AZT MONDTA, SZÉPEN JAVULSZ... NAGYON SZÉPEN...
CSAK NYUGALOM!

ISMERTEM AZ EFFAJTA BETEGSÉGEKET, EZÉRT TUDTAM, HOGYAN KELL MEGNYUGTATNI.
NÉZD CSAK, LEVELÜNK JÖTT OTTHONRÓL!
FÉNYKÉPPEL RICHIEURŐL - MUTASD!

JÓKÉPŰ FIÚ... AKÁRCSAK AZ APJA, IGAZ?
IGAZ.

ESTÉNKÉNT SZÍNHÁZBA MENTÜNK, VAGY TÁNCOLNI A KÁVÉHÁZBA.
MESÉLTEM MÁR A TRAGÉDIÁT A PÁRNÁVAL, AMIT A CSALÁDOM VESZÍTETT EL AZ 1914-ES HÁBORÚ ELEJÉN?
HÉTÉVES VOLTAM... TÚL KÖZEL ÉLTÜNK A HATÁRHOZ... NEM VOLT BIZTONSÁGOS...

FOLYTON VICCEKET ÉS TÖRTÉNETEKET MESÉLTEM, HOGY LEKÖSSEM...
...EZÉRT AMIT TUDTUNK, FÖLPAKOLTUK EGY NÉGY LÓ VONTATTA SZEKÉRRE, ÉS ELMENTÜNK A NAGYAPÁMHOZ RADOMSKÓBA...

UTOLÉRT MINKET EGY EMBER, ÉS KÖZÖLTE, HOGY ELHAGYTUNK EGY PÁRNÁT. EGY AMSTOWBA TARTÓ FICKÓ VETTE FEL.

KÉPZELD EL - AZ APÁM SOSE LOVAGOLT... DE MOST KIFOGOTT EGY LOVAT A SZEKÉR ELŐL, FELÜLT, ÉS ELINDULT AMSTOW FELÉ...

MI CSAK VÁRTUNK... VÉGÜL ANYÁM SÍRVA FAKADT: „BIZTOS LEESETT A LÓRÓL, ÉS MEGHALT!” PEDIG ANYÁM KÖNYÖRGÖTT: „HAGYJA A PÁRNÁT, VIGYE EL MINDEN GONDUNK-BAJUNK!”

CSONTOS GEBE VOLT, ÉS NEM VOLT RAJTA NYEREG... APÁM KÉSŐ ÉJJEL VÉGRE MEGJÖTT, A PÁRNA A SEBES „TUCHESZE” ALATT...

ÍGY SZEREZTE VISSZA APÁM A PÁRNÁJÁT... DE A HÁBORÚ VÉGÉIG NEM TUDOTT TÖBBÉ LEÜLNI!
SZERETLEK, VLADEK!
ÉS ANNYIRA NEVETETT, ÉS OLYAN BOLDOG VOLT, OLYAN BOLDOG, HOGY ÖSSZE-VISSZA CSÓKOLT... OLYAN BOLDOG VOLT.

TALÁN 3 HÓNAPOT TÖLTÖTTÜNK A SZANATÓRIUMBAN, ÉS UTÁNA ANJÁT MINTHA KICSERÉLTÉK VOLNA.
HAHÓ, PAPA!
ANJA! RAGYOGÓAN NÉZEL KI!

FIGYELJ, VLADEK... NEM AKARTAM, HOGY AGGÓDJ, AMÍG OTT VAGYTOK A SZANATÓRIUMBAN, DE...

...LÉGY ERŐS!... A BIELSKÓI GYÁRAT **KIRABOLTÁK!**
MICSODA?!

A MÚLT HÓNAPBAN TÖRTÉNT. *MINDENT* ELVITTEK.
AJ-JAJ-JAJ!

MÉG BIZTOSÍTANI SE VOLT IDŐM AZ UTAZÁS ELŐTT.
LEGALÁBB SEGÍTHETEK, HOGY ÚJRA FELÉPÍTSD.

EZ A RABLÁS VALAMIFÉLE ANTISZEMITA MEGMOZDULÁS RÉSZE VOLT?
NEM HINNÉM, HOGY AZ LETT VOLNA CSAK EGY RABLÁS...

...ÉPPEN OLYAN, MINT TAVALY ITT, A REGO PARKBAN, AMIKOR KIRABOLTAK MINKET.
NOS... BIELSKÓBAN APÓSOM ÚJRA SEGÍTETT, HOGY MEGVESSÜK A LÁBUNKAT...

NÉHÁNY HÓNAP ÉS ÚJRA JÓMÓDBAN ÉLTÜNK – ***MEGLEHETŐS*** JÓMÓDBAN... A GYÁR BEINDULT, VOLT EGY 2 HÁLÓSZOBÁS LAKÁSUNK, LENGYEL NEVELŐNŐNK, SZOBALÁNYUNK.

NÉZD CSAK, RICHIEU, ITT A PAPA!

VALAMI BAJ VAN, VLADEK?
MA ÚJABB ZAVARGÁSOK VOLTAK A BELVÁROSBAN.

...MINDENKI AZT KIABÁLTA: „ZSIDÓK, KIFELÉ!”... KÉT EMBERT MEGÖLTEK. A RENDŐRÖK CSAK NÉZTÉK!

EZEK A NÁCIK MINDENKIT FELPISZKÁLNAK!
HA A ZSIDÓKRÓL VAN SZÓ, A LENGYELEKET NEM KELL **NAGYON** PISZKÁLNI!

SPIEGELMANNÉ ASSZONY – HOGY **MONDHAT** ILYET? NEKEM MAGUK OLYANOK, MINT A SAJÁT CSALÁDOM!
BOCSÁSSON MEG, JANINA – NEM **MAGÁRA** ÉRTETTEM. CSAK AGGÓDOM!

TALÁN EL KÉNE MENNÜNK, AHOGY MÁSOK IS MEGTETTÉK.
HA A DOLGOK **SOKAT** ROMLANAK, VISSZAMENEKÜLÜNK SOSNOWIECBE.

MIÉRT VOLNA SOSNOWIEC BIZTONSÁGOSABB, MINT BIELSKO?
MI AKKOR AZT HITTÜK, HITLER CSAK AZOKAT A TERÜLETEKET AKARJA LENGYELORSZÁGBÓL, AMELYEK A HÁBORÚ ELŐTT NÉMETORSZÁGHOZ TARTOZTAK, MINT BIELSKO.

MÉG TÖBB MINT EGY ÉVIG - 1939 AUGUSZ-TUS 24-IG NAGYON BOLDOGAN ÉLTÜNK.
EGY LEVÉL - A KORMÁNYTÓL!

BEHÍVÓ! TARTALÉKOS VOLTAM A LENGYEL HADSEREGBEN, ÚGYHOGY AZONNAL MENNEM KELLETT!

ÓRIÁSI VOLT A ZŰRZAVAR... MINDENKI **TUDTA**, HOGY MOST MÁR HÁBORÚ LESZ...
GYORSAN! CSOMAGOLJ ÖSSZE MINDENT! APÁD ELVISZ TITEKET SOSNOWIECBE.
VLADEK, ÉN FÉLEK!

SZEDD ÖSSZE A MÜTYÜRKÉKET, A BABA-GYŰJTEMÉNYT!
AZOK NEM FONTOSAK!
MAJD MEGLÁTOD, MÉG ÖRÜLNI FOGSZ NEKIK.
ÉS IGAZAM LETT. AMIKOR A DOLGOK ROSSZABBRA FORDULTAK, ANJA EL TUDTA ADNI EZEKET A HOLMIKAT.

ÍGY AZTÁN ANJA, RICHIEU ÉS A NEVE-LŐNŐ ELIN-DULTAK AZ EGYIK IRÁNYBA, SOSNO-WIECBE...

...ÉN PEDIG EGY MÁSIK IRÁNYBA INDULTAM - A NÉMET HATÁR FELÉ.

...ÉS 1939 SZEPTEMBER 1-JÉN KITÖRT A HÁBORÚ, ÉS ÉN OTT VOLTAM A FRONTON, AZ ELSŐK KÖZÖTT, AKIK...
JAJ!
NA. MÁSODJÁRA ÖNTÖM KI A PATIKÁMAT!

A SZEMEM AZ OKA.
AMIÓTA A BEVÉRZÉS MEG A GLAUKÓMA MIATT KI KELLETT VENNI A BAL SZEMEMET, MÁR NEM LÁTOK VALAMI JÓL.

MOST MEG ITT A SZÜRKEHÁLYOG A JÓ SZEMEMEN. LÁTOD, MIT KELL SZENVEDNEM?

MESÉLTEM ARRÓL A MENŐ SPE-CIALISTÁRÓL, AKI MEG AKART OPERÁLNI?
AHA.

TAVALY BEFEKTETETT A KÓRHÁZBA AZON-NALI OPERÁ-CIÓRA...

AZTÁN MEG EGYSZE-RŰEN OTTHAGYOTT... ELMENT ELŐADÁST TARTANI VALAMI TÉVÉMŰSORBA!

HARMADIK FEJEZET

Gyakrabban kerestem fel apámat, hogy minél több információt tudjak meg a múltjáról...

SZERENCSÉRE ANYA VÉGÜL ADOTT VALAMIT, AMIT SZERETTEM, A RÉGIT MEG KIDOBTA, AMIKOR TE ÉPPEN NEM NÉZTÉL ODA.
IGEN. ANJA MINDIG IS KÉNYEZTETETT.
HMMH.
KÖSZ A VACSORÁT, MALA. NAGYON FINOM VOLT.

PFÚ - A CSIRKE NEKEM TÚL SZÁRAZ VOLT. MENJÜNK A NAPPALIBA, OTT JOBBAN TUDUNK BESZÉLGETNI.
OKÉ - HOZOM A JEGYZETEMET.

...HIDD EL, NEM TUDOM, MITÉVŐ LEGYEK MALÁVAL. OLYAN...
KÉRLEK, APA! EZT NEM SZERETNÉM ÚJRA VÉGIGHALLGATNI. MESÉLJ INKÁBB 1939-RŐL, AMIKOR BEHÍVTAK.

1939? IGEN... KAPTUNK NÉHÁNY NAPI KATONAI KIKÉPZÉST, AZTÁN SZEPTEMBER ELEJÉTŐL MÁR OTT VOLTUNK A HATÁRON...
...LÖVÉSZÁRKOKBA VOLTUNK BEÁSVA EGY FOLYÓ MELLETT. A MÁSIK PARTON VOLTAK A NÉMETEK.

MINDEN CSENDES VOLT. EGYSZER CSAK HAJNALBAN...
EGY PILLANAT! NÉHÁNY NAPI KIKÉPZÉST KÖVETŐEN MÁRIS ÜTKÖZETBE KÜLDTEK TITEKET?!
HÁT LEGELŐSZÖR, MÉG 21 ÉVESEN, 18 HÓNAPRA VONULTAM BE. AZTÁN 4 ÉVENKÉNT EGY-EGY HÓNAPRA LUBLINBA MENTEM KIKÉPZÉSRE.

TUDOD, AZ APÁM PRÓBÁLTA TÁVOL TARTANI MINDEN GYEREKÉT A HADSEREGTŐL...

...MERT AMIKOR Ő VOLT FIATAL, NEKI AZ OROSZ HADSEREGBE KELLETT BEVONULNI... ÉS OTT 25 ÉVRE VITTÉK AZ EMBERT... SZIBÉRIÁBA!

AZ APÁM 14 FOGÁT HÚZATTA KI, HOGY MEGMENEKÜLJÖN. AKINEK HIÁNYZOTT 12 FOGA, AZT ELENGEDTÉK.

AMIKOR A BÁTYÁM, MARCUS 21 ÉVES LETT, APA KOPLALÓKÚRÁRA FOGTA. MARCUS MINDIG IS BETEGESEN SOVÁNY VOLT.
ÉS AMIKOR MEGJELENT A SOROZÓORVOS ELŐTT... NEM VITTÉK EL.

EGY ÉV MÚLVA RAJTAM VOLT A SOR, APA VELEM IS UGYANEZT AKARTA VÉGIGCSINÁLNI.
HÁT AZ VALAMI ISZONYATOS VOLT!...

HÁROM HÓNAPPAL AZ ORVOSI VIZSGÁLAT ELŐTT ELŐVETT...

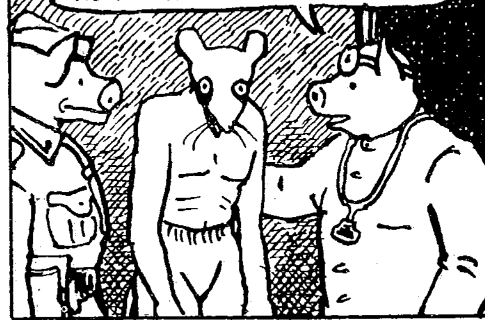

VLADEK, ÉBRESZTŐ!
TÚL SOKAT ALSZOL!
NAPI HÁROM ÓRA AZ SOK?

ÁCSI, VLADEK, NE EGYÉL OLYAN SOKAT!
DE ÉHES VAGYOK!
JÓ, MEGEHETSZ MÉG EGY HERINGET.

HÁROM HÓNAPON ÁT CSAK HERINGET ETTEM ÉS NEM ITTAM VIZET, HOGY LEFOGYJAK.

ÉS PÁR NAPPAL A SOROZÁS ELŐTT MÁR SE ALVÁS, SE EVÉS...
LÉGY JÓ FIÚ - IGYÁL MÉG EGY KIS KÁVÉT!
...CSAK NAPI NÉGY LITER KÁVÉT, A SZÍVEM MIATT.

ÉS AMIKOR VÉGÜL ELMENTEM AZ ORVOSI VIZSGÁLATRA...
NA, ITT EGY ACÉLOS FICKÓ.
HM!...

NEM... VALAMI NINCS EGÉSZEN RENDBEN NÁLA.
ERŐSÖDJÉK EGY KICSIT, FIATALEMBER, AZTÁN MAJD EGY ÉV MÚLVA ÚJRA TALÁLKOZUNK.

...A KÖVETKEZŐ ÉVBEN APA ÚJRA VÉGIG AKARTA CSINÁLTATNI VELEM AZ EGÉSZET. DE ÉN RIMÁNKODTAM, ÉS 1922-BEN BEVONULTAM...
DE TÉRJÜNK VISSZA 1939-HEZ!

IGEN. LÁTOD, HOGY MEGKEVERSZ?... 39-BEN A HATÁRON VOLTUNK, LÖVÉSZÁRKOKBA BEÁSVA EGY FOLYÓ MENTÉN.
HAJNALIG MINDEN CSENDES VOLT. AZTÁN LÖVÉSEK DÖRDÜLTEK MINDKÉT OLDALRÓL.

EGY TISZT KÚSZOTT ODA MELLÉM.
ÁSSA BE MAGÁT JOBBAN! MÉG ELKAPJÁK.

HIDEG A FEGYVERE! MIÉRT NEM TÜZEL?

NEM LÁTTAM, MIRE TÜZELHETNÉK...

RATATA TATA!
...DE AZÉRT JOBBAN BEÁSTAM MAGAM, ÉS TÜZELTEM!

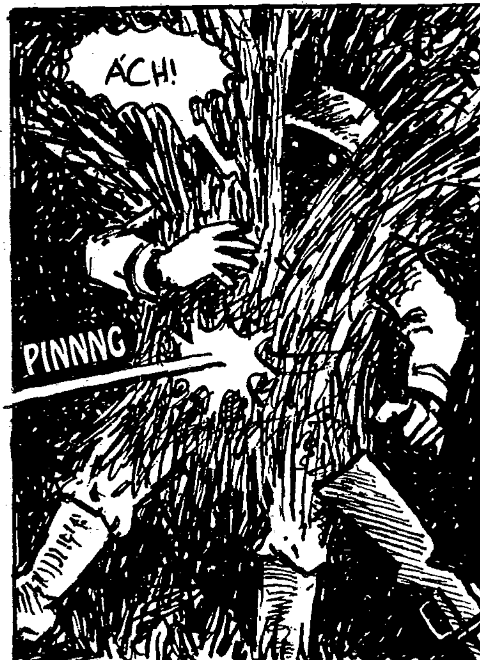

DE ÉN CSAK LŐTTEM TOVÁBB, MÍG VÉGÜL A FA MÁR NEM MOZDULT. KI TUDJA: MÁSKÜLÖNBEN TALÁN Ő LŐTT VOLNA LE ENGEM!

FIGYELEM! HORDJÁK A FOGLYOK A HALOTTAINKAT ÉS SEBESÜLTJEINKET A VÖRÖSKERESZTES TEHERAUTÓKHOZ.

HÉ, TE! MÉGIS MIT KÉPZELSZ, HOVA MÉSZ?
É-ÉN LÁTTAM EGY HOLTTESTET A FOLYÓPARTON!
TUDTAM, HOL FEKHET AZ, AKIT ÉN LŐTTEM LE.

IGEN, ITT VAN!

ER VERBLUTETE! ELVÉRZETT!
VIDD ODA A TEHERAUTÓHOZ A TÖBBIEKKEL EGYÜTT.

JANNAK HÍVTÁK...
...ÉS ÉN TUDTAM, HOGY ÉN ÖLTEM MEG.

ÉS AZT MONDTAM MAGAMBAN: LEGALÁBB TETTEM VALAMIT."

ELVITTEK MINKET NÜRNBERG KÖZELÉBE, AHOL MÁR NAGYON SOK HADIFOGLYOT ÖSSZEGYŰJTÖTTEK. A ZSIDÓKAT FÉLREÁLLÍTOTTÁK.
MIATTATOK VAN EZ A HÁBORÚ!

ITT HELYBEN FEL KÉNE LÓGATNUNK TITEKET!
PERSZE EGYIKÜNK SEM SZÓLT EGY SZÓT SEM.

IDE LERAKNI MINDEN ÉRTÉKET!

ODAJÖTT HOZZÁM... TALÁN 300 ZŁOTY LEHETETT NÁLAM.
MINEK EZ A SOK PÉNZ, ZSIDÓ?
SOKAKNÁL CSAK 5-6 ZŁOTY VOLT.

ARRA SZÁMÍTASZ, HOGY ITT MAJD ÜZLETELHETSZ?
MUTASD A KEZEDET!

EGY NAPOT NEM DOLGOZTÁL ÉLETEDBEN!

AKÁR A TIÉD, ARTIE, AZ ÉN KEZEM IS MINDIG TÖRÉKENY VOLT.

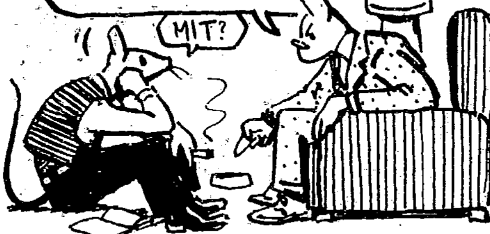

NA, ZSIDÓ, NE AGGÓDJ, TALÁLUNK MI NEKED MUNKÁT!
ÉS TALÁLTAK.

EGY NÉMET NÉGY-ÖTÖT KÖZÜLÜNK ELVITT EGY ISTÁLLÓBA.
EZT A MOCSKOT EGY ÓRA ALATT ELTÜNTETITEK! MEGÉRTETTÉTEK?!
LEHETETLEN VOLT EGY ÓRA ALATT MEGCSINÁLNI!

TÉNYLEG KEMÉNYEN DOLGOZTUNK. ÁM EGY ÓRÁVAL KÉSŐBB...
NOS!

MÉG NEM VÉGEZTETEK?

EZÉRT A *LEVESETEKKEL* FIZETTEK, TI LUSTA DÖGÖK!

ÉS VALAHOGY ELVÉGEZTÜK A FELADATOT MÁSFÉL ÓRA ALATT. DE NÉZD MÁR, MIT CSINÁLSZ, ARTIE!
MIT?

HAMUT SZÓRSZ A SZŐNYEGRE. AZT AKAROD, HOGY OLYAN LEGYEN *ITT*, MINT EGY ISTÁLLÓBAN?
HOPPÁ! BOCS!

SÖPÖRD ÖSSZE, JÓ? KÜLÖNBEN **NEKEM** KELL MEGCSINÁLNOM. MALA AKÁR EGY HÉTIG IS KÉPES LENNE KERÜLGETNI.

PEDIG *TUDJA*, HOGY EZZEL A SOK NYAVALYÁVAL MILYEN NEHÉZ ILYESMIT CSINÁLNOM.
OKÉ, OKÉ, MÁR *TISZTA*.

ÍGY HÁT HETEKIG OTT ÉLTÜNK ÉS DOLGOZTUNK AZ ISTÁLLÓBAN, MÍG VÉGÜL ELVITTEK EGY MÉG NAGYOBB HADIFOGOLYTÁBORBA.
BRRR! A LENGYEL FOGLYOK *FŰTÖTT* FAHÁZAKAT KAPTAK!
IGEN, MI MEG ITT FAGYHATUNK MEG EZEKBEN A SÁTRAKBAN!
SZÖRNYŰ HIDEG VOLT AZ ŐSZÖN EGÉSZ EURÓPÁBAN. A MADARAK FAGYOTTAN HULLOTTAK LE A FÁKRÓL.

CSAK A NYÁRI EGYENRUHA ÉS EGY VÉKONY POKRÓC TARTOTT MELEGEN.
HA LEGALÁBB ENNI ADNÁNAK ELEGET!

A TÖBBIEK NAPI **KÉTSZER** KAPNAK ENNI. MI, ZSIDÓK, CSAK KENYÉRHÉJAT MEG KEVÉS LEVEST KAPUNK.
JÓ REGGELT, VLADEK.

HOVÁ MÉSZ?
FÜRÖDNI A FOLYÓBA.

TE MEGHIBBANTÁL!
BRRR! DE **TISZTA** LESZEK! ÉS MELEGEM LESZ TŐLE EGÉSZ NAP.
SOKAKNAK VOLTAK FAGYÁSOS SEBEI. A SEBEK GENNYESEK, A GENNY TETVES VOLT.

NAPONTA FÜRÖDTEM ÉS TORNÁZTAM, HOGY JÓ ERŐBEN TARTSAM MAGAM.
...ÉS NAPONTA IMÁDKOZTUNK.

GYAKRAN SAKKOZTUNK, HOGY ELFOGLALJUK MAGUNKAT ÉS MÚLASSUK AZ IDŐT.

ÉS HETI EGYSZER A NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZTNEK KÖSZÖNHETŐEN LEVELET IS KÜLDHETTÜNK.

ÉS EGY NAP CSOMAGOT KAPTAM...

ÉS ÍGY TELTEK A NAPOK VAGY HAT HÉTEN ÁT, AMIKOR...

MÁSNAP LAPÁTOKAT ÉS CSÁKÁNYOKAT OSZTOTTAK SZÉT...

ÉS A MUNKA TÉNYLEG KEMÉNY VOLT - HEGYEKET KELLETT ELHORDANUNK.

AZOK PANASZKODTAK, AKIK TÚL ÖREGEK VAGY GYENGÉK VOLTAK:

DE HOGY MI TÖRTÉNT VELÜK, AZT NEM TUDOM.

NYOLCVAN SZÁZALÉKUNK KITARTOTT. ELEGET EHETTÜNK ÉS MELEG ÁGYBAN ALHATTUNK. JOBB VOLT MARADNI...

...MINDEN ESTE HOLTFÁRADTAN ZUHANTAM ÁGYBA. EGYIK ÉJJEL ÁLMODTAM...

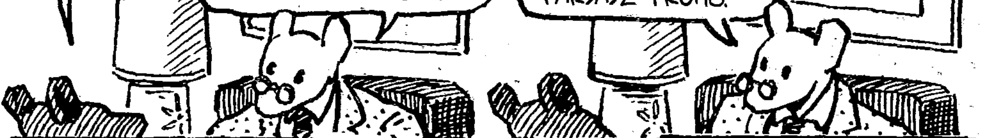

EGY HANG SZÓLT HOZZÁM. AZT HISZEM, A HALOTT NAGYAPÁM HANGJA VOLT...

OLYAN VALÓSÁGOSNAK TŰNT EZ A HANG...

...FEBRUÁR KÖZEPÉN - MAJDNEM HÁROM HÓNAP MÚLVA. MIÉRT?

3 HÓNAP - HISZ MINDEN NAP OLYAN VOLT, AKÁR EGY ÉV!

NAP KI, NAP BE, DOLGOZTUNK. ÉS ÉLTÜNK. HÉTRŐL HÉTRE. UGYANAZ.

MÍG EGY ALKALOMMAL...
NÉZZÉTEK KATONÁK!

WERMACHTOSOK JÖTTEK, ÉS GESTAPÓS TISZTEK.
FIGYELEM! SORAKOZÓ AZ ÚTON KETTŐS SOROKBAN! MOST. RÖGTÖN!
NEM VOLTUNK NYUGODTAK. FOGALMUNK SEM VOLT, MIT AKARNAK VELÜNK.

ÉN MINDIG A MÁSODIK SORBAN ÁLLTAM.
(PSZT - VLADEK!)
NEM AKARTAM TÚLSÁGOSAN ELŐTÉRBEN LENNI.

VALAKI ODALOPAKODOTT MELLÉM...
RABBI!
TUDOD, MILYEN NAP VAN MA?

TERMÉSZETESEN SZOMBAT.
DE TUDOD, HOGY MELYIK SZOMBAT?...

MA VAN PÁRSÁSZ TRUMÓ!

A KÖZPONTI UDVARRA VEZÉNYELTEK ÉS NÉVSORBAN FELSORAKOZTATTAK BENNÜNKET...
NEVE ÉS RANGJA?
SPIEGELMAN, VLADEK. TIZEDES.

ÚTI CÉLJA A SZABADULÁS UTÁN?
SOSNOWIEC...
EZT A NÉMETEK NAGYON JÓL CSINÁLTÁK...

...A FELESÉGEMHEZ ÉS FIAMHOZ.
...MINDENBEN ROPPANT MÓDSZERESSÉGGEL JÁRTAK EL.

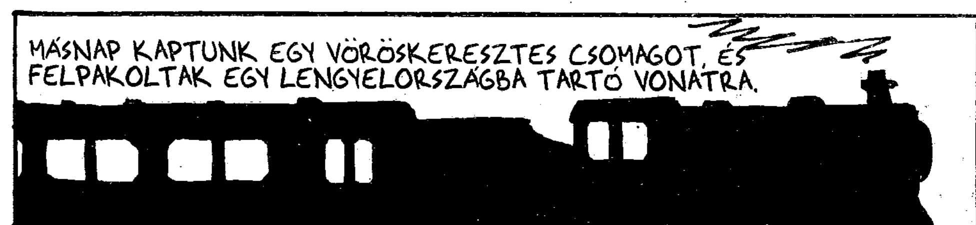

HELYES - ÍRJA ALÁ A SZABADULÁSI PAPÍRT.
...EGY NAP ALATT LEZAJLOTT AZ EGÉSZ.

ÚGY ÉRTED, A „PÁRSÁSZ TRUMÓ" ÁLMOD TÉNYLEG BETELJESEDETT?
IGEN - SZÁMOMRA EZ EGY NAGYON FONTOS DÁTUM...

KÉSŐBB MEGNÉZTEM EGY NAPTÁRBAN. EZ VOLT A PÁRSÁ AKKOR IS, AMIKOR ELVETTEM ANJÁT.

...ÉS A HÁBORÚ UTÁN, 1948-BAN EZ VOLT A PÁRSÁ AKKOR IS, AMIKOR TE SZÜLETTÉL!...

AZTÁN A BÁR MICVÁD IS ENNEK A PÁRSÁNAK A SZOMBATJÁRA ESETT!

MÁSNAP KAPTUNK EGY VÖRÖSKERESZTES CSOMAGOT, ÉS FELPAKOLTAK EGY LENGYELORSZÁGBA TARTÓ VONATRA.

A VONAT RÉG ELHAGYTA SOSNOWIECET. VITTEK FÖL, ÉSZAK FELÉ - MAJD 500 KILOMÉTERT - VÉGÜL LUBLINBA ÉRTÜNK. OTT AZTÁN A REICHBŐL VALÓKAT MIND LESZÁLLÍTOTTÁK.

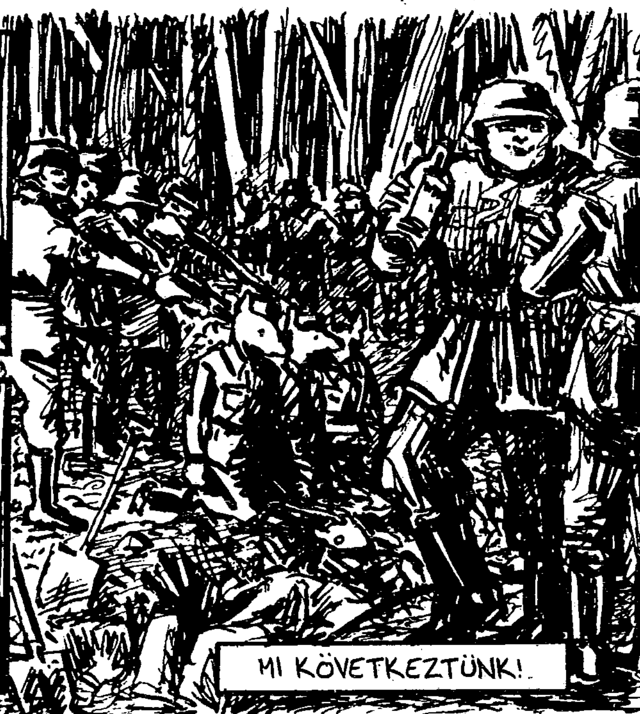

A LENGYEL HADIFOGLYOKAT VALAMELYEST VÉDTE A NEMZETKÖZI JOG. DE EGY ZSIDÓT A REICHBŐL A NYÍLT UTCÁN IS BÁRKI MEGÖLHETETT!

ÉS EGY ŐR LŐNI KEZDETT RÁM.

JÁRTAK MÉG VONATOK A PROTEKTORÁTUS ÉS A REICH KÖZÖTT. DE CSAK LEGÁLIS PAPÍRRAL UTAZHATOTT AZ EMBER. AMI NEKEM NEM VOLT...

7-RE A ZSIDÓKNAK OTTHON KELLETT LENNIÜK, ÉS LÁMPA SEM ÉGHETETT A LAKÁSOKBAN.

A SZÜLEIM NEM LAKTAK MESSZE SOSNOWIECTŐL.
MENJ BE, ÉS MONDD, HOGY ÜZENETET KAPTÁL: EGY HÉT MÚLVA ITTHON LESZEK.
AZ AJTÓNÁL ÁLLTAM, ÉS HALLGATÓZTAM...
NE VICCELJ! HA VLADEK TÉNYLEG HAZAJÖNNE, NEKÜNK IS MEGÍRNÁ!

MEGLEPETÉS!
ISTENEM!

VLADEK!

FELKAPTAM A FIAMAT, 2 1/2 ÉVES VOLT.
RICHIEU!
BUÁÁ!
ELKEZDETT VISÍTOZNI.

MIÉRT SÍRSZ, KISFIAM? ÉN AZ APÁD VAGYOK!
UÁÁ!

HÜPP... A GOMBOK... A FÉMGOMBJAID, PAPA - HIDEGEK A GOMBJAID!
MONDANOM SEM KELL, MILYEN NAGY VOLT A HÁZBAN AZ ÖRÖM.

BÁR NEHÉZ IDŐKET ÉLTÜNK - TÉNYLEG NAGYON NEHÉZ IDŐKET -, ÖRÜLTÜNK, HOGY EGYÁLTALÁN EGYÜTT VAGYUNK.

...NEM OLYAN VOLT, MINT MOST MALÁVAL.

ÉN MONDOM NEKED, HA ANJA MA ÉLNE, EGÉSZEN MÁSHOGY ÉREZNÉM MAGAM!

MALA MEGŐRJÍT. ÖRÖKKÉ A PÉNZRŐL BESZÉL, CSAK A VÉGRENDELETEMRŐL...
PAPA, KÉRLEK!

MINDIG UGYANAZT MONDOD. PEDIG ÉN NEM TEHETEK SEMMIT.
DE NEKEM NINCS MÁS, AKIVEL BESZÉLHETNÉK!

ÉS ÉN ÉPPEN MIATTAD VIGYÁZOK A PÉNZEMRE!
JESSZUS - BESZÉLJÜK MEG LEGKÖZELEBB. MAJD FELHÍVLAK.

KÜLÖNBEN IS KÉSŐRE JÁR. HAZA KELL ÉRNEM A KIJÁRÁSI TILALOM ELŐTT!
HM...

HÉ! HOVA LETT A KABÁTOM? TUDOM, HOGY IDERAKTAM!

MALA, ELTETTED VALAHOVÁ A KABÁTOMAT?
NEM ÉN. MÁR MENNI KÉSZÜLSZ?...
KERESZTREJTVÉNY

CSINÁLOK NEKED EGY KÁVÉT.
NE, KÖSZI, NEM VAGYOK SZOMJAS...

...KÜLÖNBEN IS, TE FŐZÖD A VILÁG **LEGROSSZABB** KÁVÉJÁT.
DE MÉG MEGVAN AZ AZ *ESPRESSO*, AMIT EGYSZER ITT HAGYTÁL.

DE HÁT ANNAK TÖBB MINT 6 HÓNAPJA! AZ A KÁVÉ MÁR ROMLOTT!
AKKOR... TALÁN EGY TEÁT?

NEM, KÖSZI. CSAK A KABÁTOMAT.
Ó, APA - NEM LÁTTAD VALAHOL A KABÁTOMAT?
DE...

...KIDOBTAM.
MICSODA?! TE VICCELSZ!
Sóhaj

ADD VISSZA!
MÁR KÉSŐ...

AMIKOR LEÜLTÉL VACSORÁZNI, KIDOBTAM. MOSTANRA MÁR ELVITTÉK A SZEMETESEK.

EGY ILYEN ELNYÜTT KABÁTOT! **SZÉGYEN**, HOGY A FIAM ILYEN KABÁTBAN JÁR!
DE ÉN SZERETEM!

ADOK NEKED EGY **MELEGEBBET**. VETTEM EGY ÚJ DZSEKIT AZ ALEXANDER'S-NÉL, NEKED ADOM A RÉGIT. MÉG MOST IS OLYAN, MINT AZ ÚJ!

ITT VAN, PRÓBÁLD CSAK FEL.
Ó, NAGYSZERŰ! EGY MŰBŐR SZÉLDZSEKI!

RÁADÁSUL NAGY RÁM.
Á, DEHOGY! RAGYOGÓAN FESTESZ BENNE!

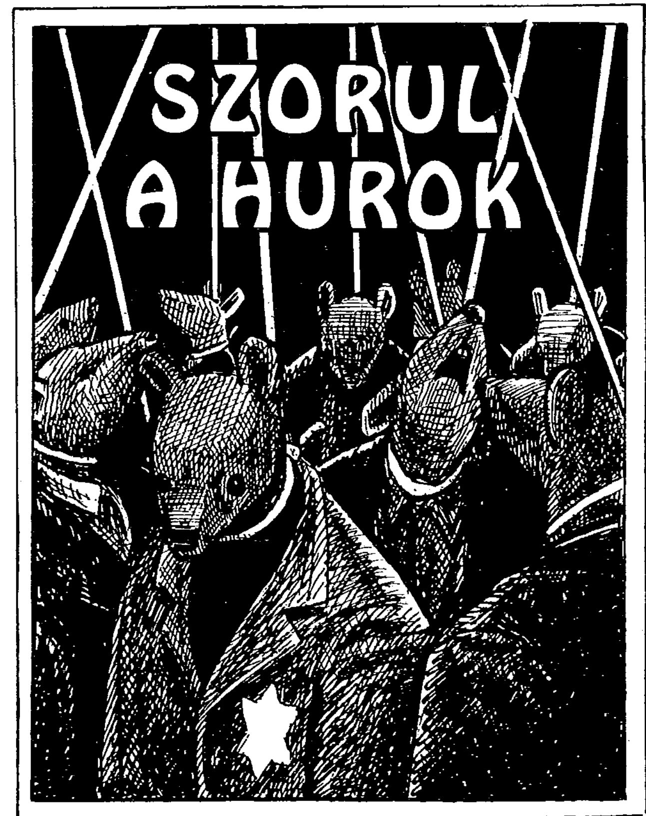

NÉZD, APA, NE **CSINÁLD** EZT VELEM! MÁR ELMÚLTAM 30. ÉN DÖNTÖM EL, HOGY MIT VISELEK!

HA EGY KIS IDEIG VISELED, MAJD MEG**LÁTOD**, MILYEN JÓL ÁLL... NA GYERE, LEKÍSÉRLEK!

TEHÁT NE FELEDD, ARTIE! HÍVJ FEL A HÉTEN, ÉS AKKOR BESZÉLGETHETÜNK.
TE TÉNYLEG KIDOBTAD A KABÁTOMAT! EZT NEM HISZEM EL!

...EGYSZERŰEN NEM HISZEM EL...

NEGYEDIK FEJEZET

FA VÁLLFA
ÚJ BALLONKABÁT
KÉSTÉL!
DEHOGY - AZT MONDTAM, VACSORA UTÁN JÖVÖK.

DE MOST MÁR SÖTÉT VAN! SZERETTEM VOLNA HA FELMÁSZOL A TETŐRE, MERT LUKAS AZ ERESZ.
MI?

DE HÁT ÉN NEM ÉRTEK AZ EFFÉLE BÜTYKÖLÉSHEZ! MIÉRT NEM HÍVATSZ EL VALAKIT?
ÁCH!

TE ÉS MALA AZT HISZITEK, HOGY A PÉNZ A FÁN TEREM. MAJD ÉN MEGJAVÍTOM!
ŐRÜLET! NEM MÁSZHATSZ FEL EGY ILYEN MAGAS LÉTRÁRA ILYEN ÁLLAPOTBAN...

HA AKAROD, MAJD ÉN KIFIZETEM A MESTERT.
HAGYJUK - EGY SZÓT SE SZÓLTAM!... GYERE, ÜLJ LE IDE. EGY KICSIT PEDÁLOZNOM KELL...

KÜLÖNBEN ÉJJEL BEGÖRCSÖL A LÁBAM - MI VAN A KEZEDBEN?
EGY ÚJ MAGNÓ... A JEGYZETELÉS TÚLSÁGOSAN MEGERŐLTETŐ.

ÉS MENNYIT FIZETTÉL ÉRTE?
MINDÖSSZE 75 DOLCSIT! AKCIÓS VOLT.

UH, A KORVETTES-NÉL MEGKAPTAD VOLNA MAXIMUM 35 DOLLÁRÉRT.
DE - HAGYJUK! MESÉLJ ARRÓL, AMIKOR 1940-BEN HAZAJÖTTÉL A HADIFOGSÁGBÓL...

TIZENKETTEN ÉLTÜNK APÓSOM HÁZTARTÁSÁBAN...

MÁSNAP ELMENTEM A MODRZEJOWSKA UTCÁBA. ITT AZ EMBEREK TITOKBAN MÉG EKKOR IS ÜZLETELTEK - NEM TÚL LEGÁLISAN...

A PAPÍRON AZ ÁLLT, HOGY ÉN NEKI DOLGOZOM. EGY ILYEN PAPÍR HASZNOS LEHETETT.

EKKOR VÉGIGJÁRTAM A BOLTOKAT, AHOL MÉG A HÁBORÚ ELŐTTRŐL TARTOZTAK NEKEM...

EMLÉKSZEM, APÓSOM *NAGYON* MEG VOLT ELÉGEDVE VELEM.

ELMESÉLTEM A DOLGOT APÓSOMNAK...

ÉS ÍGY IS TÖRTÉNT...

ITT MEGTANULTAM EGYPÁR DOLGOT, AMI KÉSŐBB HASZNOMRA VÁLT AUSCHWITZBAN.

APÓSOMNAK VOLT EGY SZÉP HÁLÓSZOBA-GARNITÚRÁJA...

WOLFE ÉS ÉN MINDEN ÉRTÉKET LECIPELTÜNK, HOGY EGY LENGYEL SZOMSZÉDUNKNÁL ELREJTSÜK.

ANJA MAMÁJÁNAK EPEKÖVE VOLT. AZNAP, AMIKOR A NÉMETEK JÖTTEK, AZ ÁGYBAN FEKÜDT.

APÓSOMNAK VOLT EGY BARÁTJA, AKI RENDSZERESEN ÁTJÁRT HOZZÁ KÁRTYÁZNI.

MIVEL SEMMI HASZNUNK NEM VOLT A BÚTOROKBÓL, VISSZACIPELTÜK A LAKÁSBA, HOGY ELADJUK.

EZUTÁN ANNYIRA, DE ANNYIRA ELKESEREDETT!

EGYSZER ILZECKIHEZ MENTEM LÁTOGATÓBA. EZ 1941 VÉGÉN TÖRTÉNT, AZT HISZEM. A HÁZA KÖZEL VOLT EGY VASÚTÁLLOMÁSHOZ...
...ÉS ÉPP VALAMI SZÖRNYŰSÉGES DOLOG ZAJLOTT.

OTT KELLETT ELMENNEM - ZSIDÓKAT FOGDOSTAK ÖSSZE, HA VOLTAK PAPÍRJAIK, HA NEM!
MITÉVŐ LEGYEK?

HA LASSAN MEGYEK, ELKAPNAK...
HA FUTÁSNAK EREDEK, LELŐNEK!

MESSZIRŐL MEGPILLANTOTTAM ILZECKIT, ÚGYHOGY ODASIETTEM HOZZÁ.
HALLÓ!
SPIEGELMAN ÚR! MIT CSINÁL MAGA ITT? NEM LÁTJA, MI FOLYIK?

GYORSAN - JÖJJÖN FEL HOZZÁM, AMÍG ELMENNEK A VONATOK!
ILZECKI EGY ELEGÁNS HÁZBAN LAKOTT. Ő VOLT AZ EGYETLEN ZSIDÓ LAKÓ.

ÚGYHOGY OTT ÜLTEM NÁLA JÓ NÉHÁNY ÓRÁN KERESZTÜL. LENTRŐL LÖVÖLDÖZÉS ÉS SIKOLTOZÁS HALLATSZOTT.
Ő AKKOR MEGMENTETTE AZ ÉLETEMET.

ILZECKINEK VOLT EGY FIA, RICHIEU-VEL EGYKORÚ. HA LÁTTAD VOLNA, HOGYAN JÁTSZOTT EGYMÁSSAL AZ A KÉT GYEREK!
NÉZZE, VLADEK...

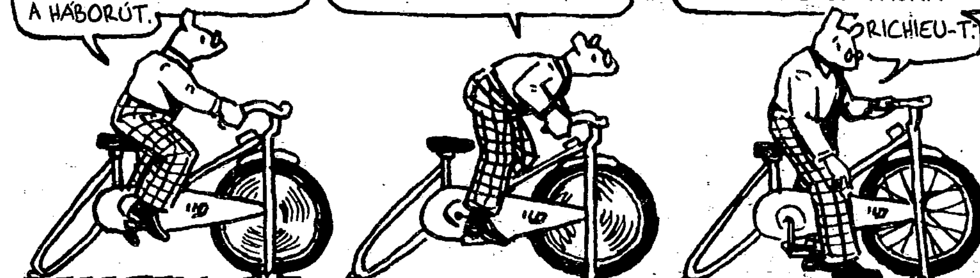

NEM TUDHATJUK, MI VÁR RÁNK - DE A GYERMEKEINKET BIZTONSÁGBAN KELL TUDNUNK.

VAN EGY BARÁTOM, EGY LENGYEL, AKI HAJLANDÓ BÚJTATNI A FIAMAT AMÍG A HELYZET JOBBRA FORDUL.

...SZERINTEM A MAGA FIÁT IS ELVÁLLALNÁ.
IGEN, IGAZA LEHET! HADD BESZÉLJEM MEG A CSALÁDOMMAL!

DE ÉN MONDOM NEKED, AZ VALAMI SZÖRNYŰ VOLT, AMIKOR OTTHON CSAK MEGEMLÍTETTEM A DOLGOT.
MICSODA? TE MEGŐRÜLTÉL?
HOGY JUT ESZEDBE RICHIEU-T VADIDEGENEKNEK KISZOLGÁLTATNI?!

SOSE VÁLOK MEG A KICSIKÉMTŐL! SOHA!

ILZECKI ÉS A FELESÉGE NEM ÉLTE TÚL A HÁBORÚT.
...DE A FIA IGEN: A MIÉNK MEG NEM.
...ÉS EGY ÉVRE RÁ MÉGIS EL KELLETT BÚJTATNUNK RICHIEU-T.

AMIKOR 1943-BAN A GETTÓBAN VOLTUNK, TOSA ELVITTE A GYEREKEKET A...
VÁRJ! KÉRLEK, PAPA, HA NEM TARTOD MAGAD AZ IDŐRENDHEZ, SOSEM FOGOM KIBOGOZNI A SZÁLAKAT... MESÉLJ MÉG 1941-RŐL ÉS 1942-RŐL!
HOGYAN?... RENDBEN. LEGYEN, AHOGY AKAROD. 1941?... 1941 VÉGÉN A NÉMETEK VALAMI ÚJJAL ÁLLTAK ELŐ. WOLFE FUTVA JÖTT HAZA A *GEMEINDÉBŐL*...
NÉZZÉTEK! EZEKET RAKJÁK KI SZERTE A VÁROSBAN!
RENDELET
1942. január 1-ig minden sosnowieci zsidónak át kell költöznie a Stara Sosnowiec negyedbe. Az elhagyott lakásokba nem zsidók költöznek.

CSALÁDUNK 12 TAGJÁNAK MOST EGY 2 és 1/2 SZOBÁS LAKÁSBA KELLETT ÁTKÖLTÖZNIE...
JUTALOM
MINDEN BE NEM JELENTETT ZSIDÓÉRT 1 KILÓ CUKOR JÁR
SOKAN MÉG KISEBB HELYET KAPTAK. DE APÓSOMNAK ÉS WOLFE-NAK VOLT NÉMI *ISMERETSÉGE*...

DE EZ MÉG NEM VOLT VALÓDI GETTÓ. MÉG SZABADON LEHETETT JÁRKÁLNI A VÁROSBAN, CSAK ESTIG HAZA KELLETT ÉRNI.
TARTSD A LÉTRÁT, ANJA!
FELRAKOK EGY FÜGGÖNYT, HOGY LEGYEN NÉMI MAGÁNÉLETÜNK.

TOSA **RAGASZKODOTT** A SZOBA ABLAK FELŐLI RÉSZÉHEZ.
NEM SZÁMÍT, VLADEK. ÉN ÖRÜLÖK, HOGY EGYÜTT MARADHAT AZ EGÉSZ CSALÁD.
EZ TÖBBÉ MÁR NEM A KORÁBBI FÉNYŰZŐ ÉLET VOLT.

NÉHÁNY HÓNAPIG MÉG ITT IS FOLYTATTAM A FEKETÉZÉST. AZTÁN ÚJABB ROSSZ HÍREK ÉRKEZTEK, NAGYON ROSSZAK...
MI A BAJ, PAPA?
LETARTÓZTATTAK A BARÁTOMAT, NAHUM COHNT ÉS A FIÁT.

NÉGY ZSIDÓT VITTEK EL, AMIÉRT KUPONOK NÉLKÜL ÜZLETELTEK.
ÉN MAGAM IS SOKAT ÜZLETELTEM COHNNAL!

A NÉMETEK PÉLDÁT AKARNAK STATUÁLNI!
MÁSNAP ELMENTEM A MODRZEJOWSKA UTCÁBA, ÉS LÁTTAM ŐKET...

EGY TELJES HÉTIG LÓGTAK OTT.

COHNNAK MÉTERÁRUÜZLETE VOLT. EGÉSZ SOSNOWIECBEN ISMERTÉK. GYAKRAN ADOTT NEKEM SZÖVETET KUPON NÉLKÜL.

PFEFERREL IS ÜZLETELTEM. REMEK FICKÓ VOLT - CIONISTA. AKKOR NŐSÜLT. AZ ASSZONY JAJONGVA ROHANGÁLT FÖL-ALÁ.

PÁR NAPIG NEM MERTEM KIMENNI AZ UTCÁRA... NEM AKARTAM ELMENNI AZ AKASZTOTT TESTÜK MELLETT.
ÉS HÁTHA EGYIKÜK BESZÉLT RÓLAM A NÉMETEKNEK, HOGY MEGPRÓBÁLJA MENTENI A BŐRÉT.

ÁCH. HA RÁJUK GONDOLOK, MÉG MA IS ELSÍROM MAGAM... NÉZD A HALOTT SZEMEMBŐL IS KÖNNYEK POTYOGNAK!

ÉS ANJA MIT CSINÁLT EZ IDŐ TÁJT?
HÁZIMUNKÁKAT VÉGZETT... KÖTÖTT... OLVASOTT... ÉS ÖRÖKKÉ A NAPLÓJÁT ÍRTA.

RÉGEN SOKSZOR LÁTTAM LENGYELÜL ÍRT FÜZETEKET A HÁZBAN. AZOK VOLTAK A NAPLÓ!?
IGEN, ÉS NEM.

A NAPLÓI NEM MARADTAK MEG. AMIT LÁTTÁL, AZT A HÁBORÚ UTÁN ÍRTA: AZ EGÉSZ ÉLETTÖRTÉNETÉT, A KEZDETEKTŐL.
JAJ ISTENEM! HOL VANNAK? KELLENEK EHHEZ A KÖNYVHÖZ!

KHM-KHM! KÉRLEK, ARTIE, FEJEZD MÁR BE A DOHÁNYZÁST! MEGFULLADOK TŐLE!
AZ CSAK A PEDÁLOZÁSTÓL VAN!

NE LÉGY MÁR ANNYIRA OKOS!... MIRŐL IS BESZÉLTEM? JA, IGEN... AZ AKASZTÁS UTÁN MÁS ÜZLET UTÁN NÉZTEM...

...ARANNYAL ÉS ÉKSZERREL KEZDTEM SEFTELNI.
KÖNNYEBB VOLT ELREJTENI, MINT A SZÖVETET. A GYEREKKOCSIBA DUGTAM EL, ÍGY KERESTEM EGY KIS PÉNZT.

EGY IDEIG ÉLELMISZERREL IS FEKETÉZTEM. ERRŐL MÉG NEM MESÉLTEM NEKED...

MEGISMERKEDTEM SZKLARCZYKKAL. FŰSZERÜZLETE VOLT A MODRZEJOWSKÁN...
MAGA A ZYLBERBERG VEJE, IGAZ? JÖJJÖN BELJEBB, ÉS VÁRJA MEG ITT, AMÍG ELÁLL AZ ESŐ.

ÜLDÖGÉLTÜNK ÉS BESZÉLGETTÜNK, Ő MEG IDŐNKÉNT KISZOLGÁLT EGY-EGY VEVŐT...
BOCSÁNAT, DE EZ A KUPON NEM ELÉG EGY FÉL KILÓ CUKORRA.
...A HÖLGY MÉGIS 1/2 KILÓ CUKORRAL TÁVOZOTT. ÉREZTEM, HOGY ITT VIHETNÉM VALAMIRE.

AZTÁN MÉG EGY KICSIT BESZÉLGETTÜNK, ÉS Ő TETT NEKEM EGY AJÁNLATOT...
ESETLEG ELADHATNÁ AZ „ÁRUFELESLEGEMET" A KÖRNYÉK KISEBB BOLTJAINAK... PULT ALATT.
VESZÉLYES VOLT AZ ÁRUSZÁLLÍTÁS - DE REMÉLTEM, HOGY MELLÉM SZEGŐDIK A SZERENCSE.

AMIKOR AZ EMBER ÉHES, MEGÉLHETÉS UTÁN NÉZ...

EGY ALKALOMMAL 10-15 KILÓ CUKROT LESZÁLLÍTOTTAM...
MEGÁLLJ, ZSIDÓ! MIT VISZEL?

MIT LEHET ERRE MONDANI? EZÉRT VALÓBAN FELLÓGATHATNAK!
CUKROT.

...CSAK IDE VISZEM, A FŰSZERÜZLETEMBE.
Ó, SZÓVAL ÜZLETED VAN?
ÚGY TETTEM, MINTHA LEGÁLIS LENNE A DOLOG.

A HÁTSÓ AJTÓHOZ MENTEM, AHOL AZ ÁRUT KELLETT LEADNI...
NYISD KI, POLDEK!

...MEGHOZTAM A CUKROT.
?!
ÉS ELENGEDTEK, MÉG A PAPÍRJAIMAT SE ELLENŐRIZTÉK!

AMIKOR MÁR STARA SOSNOWIECBEN LAKTUNK, EGYRE NEHEZEBBEN MENT AZ ÜZLET...
MÁR NEM LEHETETT SZABADON MOZOGNI.
A BÁDOGOSNÁL NEM VOLT HELY - EGYEDÜL A ZSIDÓ TULAJ DOLGOZHATOTT.
EZUTÁN EGY NÉMET ÁCSHOZ KERÜLTEM.

APÓSOM ÉS LOLEK EKKOR MÁR OTT DOLGOZOTT, SZINTE INGYÉRT. ERRE ÉN ADDIG NEM SZORULTAM RÁ, DE MOST MUNKAKÖNYVET KELLETT SZEREZNEM.
WOLFE SZERZETT VOLNA ÁLLÁST A GEMEINDÉNÉL... DE ÉN NEM AKARTAM BELEÁRTAKOZNI OLYAN ÜGYEKBE, AHOL ZSIDÓK ÉLETÉRŐL DÖNTÖTTEK.

ÉS AKKOR A NÉMETEK MEGINT VALAMI ÚJJAL ÁLLTAK ELŐ - KAPTUNK EGY ÉRTESÍTÉST...
„1942. MÁJUS 10-ÉN MINDEN 70 ÉVEN FELÜLI ZSIDÓT ÁTSZÁLLÍTANAK A CSEHSZLOVÁKIAI THERESIENSTADTBA...”
„...AZ A KÖZÖSSÉG JOBBAN EL TUDJA LÁTNI AZ IDŐSEBBEKET, MINT A MIÉNK ITT, SOSNOWIECBEN...”

EGÉSZ JÓL NÉZ KI!
OLYAN, MINT EGY SZANATÓRIUM.
ÉRTESÍTÉS:
ANJA NAGYSZÜLEI KÖRÜLBELÜL 90 ÉVESEK VOLTAK.
70 ÉVE EGYÜTT VAGYUNK - EGY CSALÁD. NEM AKARUNK ÉPP MOST ELSZAKADNI TŐLETEK!
NE AGGÓDJATOK! NEM ENGEDJÜK, HOGY ELVIGYENEK.

AKKOR MÉG NEM TUDTUNK AUSCHWITZRÓL - A KREMATÓRIUMOKRÓL -, DE FÉLTÜNK.
AZ UDVARBAN CSINÁLTUNK EGY BÚVÓHELYET, EGY BUNKERT...
METSZETRAJZ:
FÉSZER
ÁLFAL
NAGYSZÜLŐK
ETETTÜK ŐKET, ÉS - HA TISZTA VOLT A TEREP - BEVITTÜK ŐKET A LAKÁSBA.

A ZSIDÓ RENDŐRSÉG SZÁMTALANSZOR KIJÖTT HOZZÁNK...
A NYILVÁNTARTÁSUNK SZERINT KARMIO ÚR ÉS NEJE ITT LAKNAK. MÉG NEM JELENTKEZTEK ÁTSZÁLLÍTÁSRA.
IGEN - A FELESÉGEM SZÜLEI - EGY HÓNAPJA SZÓ NÉLKÜL TÁVOZTAK.
ZSIDÓ RENDŐRSÉG?
IGEN - HOSSZÚ BOTOKKAL.

EGYES ZSIDÓK ÚGY VÉLTÉK: HA ODAADNAK NÉHÁNY ZSIDÓT A NÉMETEKNEK, EZZEL MEGMENTHETIK A TÖBBIT.
ÉS PERSZE MAGUKAT.
EGY HÓNAPPAL KÉSŐBB ÚJRA BEÁLLÍTOTTAK APÓSOMHOZ.
ZYLBERBERG ÚR, ÖN ÉS A FELESÉGE VELÜNK JÖN.
HA KARMIOÉK NEM KERÜLNEK ELŐ 3 NAPON BELÜL, MAGUKAT KÜLDIK EL HELYETTÜK!

VOLT MÉG NÉMI „PROTEKCIÓJA” A GEMEINDÉNÉL, ÚGYHOGY EGYEDÜL ŐT VITTÉK EL - A FELESÉGÉT NEM.
OTT ÜLT NÉHÁNY NAPIG, MAJD KÜLDÖTT NEKÜNK EGY ÜZENETET.
AZT ÍRTA, ADJUK ÁT A NAGYSZÜLŐKET. MERT HA MOST EGYEDÜL CSAK ŐT VISZIK IS EL, LEGKÖZELEBB MÁR A FELESÉGÉT FOGJÁK, AZTÁN AZ EGÉSZ CSALÁDOT.

ÉS MI TÖRTÉNT?
MI TÖRTÉNT? ÁT KELLETT ADNUNK ŐKET!
ŐK AZT HITTÉK, THERESIENSTADTBA MENNEK.
ÜZENJETEK, HA BÁRMIRE SZÜKSÉGETEK VAN!
DE AZONNAL AUSCHWITZBA VITTÉK ŐKET, A GÁZBA.

MIUTÁN AZ ÖREGEKET ELVITTÉK, NÉHÁNY HÓNAPIG CSEND LETT. AZTÁN PLAKÁTOK JELENTEK MEG MINDENFELÉ, ÉS KÖZLEMÉNYEKET ADOTT KI A *GEMEINDE*...

APÁM - 62 ÉVES VOLT EKKOR - ÁTVILLAMOSOZOTT HOZZÁM DĄBROWÁBÓL, EGY SOSNOWIEC MELLETTI FALUBÓL.

MIUTÁN ANYÁM MEGHALT RÁKBAN, APÁM ODAKÖLTÖZÖTT FELA NŐVÉREMHEZ ÉS NÉGY KISGYEREKÉHEZ.

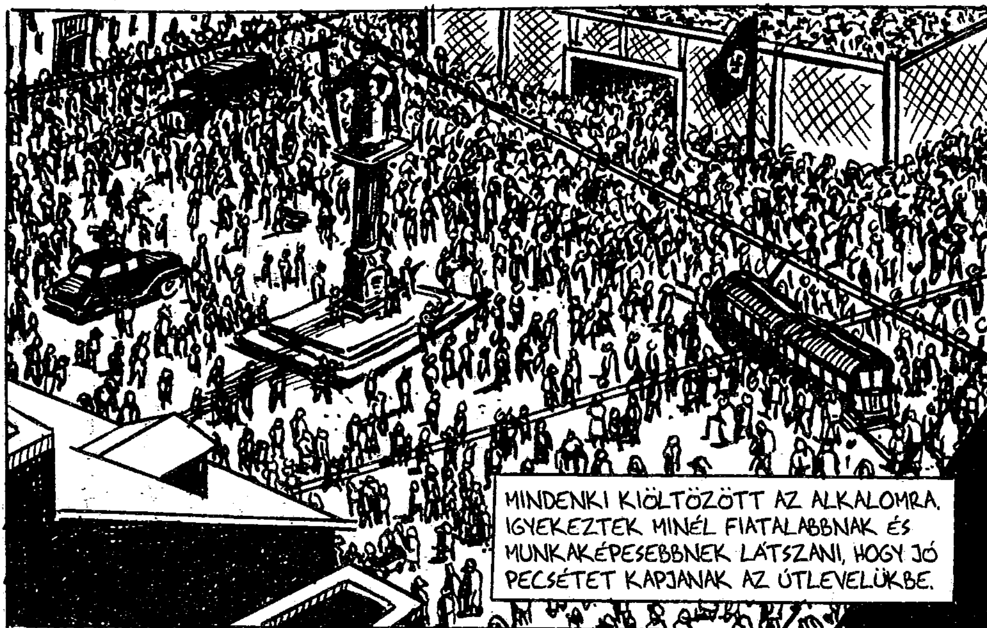

FOGALMAM SEM VOLT, MIT MONDHATNÉK NEKI.

AMIKOR MÁR MIND BENT VOLTUNK, GÉPFEGYVERES GESTAPÓSOK VETTÉK KÖRÜL A STADIONT.

AZTÁN VÁLOGATNI KEZDTEK, AZ EMBEREKET JOBBRA MEG BALRA KÜLDTÉK.

ÉN ÉS ANJA AHHOZ AZ ASZTALHOZ KERÜLTÜNK, AMELYIKNÉL A ROKONOM ÜLT...

ÖRÜLTÜNK, HOGY VÉGE. AZTÁN AGGÓDNI KEZDTÜNK A CSALÁDTAGJAINK MIATT.

DE KÉSŐBB VALAKI, AKI LÁTTA, ELMONDTA, HOGY UGYANEZ A ROKON ŐT IS A JÓ OLDALRA KÜLDTE.

ŐT BALRA KÜLDTÉK. NÉGY GYEREK TÚL SOK VOLT.

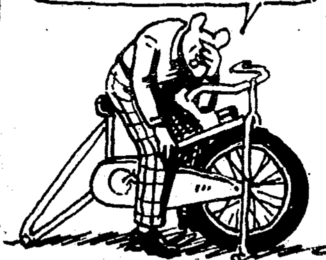

ÉS TUDOD, MIT CSINÁLT? ÁTSZÖKÖTT A **ROSSZ** OLDALRA!

A PECSÉTTEL RENDELKEZŐKET HAZAENGEDTÉK. DE MÁR CSAK NAGYON KEVÉS ZSIDÓ MARADT SOSNOWIECBEN...

HÚÚ - EGY KISSÉ TÚLZÁSBA VITTEM. SZÉDÜLÖK.
TALÁN EGY KICSIT LE KÉNE FEKÜDNÖD.

VÉGEZTETEK?
AHA. APÁM KICSIT KIMERÜLT. LEFEKÜDT SZUNYÓKÁLNI.

ÉPP ARRÓL MESÉLT, AMIKOR SOSNOWIECBEN MINDENKINEK LE KELLETT PECSÉTELTETNIE AZ ÚTLEVELÉT.
A STADIONBAN? IGEN... AKKOR VITTÉK EL AZ ANYÁMAT.

A TÖBBI DEPORTÁLÁSRA SZÁNT EMBERREL EGYÜTT ŐT IS BEZSÚFOLTÁK NÉGY LAKÓHÁZBA, AMELYEK AFFÉLE BÖRTÖNKÉNT SZOLGÁLTAK...

TÖBB EZER EMBERT ZSÚFOLTAK BE IDE... VOLTAK, AKIK SZABÁLYOSAN MEGFULLADTAK... ENNI NEM KAPTAK... VÉCÉRE NEM MEHETTEK. **ISZONYATOS** VOLT!

TÖBBEN KIUGROTTAK AZ ABLAKON, HOGY MIELŐBB VÉGET ÉRJEN A SZENVEDÉS.
ÚRISTEN!

DE ANYÁM EZT *TÚLÉLTE*. A BÁTYJA TAGJA VOLT A ZSIDÓTANÁCSNAK, ÉS ELBÚJTATTA EGY SZENESPINCÉBEN, AMÍG AZ UTOLSÓ TRANSZPORT IS ELMENT.

AZTÁN SZERZETT NEKEM MUNKÁT - ÉN SÚROLTAM FEL AZ EMBEREK UTÁN A HÁNYADÉKOT! ÜRÜLÉKET! ÉS KÖZBEN KICSEMPÉSZTEM ANYÁMAT A PINCÉBŐL.

VÉGÜL APÁMMAL MINDKETTEN AUSCHWITZBAN KÖTÖTTEK KI. OTT HALTAK MEG.

HOVÁ MÉGY? MEG SEM ITTAD A KÁVÉDAT!
ESZEMBE JUTOTT VALAMI. APÁM EMLÍTETTE, HOGY ANJA NAPLÓT ÍRT, ÉS *HALVÁNYAN* EMLÉKSZEM RÁ, HOGY LÁTTAM IS. ANNAK IDEJÉN A DOLGOZÓSZOBA POLCÁN.

KÉTLEM. AKKOR ÉSZREVETTEM VOLNA.
ANNYI LIMLOM VAN OTT. EGY PRÓBÁLKOZÁST MEGÉR.

NÉZD, MENNYI KACAT!... RÉGI ÉTLAPOK, AMIKET A TENGERI UTAZÁSAIRÓL HOZOTT HAZA. LEVÉLPAPÍROK A PINES HOTELBÓL...

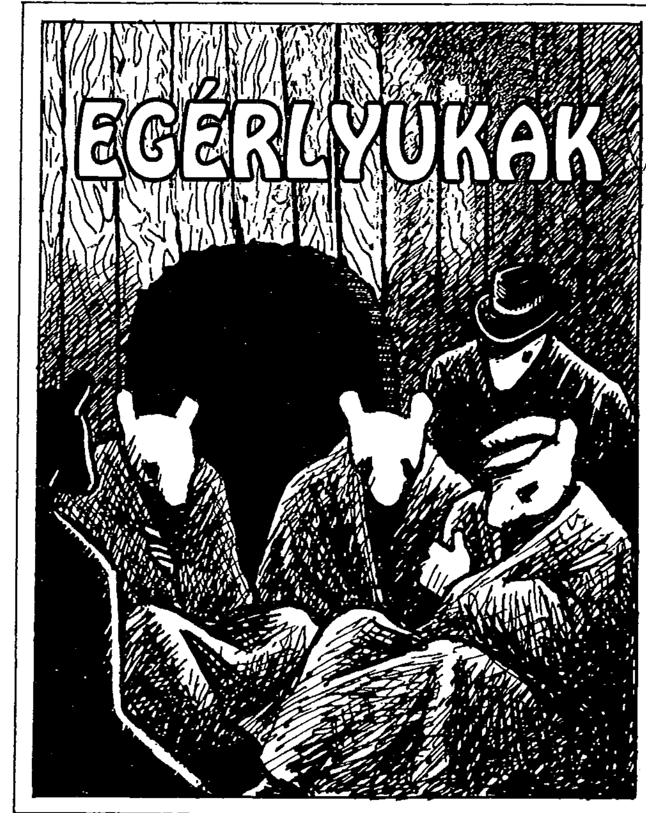

HIHETETLEN! 1965-ÖS NAPTÁRAK A DRY DOCK TAKARÉKPÉNZTÁRTÓL... MIBE, HOGY SZÁMLÁJA SEM VOLT OTT SOHA.
TELJESEN MEGŐRJÍT! MÉG AZT A MŰANYAG KORSÓT SEM DOBHATOM KI, AMIT TAVALY A KÓRHÁZBÓL HOZOTT HAZA!

FONTOSABBAK NEKI A TÁRGYAK, MINT AZ EMBEREK!

FOGALMAM SINCS, MEDDIG TUDOM MÉG ELVISELNI, DE ŐSZINTÉN.
LEGJOBB, HA MOST MEGYEK. MAJD LEGKÖZELEBB MEGKERESEM AZT A NAPLÓT.

VÁRJÁL! MINDENT RAKJÁL VISSZA PONTOSAN ODA, AHOL VOLT, KÜLÖNBEN HALLGATHATOM!
OKÉ... OKÉ... NYUGI!

ÖTÖDIK FEJEZET

HE?

HALLÓ, ARTIE? IGAZÁN NEM TUDOM, MIT CSINÁLJAK AZ APÁDDAL - FOGTA MAGÁT ÉS FELMÁSZOTT A TETŐRE!...
ÖÖ? MALA?

RAGASZKODOTT HOZZÁ, HOGY MEGSZERELJE AZ ESŐCSATORNÁT, ÉS ELSZÉDÜLT! ALIG TUDTAM LEHOZNI ONNÉT!
HÁNY ÓRA VAN?

MOST MEG VISSZA AKAR MÁSZNI! HÁT MIT CSINÁLJAK VELE?!
KÉRLEK, NE KIABÁLJ!

MIÉRT NEM HÍVSZ *SZERELŐT*? JÉZUS, MALA, FÉL 8 VAN! FRANÇOISE ÉS ÉN HAJNALI 4-KOR FEKÜDTÜNK LE! TUDOD JÓL, HOGY NEM KELÜNK FEL...
HALLÓ? ARTIE? ITT A **PAPA** BESZÉL.

KOMOLYAN MONDOM, MALA TELJESEN MEGŐRJÍT! JÓ LENNE, HA MOST ÁTJÖNNÉL QUEENSBE, ÉS SEGÍTENÉL NEKEM.
MICSODA? UGYE VICCELSZ!

FIATAL KOROMBAN EGYEDÜL IS MEGCSINÁLTAM. DE MOST, DRÁGÁM, SZÜKSÉGEM VAN A TE SEGÍTSÉGEDRE!
ÖMM - NÉZD, PAPA... VISSZAHÍVLAK, CSAK ISZOM EGY KIS KÁVÉT.

HÚÚ! TALÁN CSAK ÁLMODTAM.
MI AZ? APÁD MÁR MEGINT?

AHA. AZT AKARJA, HOGY SEGÍTSEK NEKI MEGSZERELNI A TETŐT VAGY MIT. A FRANCBA! KÖLYÖKKÉNT IS UTÁLTAM SEGÍTENI A HÁZ KÖRÜL.

IMÁDOTT KÉRKEDNI, HOGY ARANY KEZE VAN... ÉS HOGY MINDEN, AMIT **ÉN** CSINÁLTAM, ROSSZ VOLT.
MA MÁR A HIDEG RÁZ, HA VALAMIT MEG KELL SZERELNI.

MÉG EGY **KALAPÁCSOM** SEM VOLT, MIELŐTT IDEKÖLTÖZTÜNK!
AZÉRT IS LETTEM MŰVÉSZ, MERT AZ APÁM SZERINT EZ NEM PRAKTIKUS - PUSZTA IDŐPOCSÉKOLÁS...

...ITT LEGALÁBB, TUDTAM, SOSEM KELL MAJD VERSENGENEM VELE.
SZÓVAL... AKKOR KIMÉSZ QUEENSBE?

DEHOGY - INKÁBB LEGYEN BŰNTUDATOM! RÁADÁSUL EGY CSOMÓ DOLGOM VAN, Ő MEG NYUGODTAN KIHÍVHAT VALAKIT.

ÖÖ, SZIA, APA! NÉZD... AMI AZT AZ ESŐCSATORNÁT ILLETI... ÉN MOST NEM TUDOK JÖNNI, ÉN...
ÚGY? SEMMI BAJ, ARTIE...

ÉPP MOST BESZÉLTEM FRANKKEL A SZOMSZÉDBÓL. AZT MONDTA, SEGÍT NEKEM MEGSZERELNI A HÉTVÉGÉN.
EZ NAGYSZERŰ!

IGEN. PERSZE JOBB LENNE MA MEGSZERELNI - DE LEGALÁBB **VALAKI** SEGÍT NEKEM!
REMEK.

Úgy egy héttel később, kora délután...

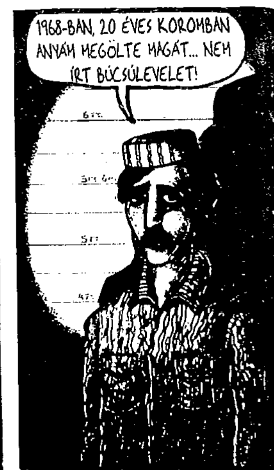

A POKOL BOLYGÓ RABJA

ESETTANULMÁNY

APÁM TALÁLT RÁ, AMIKOR HAZAÉRT A MUNKÁBÓL.... FELVÁGTA AZ EREIT, S A KÖZELÉBEN ÜRES GYÓGYSZERES ÜVEG...

ÉN A SZÜLEIMMEL ÉLTEM, AHOGY ARRA ÍGÉRETET TETTEM AMIKOR 3 HÓNAPPAL AZELŐTT AZ ELMEGYÓGYINTÉZETBŐL KIENGEDTEK.

A BARÁTNŐMNÉL, ISABELLÁNÁL TÖLTÖTT HÉTVÉGÉRŐL MENTEM HAZAFELÉ (A SZÜLEIM NEM KEDVELTÉK), JÓVAL KÉSŐBB, MINT ÍGÉRTEM.

HA A MEGÍGÉRT IDŐRE ÉREK HAZA, AZT HISZEM, ÉN TALÁLTAM VOLNA RÁ ANYÁM HOLTTESTÉRE...

A TÖMEG LÁTTÁN MEGRÉMÜLTEM... A LEGROSSZABBRA GONDOLTAM, DE NEM ÁRULTAM EL, HOGY OTT VAGYOK!

EGY ROKON TERELT EL A HELYSZÍNRŐL.

DOKTOR ORENS A KÖZELÜNKBEN LAKOTT...

NEM HITEGETHETTEM MAGAM TOVÁBB - A DOKTOR SZAVAI ZAKATOLTAK A FEJEMBEN... EGÉSZEN MEG VOLTAM ZAVARODVA: DÜHÖS VOLTAM; ÉS KÁBA!... NEM IGAZÁN AKARÓDZOTT SÍRNOM, DE ÚGY VÉLTEM, ILLENÉK!

HAZAMENTÜNK... APÁM TELJESEN ÖSSZEROPPANT!...

NEKEM KELLETT ŐT VIGASZTALNOM!

VALAMIKÉPPEN A TEMETÉS IS MEG LETT SZERVEZVE...

SZÖRNYŰ VOLT AZ AZ ÉJSZAKA... APÁM AZT MONDTA, A PADLÓN KELL ALUDNUNK - EZ VALAMI ŐSI ZSIDÓ SZOKÁS, AZT HISZEM. EGÉSZ ÉJJEL ÖLELT ÉS SÓHAJTOZOTT. KÍNOS VOLT... ÉS FÉLTÜNK!

MÁSNAP A RAVATALOZÓBAN CSAK ROSSZABB VOLT...

יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא.

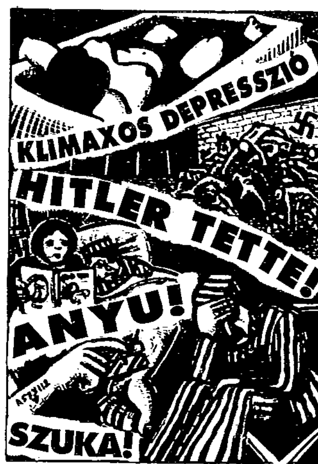

APÁM IGYEKEZETT URALKODNI MAGÁN, ÉS IMÁDKOZOTT... ÉN ELÉG ELSZÁLLT VOLTAM AKKORIBAN - A TIBETI HALOTTAS KÖNYVBŐL OLVASTAM FEL ANYÁMNAK!
די ברא כרעותה וימליך...
Ó, TE NEMESEN SZÜLETETT... AZ ALAKTALAN ŰRÖN ÁT VEZETŐ UTADON NE FELEDKEZZ MEG MINDEN ÉLŐ EGYSÉGÉRŐL...

ANNA ANNA AN
EZ MÁR TÚL SOK VOLT - MUSZÁJ VOLT KIMENNEM...
A ANNA

EGY BARÁTUNK KINT TALÁLT RÁM AZ ELŐCSARNOKBAN...
MOST BEZZEG SÍRSZ! AKKOR SÍRTÁL VOLNA, AMIKOR MÉG ÉLT AZ ÉDESANYÁD!

ÉMELYEGTEM... ELVISELHETETLEN VOLT A BŰNTUDAT!
CION-HEGY
RAVATALOZÓ
RAV

A KÖVETKEZŐ HETET GYÁSZBAN TÖLTÖTTÜK... APÁM BARÁTAINAK RÉSZVÉTNYILVÁNÍTÁSÁBA ELLENSÉGES ÉRZELMEK VEGYÜLTEK...
ARTHUR - ANNYIRA SAJNÁLJUK...
AZ Ő BŰNE - A KIS PUNKÉ!
AZT HISZIK AZ ÉN BŰNÖM!!

...DE JOBBÁRA MAGAMRA HAGYTAK A GONDOLATAIMMAL...
KLIMAXOS DEPRESSZIÓ
HITLER TETTE!
ANYU!
SZUKA!

EMLÉKEZTEM, AMIKOR UTOLJÁRA LÁTTAM...
...ARTIE...

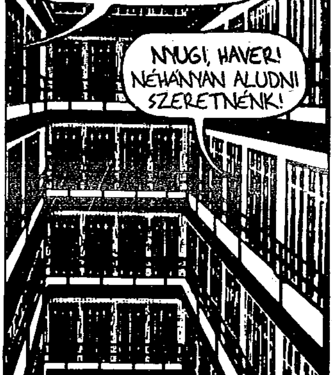

BEJÖTT A SZOBÁMBA... KÉSŐ ÉJJEL VOLT...
...ARTIE... MÉG... MINDIG... SZERETSZ... UGYE?

ELFORDULTAM, DÜHÖNGVE, AMIÉRT EGYRE SZOROSABBRA FOGTA A KÖLDÖKZSINÓRT...
HÁT PERSZE, ANYU!

...KIMENT, ÉS BECSUKTA AZ AJTÓT!
KLIKK!
AGH!

NOS, ANYA, HA HALLASZ...
GRATULÁLOK!... ELKÖVETTED A TÖKÉLETES BŰNTÉNYT...

...BEDUGTÁL IDE... RÖVIDRE ZÁRTAD AZ ÁRAMKÖRT... ELVÁGTAD AZ IDEGVÉGZŐDÉSEKET... FÉLREISMERTÉL!...

MEGGYILKOLTÁL, ANYU, ÉS ITT HAGYTÁL, HOGY ELVIGYEM A BALHÉT!!!
NYUGI, HAVER! NÉHÁNYAN ALUDNI SZERETNÉNK!

HÚ, MEGLEP, HOGY VLADEK ELOLVASTA, AMIKOR RÁTALÁLT. SOSEM OLVAS KÉPREGÉNYT...

EGY PILLANTÁST SEM VET A MUNKÁMRA, AMIKOR ODADUGOM AZ ORRA ALÁ.
DE EZ MÁS, MINT A TÖBBI KÉPREGÉNY...

NA HALLOD, AMIKOR RUTHIE MEGMUTATTA, AZT HITTEM, ELÁJULOK, ANNYIRA MEGDÖBBENTEM. OLYAN... NAGYON SZEMÉLYES VOLT!

DE ROPPANT PONTOS... TÁRGYILAGOS. RENGETEGET SEGÍTETTEM ITT ANJA TEMETÉSE UTÁN. PONTOSAN ÚGY TÖRTÉNT, AHOGY MONDTAD.
NO, ARTIE, KÉSZ VAGYOK.

GYERE, SÉTÁLJUNK EL A BANKBA!
MALÁTÓL HALLOM, LÁTTAD A KÉPREGÉNYEM... AMIT ANYÁRÓL RAJZOLTAM.

IGEN. MEGTALÁLTAM, AMIKOR KERESTEM, AMIT A MÚLTKOR KÉRTÉL. HÚÚ! LÁTTAM AZT A KÉPET ANYÁRÓL, ÚGYHOGY ELOLVASTAM... ÉS SÍRTAM.
SA-SAJNÁLOM.

JÓ, HOGY KIÍRTAD MAGADBÓL. DE NEKEM ANNYI EMLÉKET JUTTATOTT ESZEMBE ANJÁRÓL!

PERSZE ÖRÖKKÉ RÁ GONDOLOK ÚGYIS.
A FOTÓIVAL ZSÚFOLOD TELE AZ ÍRÓASZTALODAT - OLYAN, MINT EGY OLTÁR!

MIT KÉNE TENNEM, MALA? DOBJAM A SZEMÉTBE? RÓLAD IS VAN EGY KÉP AZ ASZTALOMON!
ACH! MICSODA SZÍVESSÉG!

LÁTOD, MILYEN? SOSE JÓ NEKI AZ, AMIT CSINÁLOK.
MEGTALÁLTAD ANYA NAPLÓJÁT?

EGYELŐRE NEM KERÜLT ELŐ. KERESTEM, DE NEM TALÁLOM.
MUSZÁJ MEGTALÁLNOM!

MAJD TOVÁBB KERESEM. DE MOST JOBB LESZ, HA INDULUNK A BANKBA.
RENDBEN.

...MINDENNAP JÁROK EGYET, KÜLÖNBEN BEGÖRCSÖL A LÁBAM... SZÖRNYŰ, ÉS NEM TUDOK ALUDNI TŐLE. DE A SZÍVEM MIATT LASSAN KELL MENNEM.

MI TÖRTÉNT VELED ÉS ANJÁVAL A STADIONBELI NAGY VÁLOGATÁS UTÁN?
NOS, EGY IDEIG NEM TÖRTÉNT SEMMI. AZTÁN 1943-BAN JÖTT EGY PARANCS: A MEGMARADT SOSNOWIECI ZSIDÓKNAK EGY KÖZELI, SRODULA NEVŰ RÉGI FALUBA KELL KÖLTÖZNIÜK.

ÉS NEKÜNK KELLETT FIZETNÜNK, HOGY A SRODULAI LENGYELEK A MI SOSNOWIECI HÁZAINKBA KÖLTÖZZENEK! SRODULA LETT A GETTÓNK, ITT KELLETT EZUTÁN ÉLNÜNK.
KAPTUNK EGY KIS HÁZAT - KEVESEBB HELYÜNK VOLT, MINT KORÁBBAN, DE LEGALÁBB VOLT HOL LAKNUNK. SOKAN AZ UTCÁN LAKTAK.

...ÉS MINDEN ESTE HAZAHAJTOTTAK MINKET, MEGSZÁMOLTAK, MAJD BEZÁRTAK.

KILENCVEN! 1943-BAN! EKKORRA MÁR EGYETLEN 90 ÉVES ZSIDÓ SEM MARADT!

ANJA MAMÁJA NEM SZÍVESEN NÉZETT SZEMBE A TÉNYEKKEL. DE VÉGÜL BELEEGYEZETT.

ÚGYHOGY PERSIS INTÉZKEDETT, MAJD ÚJRA ELJÖTT SRODULÁBA.
VELE MENT WOLFE, TOSA ÉS BIBI
LOLEK KIS-HÚGA, LONIA
ÉS A MI FIUNK, RICHIEU.

NÉZTÜNK UTÁNUK, AMÍG EL NEM TŰNTEK A SZEMÜNK ELŐL...
UTOLJÁRA LÁTTUK ŐKET; DE EZT AKKOR NEM TUDHATTUK.
HA A DOLGOK ROSSZRA FORDULTAK, AZT MONDTUK: „JÓ, HOGY A GYEREKEK BIZTONSÁGBAN VANNAK PERSISNÉL!”

AZON A TAVASZON A NÉMETEK 1000 EMBERT VITTEK EL SRODULÁBÓL AUSCHWITZBA.
A LEGTÖBBJÜK KISGYEREK VOLT - NÉHÁNYUK CSAK 2-3 ÉVES.
VOLTAK, AKIK CSAK SIKOLTOZTAK, NEM TUDTÁK ABBAHAGYNI.

ÚGYHOGY A NÉMETEK A LÁBUKNÁL FOGVA EGY FALHOZ CSAPTÁK ŐKET...
ÉS TÖBBET NEM SIKOLTOZTAK.

ÍGY BÁNTAK A NÉMETEK A KICSIKKEL, AKIK MÉG ÉLETBEN VOLTAK.
NEM MAGAM LÁTTAM, HANEM MÁSNAP HALLOTTAM VALAKITŐL. „HÁL' ISTENNEK, A MIEINK BIZTONSÁGBAN VANNAK PERSISNÉL!”, MONDTAM.

ÉS... MI TÖRTÉNT RICHIEU-VEL?
ACH! A MI GYÖNYÖRŰ KISFIUNK! CSAK KÉSŐBB TUDTUK MEG.
NÉHÁNY HÓNAPRA RÁ, HOGY ELKÜLDTÜK RICHIEU-T ZAWIERCIÉBE, A NÉMETEK ÚGY DÖNTÖTTEK, KIÜRÍTIK AZT A GETTÓT.
BANG BANG
MEGINT LŐNEK! MI LEHET AZ?
EZ SZÖRNYŰ, TOSA!...

AZ ÖSSZES GESTAPÓST A GETTÓBAN OPOLEIEKKEL VÁLTOTTÁK FEL! ÉPP MOST LŐTTÉK LE PERSIST MEG A ZSIDÓTANÁCS TÖBBI TAGJÁT!...
MICSODA?

KIÜRÍTIK ZAWIERCIÉT. MOST RÖGTÖN GYÜLEKEZNÜNK KELL A TÉREN A BATYUNKKAL EGYÜTT. MINDNYÁJUNKAT ELKÜLDENEK... AUSCHWITZBA!
Ó, ISTENEM!

NEM!

ENGEM NEM HAJTANAK BE A GÁZKAMRÁIKBA!...

ÉS A GYERMEKEIMET SEM!

BIBI! LONIA! RICHIEU! GYERTEK IDE GYORSAN!
TOSA MINDIG HORDOTT A NYAKÁBAN EGY KIS FIOLA MÉRGET... NEMCSAK MAGÁT, HANEM A 3 GYEREKET IS MEGÖLTE.

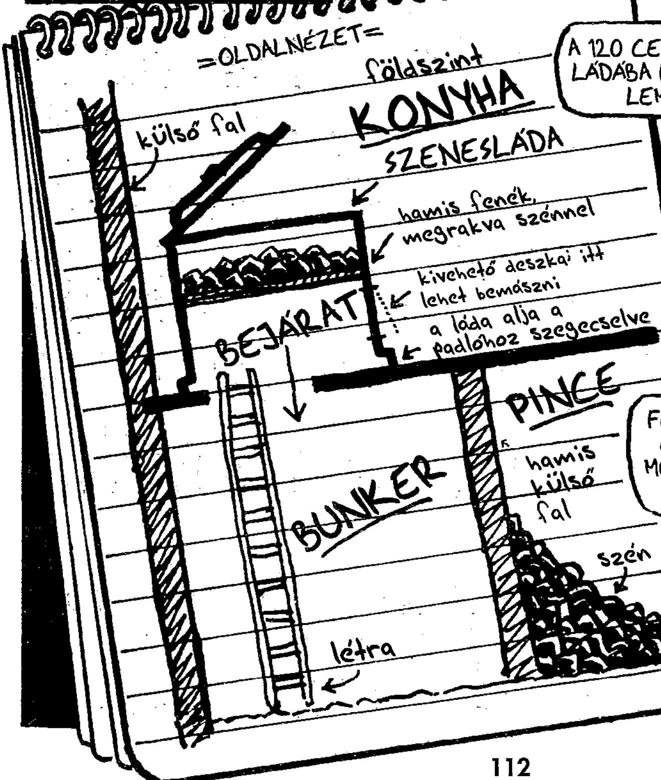

HIDD EL, EZ VOLT MIND KÖZÜL A LEGNAGYOBB TRAGÉDIA. OLYAN BOLDOG, GYÖNYÖRŰ KISFIÚ VOLT!

TOSA FÉRJE TÚLÉLTE?
NEM. AUSCHWITZ FELÉ A VONATON MEGPRÓBÁLT MEGSZÖKNI, DE LELŐTTÉK.
ALIG VOLT, AKI TÚLÉLTE.
DE EZEKET CSAK SOKKAL KÉSŐBB TUDTUK MEG. A BUNKEREKBE CSAK PLETYKÁK JUTOTTAK EL.
A „BUNKEREKBE”?
IGEN, SRODULÁBAN „BUNKEREKET” CSINÁLTUNK, AHOVÁ ELREJTŐZHETTÜNK.

A NÉMETEK EKKOR MÁR BÁRKIT ELVITTEK, HA VOLT PAPÍRJA, HA NEM.

EZÉRT TERVEZTEM MAGUNKNAK EGY NAGYON JÓ BÚVÓHELYET – A PINCÉNKBEN, AHOL A SZENET RAKTÁROZTUK.

ADJ EGY CERUZÁT, AKKOR JOBBAN EL TUDOM MAGYARÁZNI. AZ ILYESMIT NEM ÁRT PONTOSAN TUDNI... ARRA AZ ESETRE, HA...

=OLDALNÉZET=
földszint
KONYHA
SZENESLÁDA
külső fal
hamis fenék, megrakva szénnel
kivehető deszkái itt lehet bemászni
a láda alja a padlóhoz szegecselve
BEJÁRAT
PINCE
hamis külső fal
BUNKER
szén
létra

A 120 CENTI SZÉLES KONYHAI SZENESLÁDÁBA FÚRTAM EGY LYUKAT, AZON ÁT LEMÁSZHATTUNK A PINCÉBE.

FELHÚZTUNK EGY TÉGLAFALAT, ELÉ EGY SZÉNKUPACOT HALMOZTUNK. A FAL MÖGÖTT NÉMI BIZTONSÁGBAN VOLTUNK.

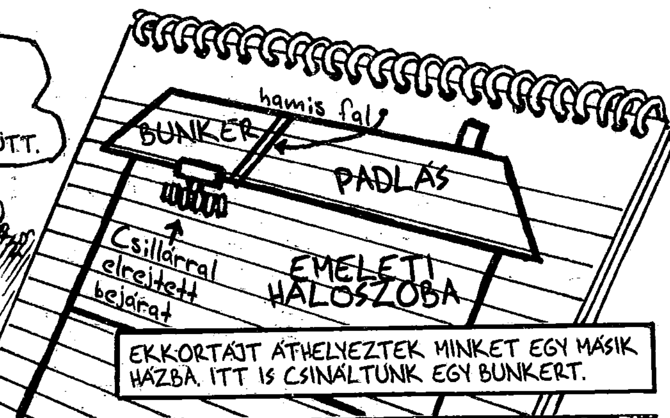

MÉG AMIKOR KUTYÁKKAL JÖTTEK, HOGY KISZIMATOLJANAK – ÉS TUDTÁK, HOGY ITT ZSIDÓK LAPULNAK –, AKKOR SEM TALÁLTAK SEMMIT.

A KUTYÁK DÜHÖSEN FÖL-ALÁ ROHANGÁLTAK. DE A SZENESLÁDÁBAN CSAK SZÉN VOLT. ÚGY LÁTSZOTT, TELE VAN, NEM TUDTÁK FELEMELNI. A PINCE MEG CSAK EGY PINCE VOLT.

MÁR KI LEHET MENNI? NEM SZENVEDHETEM EZEKET A FÉRGEKET.
A NÉMETEK MÁR KIVONULNAK!
FÉRGEK VOLTAK A BUNKERBEN.

VAN ELÉG ÉLELMÜNK, HOGY EGYPÁR NAPIG KIHÚZZUK. JOBB, HA VÁRUNK, AMÍG LECSENDESEDNEK A DOLGOK.
ÁTVÉSZELTÜNK OTT NÉHÁNY AKCIÓT, DE AKIKNEK NEM VOLT ILYEN JÓ BÚVÓHELYÜK, AZOKAT RENDRE ELVITTÉK.

EGY ÉJJEL KILOPÓDZTUNK ÉLELEMÉRT...

ELRÁNGATTUK A BUNKERÜNKBE.

REGGEL ADTUNK NEKI EGY KEVÉS ÉLELMET, ÉS VISSZAKÜLDTÜK A CSALÁDJÁHOZ...

TALÁN 200-AN VÁRAKOZTUNK OTT... MINDEN SZERDÁN TEHERAUTÓK MENTEK AUSCHWITZBA. AZNAP, AMIKOR ELFOGTAK MINKET, TALÁN CSÜTÖRTÖK LEHETETT.
NÉZD, ANJA! AZ OTT LENT AZ UNOKATESTVÉREM, JAKOV SPIEGELMAN.

HÉ! JAKOV! SEGÍTS! SEGÍTS RAJTUNK!
VLADEK?! NEM TEHETEK SEMMIT!

MUTOGATTAM, HOGY TUDOK FIZETNI.
NÉMI ARANYAT ELREJTETTEM A BUNKER KÉMÉNYÉBE, AMIKOR ELFOGTAK. DE NÉHÁNY ÉRTÉK MÉG VOLT NÁLAM.

RENDBEN. NE AGGÓDJ! HASKEL MAJD JÖN, ÉS SEGÍT!
HASKEL SPIEGELMAN IS EGY UNOKATESTVÉR VOLT.

NEM SEGÍTETTEK VOLNA AKKOR IS, HA NEM TUDSZ FIZETNI? ÉRTEM, EGY CSALÁD VOLTATOK...
HAH! TE EZT NEM ÉRTED...
AKKOR OTT MÁR NEM VOLTAK CSALÁDOK. MINDENKINEK MAGÁRÓL KELLETT GONDOSKODNIA!

MÁSNAP KÉT LÁNY JÖTT BE, ENNIVALÓT HOZTAK. VELÜK JÖTT HASKEL, A ZSIDÓ RENDŐRSÉG VEZETŐJE.
(NÉZD, VLADEK. TÉGED ÉS A FELESÉGEDET KIVISZLEK - MÉG AZ UNOKAÖCSÉDET IS. DE APÓSODÉK TÚL ÖREGEK. NEM JUTNAK ÁT AZ ŐRSÉGEN.)
KÉRLEK! HIDD EL, NEM FOGOD MEGBÁNNI!

A KÉT LÁNYT VISSZAKÜLDTE A KONYHÁBA.
GYORSAN, FIÚ! RAGADD MEG EZT AZ ÜRES PUTTONYT, ÉS VIGYÜK KI EGYÜTT!

AZ ABLAKBÓL NÉZTÜK, AHOGY LOLEK KIJUT.
ISTENEM, VLADEK...

KI KELL JUTTATNOD MINKET IS. ADD ODA A ROKONODNAK EZT AZ ÓRÁT, EZT A GYÉMÁNTOT - BÁRMIT!
PERSZE, ÉN... MEGTESZEM, AMI TŐLEM TELIK.

MÁSNAP ANJÁVAL KICIPELTÜK AZ ŐRÖK ORRA ELŐTT AZ ÜRES PUTTONYOKAT.
HASKEL ÁTVETTE TŐLEM AZ APÓSOM ÉKSZEREIT, DE VÉGÜL *MÉGSEM* SEGÍTETT NEKIK.

SZERDÁN MEGÉRKEZTEK A TEHERAUTÓK. ANJA ÉS ÉN LÁTTUK AZ APJÁT AZ ABLAKBAN. TÉPTE A HAJÁT, ÉS SÍRT.
MILLIOMOS VOLT, DE MÉG EZ SEM MENTETTE MEG AZ ÉLETÉT.

HASKELNEK 2 FIVÉRE VOLT, PESACH ÉS MILOCH. PESACH IS NAGY KOMBINÁTOR VOLT, DE MILOCH RENDES FICKÓ.

...ILYEN BARÁTAI VOLTAK HASKELNEK!

KÉSŐBB ELMESÉLTEM EZT HASKELNEK ÉS MILOCHNAK.

DE PESACH KUZIN VALÓBAN **TORTÁT** ÁRULT! MINDENKI, AKI MEGTEHETTE, SORBAN ÁLLT, HOGY VEGYEN EGY DARABOT...

A LISZT EGY RÉSZE, AMIT PESACH TALÁLT, *VALÓJÁBAN* NEM LISZT VOLT, HANEM MOSÓSZAPPAN, TÉVEDÉSBŐL TETTE A TÉSZTÁBA.

A HÁBORÚ ELŐTT PESACHNAK GYÓGYSZÁLLÓJA VOLT ZAKOPANÉBAN...
AKKOR IS MINDIG MEGVOLTAK A MAGA STIKLIJEI.

A VENDÉGEK MAGAS ADÓT FIZETTEK... SOKAN MEGVESZTEGETTÉK PESACHOT, HOGY NE REGISZTRÁLJA ŐKET. DE HA ELLENŐR JÖTT, EL KELLETT REJTŐZNIÜK.

EGYSZER A FELESÉGE NEM KÉSZÍTETT ELÉG DESSZERTET... ÚGYHOGY PESACH BEROHANT AZ ÉTTEREMBE, ÉS ELKIÁLTOTTA MAGÁT: ELLENŐRÖK JÖNNEK!

PERSZE SZÓ SEM VOLT ELLENŐRRŐL. DE A VENDÉGEK 40%-A AZONNAL KIROHANT A TEREMBŐL. ...PESACHNAK ÍGY MÉG MÁSNAPRA IS ELÉG DESSZERTJE MARADT!
NA GYERE!

MENNI FOG A SÉTA?
IGEN. NAGY A KOSZ AHHOZ, HOGY ITT ÜLDÖGÉLJÜNK!... DE HA NINCS NÁLAM A NITROSTAT, NAGY BAJ TÖRTÉNHETETT VOLNA.

MILOCH SPIEGELMAN - TÚLÉLTE A HÁBORÚT, A FELESÉGÉVEL ÉS A GYERMEKÉVEL KIVÁNDOROLTAK AUSZTRÁLIÁBA. ÚGY ÖT ÉVE VOLT EGY KOMOLY INFARKTUSA...

ÉS TAVALY AZ UTCÁN KAPOTT EGY ROHAMOT - OLYAT, AMILYET MOST ÉN... DE NEM VOLT NÁLA GYÓGYSZER. A FELESÉGE ELROHANT EGY PATIKÁBA. MIRE VISSZAÉRT, MILOCH MÁR HALOTT VOLT!

NU? ILYEN AZ ÉLET.
MOST GYORSAN ELMONDOM A TÖBBIT SRODULÁRÓL, MERT MINDJÁRT ODAÉRÜNK A BANKHOZ.
SALE

1943 VÉGÉRE A TEHERAUTÓK EGYRE TÖBB EMBERT SZÁLLÍTOTTAK SZERDÁNKÉNT SRODULÁBÓL AUSCHWITZBA, A VÉGÉN MÁR ALIG MARADT NÉHÁNY.
HAMAROSAN MI KÖVETKEZÜNK, MI, VLADEK?
TÁN CSAK NEM, MILOCH.

HASKEL HALLOTTA, HOGY MOST MÁR BÁRMIKOR AZ UTOLSÓ ITT MARADT EMBERT IS DEPORTÁLHATJÁK
MILOCH ELVITT A CIPÉSZMŰHELYBE

KORÁN VOLT MÉG, SENKI SEM VOLT OTT...
HASKEL ELTERVEZTE, HOGYAN SZÖKJÖN KI A GETTÓBÓL. PESACHNAK ÉS NEKEM IS VOLT EGY TERVÜNK...
EGY CIPŐT ELVETT A PLAFONIG ÉRŐ HALOMBÓL...

...ÉS BEVITT ENGEM EGY ALAGÚTBA...
NE BESZÉLJ ERRŐL SENKINEK, KIVÉVE ANJÁT ÉS AZ UNOKAÖCSÉDET!
...EGY CIPŐKBŐL KÉSZÜLT ALAGÚT!

EGY BUNKERBEN LYUKADTUNK KI...
KÉSZÜLJ FEL, HOGY RÖGVEST IDEHOZD ŐKET!
HIHETETLEN!
MINDEN ELŐ VOLT KÉSZÍTVE 15-16 EMBER SZÁMÁRA.

...DE AMIKOR ANJA ÉS ÉN MEG AKARTUK BESZÉLNI EZT A DOLGOT LOLEKKEL...

LOLEK MINDIG MESÜGE VOLT EGY KICSIT...

ANJA ŐRJÖNGÖTT.

A GETTÓT FELSZÁMOLTÁK, AHOGYAN AZT MILOCH ELŐRE MEGMONDTA. Ő, A FELESÉGE, HÁROMÉVES FIACSKÁJA ÉS MÉG TIZENKETTEN BEHÚZÓDTUNK A BUNKERJÉBE.

EGÉSZ NAP NEM VOLT MIT TENNI, MINT FEKÜDNI ÉS ÉHEZNI.

AMI KEVÉS ÉLELMÜNK VOLT, AZ IS ELFOGYOTT.

ÉJJELENTE KISZÖKTÜNK VALAMI ENNIVALÓT KERESNI...

SOHA NEM VOLTUNK MÉG OLYAN ÉHESEK, MINT AKKOR.

MÁSNAP KORA REGGEL A CSOPORT KILÉPETT A BUNKERBŐL.

TITOKBAN MEGLAPULTAM A SARKON. LÖVÉSEKET HALLOTTAM, ÉS NEM MENTEM ODA MEGNÉZNI, MI TÖRTÉNT...

CSAK NÉHÁNYAN MARADTUNK.

NEM SOKKAL HAJNAL ELŐTT ELHAGYTUK SRODULÁT...

ELVEGYÜLTÜNK A MUNKÁBA TARTÓ LENGYELEKKEL.

AVRAMNAK MEG A BARÁTNŐJÉNEK VOLT KIHEZ MENNIÜK.

ANJÁNAK ÉS NEKEM NEM VOLT HOVÁ MENNÜNK.

BÁRMI BAJ TÖRTÉNNE VELEM, AZONNAL ROHANJ IDE!
EZÉRT KÉRTEM NEKED IS EGY KULCSOT.

VEGYÉL KI MINDENT A SZÉFBŐL. KÜLÖNBEN CSAK ELVISZI AZ ADÓ.
VAGY MALA KAPARINTJA MEG.
KÉRLEK, PAPA...

KÍNOS NEKEM AZ ÖRÖKSÉGRŐL BESZÉLNI.
ELÉG IDŐS VAGY, ÚGYHOGY MUSZÁJ GONDOLNUNK ERRE IS.

MIÉRT NEM ÖRÜLSZ A PÉNZEDNEK, AMÍG MÉG TEHETED?
A FIÓKOMBAN FOGOM TARTANI A KULCSODAT. TE CSAK ELVESZTENÉD!

NÉZD CSAK, LÁTOD EZT? EZ A CIGARETTATÁRCA MEG A PÚDERES SZELENCE 14 KARÁTOS ARANY.
AHA.

EZEK AKKOR MIND VELEM VOLTAK - SRODULÁBAN, A CSILLÁROS BUNKERBEN.
KOMOLYAN? HOGYHOGY MÉG MINDIG MEGVANNAK?

AMIKOR RÁNK TALÁLT A GESTAPO, NÉHÁNY DOLGOT GYORSAN BELEEJTETTEM A KÉMÉNYBE... HA A TÖBBI ÉKSZERT MEGTALÁLJÁK, LEGALÁBB EZEK MEGMARADNAK.

MIUTÁN 1945-BEN KISZABADULTAM A LÁGERBŐL, VISSZALOPÓDZTAM SRODULÁBA, ÉS - ÉJJEL, MÍG A HÁZIAK ALUDTAK - EZEKET KIÁSTAM A KÉMÉNY ALJÁBÓL.
HŰHA!

LÁTOD EZT A GYÉMÁNTOT? EZT ANJÁNAK ADTAM, AMIKOR MEGÉRKEZTÜNK AZ USA-BA.

ANJA MÁR KISKORODBAN AZT TERVEZTE, HOGY EZ A GYŰRŰ MAJD A FELESÉGEDÉ LESZ.

DE HA NEKED ADOM, MALA AZ ŐRÜLETBE FOG KERGETNI. MINDENT CSAK MAGÁNAK AKAR.

AZT AKARJA, HOGY SEMMIT NE ADJAK AZ IZRAELBEN ÉLŐ BÁTYÁMNAK, ÉS NEKED SE - MÁR HÁROMSZOR ÁTÍRATTA VELEM A VÉGRENDELETEMET.
UGYAN - MALA RENDES!

TE EZT NEM TUDHATOD! A LEGUTÓBBI INFARKTUSOM UTÁN, AMIKOR MÉG FEKÜDTEM, ÚJRA KEZDTE, HOGY ÍRJAM ÁT A VÉGRENDELETEMET!

AZT MONDTAM: „MALA, LÁTOD, MILYEN BETEG VAGYOK. HAGYJ MÁR NYUGTON! HÁT MIT AKARSZ?"

ÉS Ő ELKEZDETT ORDÍTOZNI: „A PÉNZT AKAROM! A PÉNZT! A PÉNZT!"

MONDD, MIÉRT KELLETT ÚJRA NŐSÜLNÖM?

OJJ, ANJA! ANJA! ANJA!
NYUGI, PAPA... GYERÜNK HAZA!

HATODIK FEJEZET

Egy másik látogatás alkalmával...

ÚGY ÉRTEM ÉN SZERETNÉM HITELESEN ÁBRÁZOLNI AZ APÁMAT!...
MÉG MAGÁRA SEM KÖLT EGY FILLÉRT SEM...

TÖBB SZÁZEZER DOLLÁRJA VAN A BANKBAN, ÉS ÚGY ÉL, AKÁR EGY KOLDUS!...

NÉZD! PAPÍR TÖRÜLKÖZŐKET CSEN EL A VÉCÉKBŐL, HOGY NE KÖLTSÖN SZALVÉTÁRA ÉS PAPÍR ZSEPIRE!

BÁR KIKÉRDEZTEM VOLNA ANYÁT, AMÍG MÉG ÉLT. Ő SOKKAL ÉRZÉKENYEBB VOLT...
AZ KIEGYENSÚLYOZOTTÁ TENNÉ A KÖNYVET.
AZ ÉDESANYÁD!...

...EGYSZERŰEN NEM ÉRTEM, HOGYAN BÍRT VELE EGYÜTT ÉLNI...

...NEM ÉRTEM, HOGY ÉN HOGYAN TUDOM ELVISELNI!
NO... HAHÓ, „SRÁCOK"...

NEM TUDTAM, HOGY IDEFENN VAGY. LENT ÖNTÖZTEM A KERTET.
MALÁVAL ÉPP A KÖNYVEMRŐL BESZÉLGETTÜNK...

NÉHÁNY RÉSZRŐL MÁR CSINÁLTAM VÁZLATOKAT.
MEGMUTATOM...

...NÉZD, EZEK A FEKETÉZŐ ZSIDÓK, AKIKET FELAKASZTOTTAK SOSNOWIECBEN...
AH!

ÉS EZ TE VAGY: „A MÉG MA IS ELSÍROM MAGAM, HA RÁJUK GONDOLOK!"
IGEN. MA IS ELSÍROM MAGAM!

EZ EGY FONTOS KÖNYV. AZOKAT IS ÉRDEKELNI FOGJA, AKIK NEM OLVASNAK ILYEN TÖRTÉNETEKET.
IGEN. ÉN SOSEM OLVASOK KÉPREGÉNYEKET, DE MÉG ENGEM IS ÉRDEKEL.

TÉGED PERSZE HOGY ÉRDEKEL! EZ A TE TÖRTÉNETED!
IGEN. KÍVÜLRŐL FÚJOM A SAJÁT TÖRTÉNETEMET, ÉS MÉGIS ÉRDEKEL!

BIZTOS NAGYON SIKERES LESZ.
JA-JA. EGY NAP HÍRES LESZEL, MINT AZ A... HOGYISHÍVJÁK?

MI? „HÍRES, MINT AZ A HOGYISHÍVJÁK?!"
TUDOD... A MENŐ KARIKATURISTA...

MELYIK KARIKATURISTÁT ISMERHETED?... WALT DISNEYT??
AHA! WALT DISNEY!

VÁRJ! HOVÁ MÉGY, ARTIE?
...EGY CERUZÁÉRT... MUSZÁJ LEÍRNOM EZT A PÁRBESZÉDET, MÉG MIELŐTT ELFELEJTEM!

GYERTEK! KIMEGYÜNK A KERTBE. MAJD MEGLÁTJÁTOK, MILYEN SZÉPEK A BOKROK.
CSAK MENJETEK! ÉN MÉG KÉSZÜLŐDÖM...

...BE VAGYOK JELENTVE A FODRÁSZHOZ.
MÁR *MEGINT* FODRÁSZHOZ MÉGY? A MÚLT HÉTEN IS VOLTÁL!

MÁR TÖBBET VAN A FODRÁSZNÁL, MINT ITTHON!

LÁTOD, MI VAN? VALAHÁNYSZOR EL AKAROK MENNI PÁR PERCRE, MEGPRÓBÁL BŰNTUDATOT KELTENI BENNEM!
ELVÁRJA, HOGY MINDEN PERCBEN KÉSZENLÉTBEN ÁLLJAK!

MIT MONDTAM, AMI OLYAN SZÖRNYŰ? HIDD EL, A KERTBEN TÖBB FRISS LEVEGŐHÖZ JUTHATSZ, MINT SZÁZ FODRÁSZÜZLETBEN!
OJ, VLADEK, ELÉG!

LÁTOD, MILYEN? MIT CSINÁLJAK VELE?
UGYAN, PAPA! GYERE, ÜLJÜNK KI A KERTBE!

HA CSAK EGY SZÓT SZÓLOK HOZZÁ, RÖGTÖN VESZEKEDNI KEZD!

AZT MONDJA, EL AKAR HAGYNI! ÉN ERRE AZT MONDOM: „ÉS? OTT AZ AJTÓ. DE NE FELEDD, CSAK EGY ÚT VAN... HA KILÉPSZ, VISSZA MÁR NEM JÖHETSZ!"

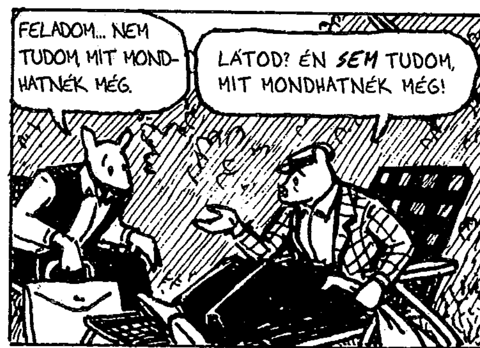

TALÁN NEM ÁRTANA ELMENNETEK EGY HÁZASSÁGI TANÁCSADÓHOZ.
AH! NEM AKAROM, HOGY EGY IDEGEN BELEÜSSE AZ ORRÁT A MAGÁNÜGYEINKBE.

EGY ÜGYVÉDDEL MÁR BESZÉLTEM ÉVEKKEL EZELŐTT... DE Ő RÖGTÖN ÓVA INTETT: „VLADEK, VIGYÁZZ! ÉN LÁTOM, HOGY EZ A NŐ A PÉNZRE HAJT!"

ÉS EGYSZER LEÜLTÜNK HELEN NÉNIVEL, HOGY MEGEGYEZZÜNK EGY ÚJ VÉGRENDELETBEN... DE EGY HÓNAPRA RÁ MALA ÚJRA MEG AKARTA VÁLTOZTATNI.

NE A VÉGRENDELETRŐL BESZÉLJ A TERAPEUTÁVAL... HANEM HOGY HOGYAN ÉLJETEK BÉKÉBEN.
MALÁVAL NEM EZ A PROBLÉMA. CSAK A *PÉNZ!*

FELADOM... NEM TUDOM MIT MONDHATNÉK MÉG.
LÁTOD? ÉN *SEM* TUDOM, MIT MONDHATNÉK MÉG!

NÉZD, NEM MARADHATOK SOKÁIG. SZERETNÉK TÖBBET TUDNI RÓLAD ÉS ANYÁRÓL...
HŰVÖS VAN... TAKARÓZZ BE TE IS.

NEM, KÖSZ.
MI TÖRTÉNT 1944-BEN, AMIKOR ELHAGYTÁTOK SRODULÁT?
SOSNOWIEC FELÉ LOPAKODTUNK...
KINT MÉG MINDIG SÖTÉT VOLT... NEM TUDTUK, HOL REJTŐZHETNÉNK EL...

OTT LAKIK JANINA.
RICHIEU NEVELŐNŐJE MINDIG AJÁNLKOZOTT, HOGY SEGÍT.

ODAÉRTÜNK A VÁROS KÖZELÉBEN ÁLLÓ HÁZÁHOZ...
NYISD KI, JANINA! GYORSAN!
K-KI AZ?

ÚRISTEN! SPIEGELMANÉK!
CSAK BAJT HOZNAK RÁM! MENJENEK INNÉT! GYORSAN!

BUMM
FÉLEK, VLADEK.

PRÓBÁLJUK MEG AZ APÁM RÉGI HÁZÁT. A HÁZFELÜGYELŐ HOSSZÚ ÉVEK ÓTA ISMERI A CSALÁDOMAT.
JÓ, PRÓBÁLJUK MEG. HAJNAL ELŐTT EL KELL TŰNNÜNK AZ UTCÁRÓL!
ÉN VALAMELYEST BIZTONSÁGBAN VOLTAM. OLYAN KABÁTOM ÉS CSIZMÁM VOLT, AKÁR EGY SZABADNAPOS GESTAPÓSNAK. DE ANJA A KÜLSEJE... RAJTA SOKKAL INKÁBB LÁTSZOTT, HOGY ZSIDÓ. AGGÓDTAM MIATTA.

KELJEN FEL, LUKOWSKI ÚR! ERESSZEN BE! KÉREM!!
MI? K-KICSODA AZ?

ANJA! ANJA ZYLBERBERG!

HOGY KERÜL IDE, GYERMEKEM? ITT NEM BIZTONSÁGOS! VÁRJON... KINYITOM A KAPUT.

MENJENEK ÁT AZ UDVARON, A CSŰRBE! MINDJÁRT HOZOK VALAMIT ENNI.

HÁL' ISTENNEK, AZÉRT MARADTAK MÉG JÓ EMBEREK. AZT HITTEM...
EGY ZSIDÓ NŐ!

EGY ZSIDÓ NŐ VAN AZ UDVARBAN! RENDŐRSÉG!
SIESS!
EGY VÉN BANYA FELISMERTE ANJÁT AZ ABLAKBÓL.
BEROHANTUNK A CSŰRBE, ÉS BEBÚJTUNK A SZALMÁBA.

MINDEN RENDBEN...

NEM HALLOTTA SENKI ... AZ ÖREGASSZONY AMÚGY IS FÉLNÓTÁS.

DE MUSZÁJ JOBB HELYET KERESNIÜK. ITT VALAKI ÓHATATLANUL FELISMERI MAGUKAT!

MINDJÁRT REGGEL VAN. VÁRJ MEG ITT! FELDERÍTEM A TEREPET.
L-LÉGY ÓVATOS.

ELINDULTAM, DE NEM TUDTAM, HOVÁ MENJEK.
KLATTY KLATTY
ÉS HAMAROSAN MEGHALLOTTAM, HOGY KÖVET VALAKI.

LASSÍTOT-TAM...
KLATTY KLATTY
ERRE MÖGÖTTEM IS LASSULTAK A LÉPTEK.

HA GYORSÍ-TOTTAM...
KLATTY
MÖGÖTTEM GYOR-SÍTOTT VALAKI.

EGYEDÜL VOLTUNK. MEGSZÓLALT...
ÁMCHÁ?
HÉBERÜL KÉRDEZTE: „A MI NÉPÜNK?"

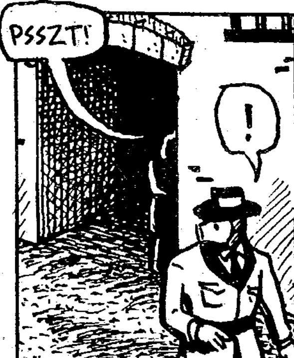

VÁLASZOLJAK VAGY NE?
Á-ÁMCHÁ.
TUDTAM, HOGY MAGA ZSIDÓ...

...ÉN IS ZSIDÓ VAGYOK!
NAGYON KEVESEN MARADTUNK...

...A FELESÉGEMMEL MÁR TÖBB MINT EGY ÉVE BUJ-KÁLUNK SOSNOWIECBEN.

ÉN IS A FELESÉGEMMEL VAGYOK. ÉHESEK VA-GYUNK, ÉS BÚVÓHE-LYET KERESÜNK.
MENJEN A FEKE-TEPIACRA, A DE-KERTA UTCA 8.-BA!

AZONNAL A MEGADOTT CÍMRE SIETTEM. VOLT OTT EGY NAGY UDVAR...
?
FORGATTAM A FEJEM, DE SENKIT SEM LÁTTAM.

PSSZT!
!

AKAR ENNIVALÓT JEGY NÉLKÜL, URAM?
KOLBÁSZT, TOJÁST, SAJTOT MU-TATOTT... OLYASMIKET, AMIKRŐL ÉN CSAK ÁLMODNI TUDTAM.

8
MEGVETTEM, ÉS SIET-TEM VISSZA ANJÁHOZ.

JÓ REGGELT!
VLADEK! OLYAN SOKÁIG ELVOLTÁL!

SZEREZTEM REGGELIT!... KÉRSZ KOLBÁSZT?... VAGY INKÁBB TOJÁST?... NETÁN CSOKOLÁDÉT?
MICSODA?

KÉSZ CSODA! HOGY CSINÁLTAD?
VARÁZSLÓ VAGYOK! IGYÁL TEJET!

VISSZAMENTEM A DEKERTA UTCÁBA. OTT AZ ÉK-SZERT MÁRKÁRA, A MÁR-KÁT ÉLELEMRE VAGY BÚ-VÓHELYRE CSERÉLHETTEM.

EZÚTTAL TÖBBEN VOLTAK OTT... MÉG NÉHÁNY ZSIDÓ FIÚT IS LÁTTAM, AKIKET A HÁBORÚ ELŐTTRŐL ISMERTEM.
VLADEK SPIEGELMAN?! ALIG ISMERTELEK MEG. TEHÁT MÉG ÉLSZ?
LEO? IGEN, ANJÁVAL VAGYOK.

KELLENE EGY BÚVÓHELY.
MIT SZÓLSZ KAWKÁNÉHOZ?

VAN EGY KIS GAZDASÁGA A VÁROSON KÍVÜL...

TALÁN BEFOGAD, HA TUDTOK FIZETNI.

KAWKÁNÉ TANYÁJA NEM VOLT MESSZE...
RENDBEN VAN, SPIEGELMAN ÚR. BEHÚZÓDHATNAK A FELESÉGÉVEL AZ ISTÁLLÓMBA.
MA KÉSŐ ÉJJEL ÉRKEZÜNK.

DE NE FELEDJE ... HA MEGTALÁLJÁK MAGUKAT, ÉN AZT SE TUDOM, KICSO-DÁK!... MONDJÁK, HOGY BELOPÓDZTAK!
NE AGGÓDJON... NEM ÁRULJUK EL MAGÁT!

ATTÓL FOGVA KAWKA ASSZONY TEHENÉVEL ÉLTÜNK.
MÁR MAJDNEM HAJNAL VAN ... HA KAWKA ASSZONY JÖN MEGFEJNI A TEHENET, HOZ NEKED KÁVÉT.
HOVÁ MÉGY?
A DEKERTÁRA.
NE HAGYJ ÚJRA MAGAMRA! FÉLEK, HA NEM VAGY ITT!

NE AGGÓDJ, ANJA! NEM LESZ SEMMI BAJ. HA NEM MENTEM VOLNA KI, NEM LENNE MIT ENNÜNK... ÉS EZ A HELY SEM LENNE!...
ÉS MUSZÁJ TALÁLNUNK EGY MELEGEBB HELYET TÉLIRE... TÁVOL SOSNOWIECTŐL, HA LEHETSÉGES...
J-JÓL VAN, CSAK SIESS VISSZA!

GYAKRAN UTAZTAM BE VILLAMOSSAL A VÁROSBA.
KÉT KOCSI VOLT. AZ EGYIKBEN CSAK NÉMETEK ÉS HIVATALOS SZEMÉLYEK UTAZTAK. A MÁSIKBAN CSAK LENGYELEK.

ÉN MINDIG A SZOLGÁLATI KOCSIBA SZÁLLTAM FEL...
HEIL HITLER!
A NÉMETEK RÁM SE BAGÓZTAK... A LENGYEL KOCSIBAN RÖGTÖN TUDTÁK VOLNA, HA EGY LENGYEL ZSIDÓ SZÁLL FEL.

A FEKETEPIACON SOKSZOR TALÁLKOZTAM EGY KEDVES NŐVEL, ÉS EGY KICSIT ÖSSZE IS BARÁTKOZTAM VELE...
JÓ REGGELT, SPIEGELMAN ÚR!
ÜDVÖZLÖM, MOTONOWA ASSZONY! MA MIT REJT A KOSARA?
MIT SZÓLNA EGY VEKNI KENYÉRHEZ?
NAGYON JÓ!

Ó, NINCS NÁLAM APRÓ, HOGY VISSZAADJAK.
HAGYJA CSAK... TARTSA MEG A KISFIA SZÁMÁRA!
A FELESÉGÉVEL MÉG MINDIG EGY ISTÁLLÓBAN LAKNAK?
EDDIG MÉG NEM TALÁLTUNK JOBBAT.
GONDOLKODTAM A DOLGON... MIÉRT NEM KÖLTÖZNEK HOZZÁNK - HOZZÁM MEG A FIAMHOZ?

NA ÉS A FÉRJE?
Ő NÉMETORSZÁGBAN DOLGOZIK, ÉS CSAK 3 HAVONTA JÖN HAZA 10 NAPRA... AMÍG ITTHON VAN, ELBÚJTATOM MAGUKAT A PINCÉBEN.
JÓL HANGZIK, DE A MAGA HÁZA SZOPIENICÉBEN, INNEN 20 KILOMÉTERRE VAN. A FELESÉGEM NEM MER MAJD ELMENNI ODÁIG!
NE AGGÓDJON! ÉN MAGUKKAL MEGYEK!

MÁSNAP ESTE ELJÖTT A 7 ÉVES KISFIÁVAL KAWKA ASSZONY HÁZÁHOZ...
MENTEM MOTONOWA MELLETT, MINTHA AZ ÉN NEJEM VOLNA.
ANJA, AKÁR EGY NEVELŐNŐ, MÖGÖTTÜNK JÖTT A KISFIÚVAL. ÉS MÉG CSAK RÁNK SE NÉZETT SENKI!

ITT EGY KICSIT MÁR KÉNYELMESEBB VOLT... VOLT HOVÁ LEÜLNÜNK.

A KISFIÚ AZ ISKOLÁBAN NAGYON ROSSZ VOLT NÉMETBŐL. ANJA KORREPETÁLTA.

ÉS A KISFIÚ EGYRE JOBB JEGYEKET HOZOTT HAZA.

DE VOLT ITT PÁR DOLOG, AMI NEM VOLT ANNYIRA JÓ... A HÁZ NAGYON KICSI VOLT, RÁADÁSUL FÖLDSZINTES...

ENNEK ELLENÉRE ITT MINDEN NAGYON JÓ VOLT, MÍG EGY SZOMBATON MOTONOWA ASSZONY KORÁBBAN HAZATÉRT A FEKETÉZÉSBŐL...

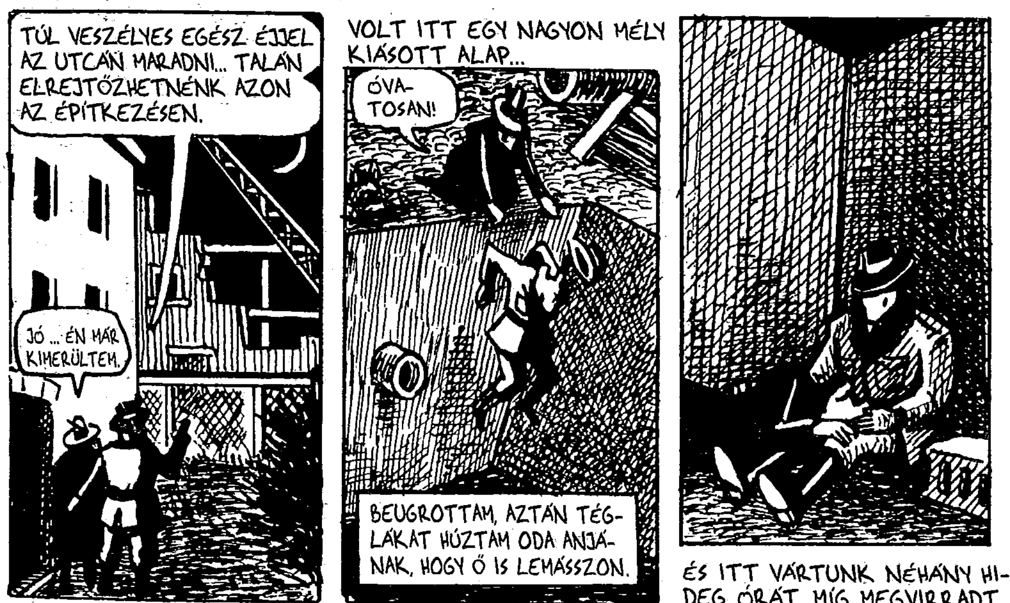

ELINDULUNK SOSNOWIEC FELÉ ... ARRAFELÉ LEGALÁBB KIISMERJÜK MAGUNKAT.
ANJA RESZKETETT A FÉLELEMTŐL.
CSAK NYUGALOM ... LÉPKEDJ, MINTHA SÉTÁLNÁL... ÉS BESZÉLJ NÉMETÜL!
ÓRÁKIG SÉTÁLTUNK.

B-BESUCHEN WIR DOCH FRAU KAWKA
GUTE IDEE.
VLADEK, KÖVETNEK MINKET!
NYUGI
DE HA BEFORDULTUNK EGY SARKON, ŐK IS BEFORDULTAK.
ES IST KALT.
JA. JA.
PERSZE NEKEM VOLT IGAZAM - SEMMIT SE AKARTAK TŐLÜNK.
HÚÚÚ!
ŐK IS CSAK SÉTÁLTAK.

TÚL VESZÉLYES EGÉSZ ÉJJEL AZ UTCÁN MARADNI... TALÁN ELREJTŐZHETNÉNK AZON AZ ÉPÍTKEZÉSEN.
JÓ ... ÉN MÁR KIMERÜLTEM.
VOLT ITT EGY NAGYON MÉLY KIÁSOTT ALAP...
ÓVATOSAN!
BEUGROTTAM, AZTÁN TÉGLÁKAT HÚZTAM ODA ANJÁNAK, HOGY Ő IS LEMÁSSZON.
ÉS ITT VÁRTUNK NÉHÁNY HIDEG ÓRÁT, MÍG MEGVIRRADT.

KEZDETT VILÁGOSODNI...
GYERE, NEM VESZNEK ÉSZRE, HA ELVEGYÜLÜNK AZ EMBEREK KÖZÖTT.
FÁRADT VAGYOK ÉS FÁZOM...
MOST MÁR PIHENHETÜNK.
VÉGÜL ÚJRA A TEHÉNISTÁLLÓNÁL KÖTÖTTÜNK KI, ÉS BEMENTÜNK.

KÉSŐBB KAWKA JÖTT BE...
K-KI VAN ITT?
SPIEGELMANÉK ... NEM TALÁLTUNK MÁS HELYET.
NOS... MARADJANAK. DE NE FELEJTSÉK: ÉN NEM TUDOK RÓLA, HOGY ITT VANNAK!
DE SPIEGELMANNÉ, HISZEN MAGA RESZKET!
BEJÖHET A HÁZAMBA EGY ÓRÁCSKÁRA, AMÍG FEL NEM MELEGSZIK.

A HÁZBA VITTE ANJÁT, NEKEM ADOTT NÉMI ENNIVALÓT... AKKOR MÉG OLYAN ERŐS VOLTAM, AKÁR EGY ÉJSZAKA ÜLNI TUDTAM A HÓBAN...
NEM LEHET MINDENÜTT ILYEN RÉMES! BÁRMIT MEGADNÉK, HA KIJUTNÁNK LENGYELORSZÁGBÓL!
TUDJA, MIELŐTT MAGUKAT BEFOGADTAM, VOLT ITT EGY FIATALEMBER A FIÁVAL...
KÉT EMBER, AKIKET ISMEREK, BECSEMPÉSZTE ŐKET MAGYARORSZÁGRA. ÚGY HALLOTTAM, JÓ SORUK VAN OTT.
MAGYARORSZÁGRA! TÉNYLEG?! SZERETNÉK TALÁLKOZNI VELÜK!

AZT MONDTA, EZ A KÉT ISMERŐSE CSÜTÖRTÖK ESTÉNKÉNT GYAKRAN MEGLÁTOGATJA... AZNAP TALÁN HÉTFŐ VOLT...
NEM VOLT AZ EGYIK UGYANOLYAN VESZÉLYES, MINT A MÁSIK?
NEM. MAGYARORSZÁGON SOKÁIG JOBB VOLT A ZSIDÓKNAK... DE AZTÁN, MÁR SZINTE A HÁBORÚ LEGVÉGÉN, ŐKET IS MIND ELVITTÉK AUSCHWITZBA.

ÉN OTT VOLTAM ÉS LÁTTAM. ZSIDÓK EZREI ... SZÁZEZREI JÖTTEK MAGYARORSZÁGRÓL...
OLYAN SOKAN, HOGY A KREMATÓRIUMOK SE BÍRTÁK.
DE AMIKOR ÉN KAWKA ASSZONNYAL BESZÉLTEM, EZT MÉG NEM TUDHATTUK.

ÚGYHOGY... MÁSNAP ELMENTEM A DEKERTA UTCÁBA ENNIVALÓT VENNI...
Ó, ISTENEM! Ó, ISTENEM! SPIEGELMAN ÚR! HÁT ÉL! DE ÖRÜLÖK, HOGY LÁTOM!
MOTONOWA ASSZONY!
AKARTAM TALÁLNI VALAKIT, AKI ELREJTENE MINKET. DE TÉNYLEG NEM GONDOLTAM, HOGY ÚJRA Ő LESZ AZ.

ÁLDOTT LEGYEN A SZŰZANYA! NEM ESETT BAJA! NEM IS ALUDTAM, ANNYIRA BÁNTAM, HOGY KIKERGETTEM MAGUKAT.

A GESTAPO KÖZEL SEM JÖTT A HÁZAMHOZ! A SEMMIÉRT ESTEM PÁNIKBA.
KÉREM, JÖJJENEK VISSZA!

ANJA ÖRÜLT, HOGY VISSZAMEHET. ÉS MOTONOWA IS... MINDIG SZÉPEN MEGFIZETTEM.

MÉG ÉJJEL ELBÚCSÚZTUNK KAWKÁTÓL, ÉS VISSZAMENTÜNK SZOPIENICÉBE.

CSUPÁN RÖVID IDEJE VOLTUNK ÚJRA OTT, AMIKOR...
NOS, A FÉRJEM AZT ÍRJA, HOGY KÉSZÜL HAZA A 10 NAPOS SZABADSÁGÁRA.

HA TUDNÁ, HOGY MAGUK ITT VANNAK, MINDNYÁJUNKAT KIHAJÍTANA. DE NE AGGÓDJANAK... SZÉPEN ELLESZNEK A PINCÉBEN.

...LETERÍTETTEM EGY MATRACOT... AMIKOR CSAK TUDOK, LEJÖVÖK.

ÍGY HÁT ÉJJEL-NAPPAL EGY ILYEN TÁROLÓHELYISÉGBEN ÜLTÜNK...
NAPKÖZBEN LÉLEGEZNI IS ALIG MERTÜNK... AZ EMBEREK GYAKRAN LEJÖTTEK A PINCÉJÜKBE.

ÉJJELENTE MOZOGHATTUNK, DE AKKOR MÁS OKOZOTT GONDOT...
ÁÍÍÍÍÍ!
M-MI AZ?

I-ITT PATKÁNYOK VANNAK!
SSS ... CSILLAPODJ, ÉS NE SIKOLTOZZ!

NEM IS PATKÁNYOK. AHHOZ TÚL KICSIK. AZ EGYIK KORÁBBAN ÁTSZALADT A KEZEMEN. EZEK EGEREK!

PERSZE VALÓBAN PATKÁNYOK VOLTAK. DE MEG AKARTAM NYUGTATNI ANJÁT.

DE AZTÁN MOTONOWA ASSZONY EGYSZER CSAK NEM JÖTT LE TÖBBÉ.

RÁADÁSUL NEM TUDTUNK MOSAKODNI, ÚGYHOGY ANJA BŐRE TELE LETT KIÜTÉSEKKEL.

AMIKOR ELJÖTT A CSÜTÖRTÖK, INDULTAM A VILLAMOSHOZ, HOGY MEGLÁTOGASSAM KAWKA ASSZONYT SOSNOWIECBEN.

RIKOLTOZVA ROHANTAK HAZA.

ODAMENTEM HOZZÁJUK...

ÚGYHOGY JÓL SÜLT EL A DOLOG...

AMIKOR MEGÉRKEZTEM KAWKA ASSZONYHOZ, A KÉT CSEMPÉSZ A KONYHÁJÁBAN ÜLT...

ANJÁVAL MINDIG SÜTEMÉNYT VETTÜNK NÁLA. NAGYON GAZDAG EMBERNEK SZÁMÍTOTT SOSNOWIECBEN.

A GETTÓ IDEJÉN ABRAHAM A ZSIDÓTANÁCS FONTOS TAGJA VOLT.

A CSEMPÉSZEK ELŐADTÁK, HOGYAN CSINÁLNÁK.

JIDDISÜL BESZÉLTÜNK, HOGY A LENGYELEK NE ÉRTSÉK.

MEGÁLLAPODTAM MANDELBAUMMAL, HOGY ITT TALÁLKOZUNK ÚJRA. HA JÓ HÍR JÖN, ELINDULUNK.

DE VALAHÁNYSZOR SZÓT EJTETTEM A TERVRŐL ANJÁNAK...

MILOCH SEGÍTETT NEKEM SRODULÁBAN. MOST, HA SZÜKSÉGE VAN RÁ, ÉN SEGÍTHETEK NEKI.

MILOCHOT ÉS CSALÁDJÁT A VOLT HÁZFELÜGYELŐNŐJE BÚJTATTA, DE ... JÓ ÉG! ... Ő MÉG ROSSZABB HELYZETBEN VOLT, MINT KÉPZELTEM!

VILLAMOSSAL UTAZTAM KI A HÁZFELÜGYELŐHÖZ.

JÓ NAPOT ... ÉN MILOCH ROKONA VAGYOK. VLADEK.

IGEN, EMLÍTETTE, HOGY ÖN ESETLEG ELJÖN.

NÉHÁNY VENDÉG VAN NÁLAM ÉPPEN. NEM VIHETEM ADDIG MILOCHHOZ, AMÍG EL NEM MENNEK.

URAIM, A ROKONOM, VLADEK.

HELLÓ, „ROKONY", JÖJJÖN, IGYON EGYET!

BESZÉLGETNI KEZDTÜNK, ÉS ELHITTÉK, HOGY ÉN AZ ASSZONY ROKONA VAGYOK.

MÁR MAJDNEM KIFOGYTUNK A VODKÁBÓL. HOZZÁL MÉG, MEINKA!

NINCS TÖBB.

ÁH! ELDUGTA A VODKÁJÁT!

AZ UDVARÁBAN MEG ZSIDÓKAT REJTEGET!

A FÉLELEMTŐL MEGFAGYOTT A VÉR AZ EREINKBEN...

HA NEM TESZEL RÖGTÖN MÉG EGY ÜVEGGEL AZ ASZTALRA, SZÓLUNK A GESTAPÓNAK, HOGY ZSIDÓKAT REJTEGETSZ!!

NY-NYUGI, CIMBORÁK!

ITT VAN NÉHÁNY MÁRKA, MEINKA. SZALADJ, VEGYÉL MÉG EGY ÜVEGGEL A BARÁTAINKNAK!

EZ AZ! HUKK.

15 PERCEN BELÜL HOZOTT EGY ÚJABB ÜVEGGEL, ÉS ŐK ITTAK TOVÁBB.

LÁTOD? A ROKONOD TUDJA SZÓRAKOZTATNI A VENDÉGEKET! EGÉSZSÉGÉRE!

ÚGYHOGY ITTUNK, MÍG VÉGRE ÉJFÉLTÁJT HAZAMENTEK.

MOST MÁR NYUGODTAN LEMEHETÜNK.

ENNIVALÓT ... HAPC ... VISZ MILOCHNAK?

AZT MÁR VITTEM KORÁBBAN. EZ CSAK SZEMÉT.

EL SE HINNÉD, MILYEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ÉLT MILOCH

...MINDIG LEVISZEK SZEMETET, ÚGYHOGY A SZOMSZÉDOK NEM FOGNAK GYANÚT.

PSSZT ... MILOCH! ITT VAN A ROKONA.

?

MINDEN UDVARBAN VOLT EGY NAGYON MÉLY GÖDÖR, AHOVÁ A SZEMETET ÖNTÖTTÉK.

EBBŐL A SZEMÉTGÖDÖRBŐL LEVÁLASZTOTTAK EGY APRÓCSKA HELYET ... TALÁN 150 CM-SZER 180 CM HA LEHETETT.

VLADEK! ÖRÜLÖK, HOGY MÉG MINDIG ÉLSZ!

ISTENEM!

CSAK EGY PILLANTÁST VETETTEM RÁ, DE ABBAN A LYUKBAN ÉLT MILOCH, A FELESÉGE ÉS A 3 ÉVES KISFIUK.

HOGYAN TUDTOK OTT ÉLNI? BIZTOS MAJD MEGFAGYTOK!

NINCS MÁS VÁLASZTÁSUNK. LEGALÁBB A FÖLD ALATT VAGYUNK...

ÉS A ROTHADÓ SZEMÉT ÁRASZT MAGÁBÓL NÉMI MELEGET.

DE AZ EMBEREK TUDJÁK, HOGY OTT VAGYTOK BENN.

ELMESÉLTEM NEKI EZEKET A LENGYELEKET ODAFENT.

MIT TEHETNÉNK?

FIGYELJ ... ANJA ÉS ÉN TALÁN ELMEGYÜNK MAGYARORSZÁGRA!...

ELMONDTAM, HOGY A MI REJTEKHELYÜNK SEM TÖKÉLETES, DE ENNÉL JOBB.

ELJÖVÖK ÚJRA, HA VANNAK HÍREIM, DE MOST MÁR NAGYON KÉSŐ VAN ... MUSZÁJ HAZAMENNEM.

ÉS SZERENCSÉM VOLT. VISSZAFELÉ SENKI SEM TETT FEL NEKEM KÉRDÉSEKET.

NÉHÁNY NAPPAL KÉSŐBB ÚJRA FELKERESTEM A CSEMPÉSZEKET. ÉS MANDELBAUM IS OTT VOLT.

A LEVELET JIDDISÜL ÍRTÁK, ÉS ABRAHAM ÍRTA ALÁ, ÚGYHOGY RÖGTÖN ELDÖNTÖTTÜK: NEKIVÁGUNK.

DE ANJA MÉG MINDIG NEM AKARTA, HOGY MENJÜNK...

ÍGY AZTÁN MÉG EGYSZER ELMENTEM MILOCHHOZ, ÉS MEGMONDTAM NEKI, HOGY MENJEN EL SZOPIENICÉBE, ÉS REJTŐZZÖN EL...

ÉS MILOCH ÉS A FELESÉGE MEG A FIA MIND TÚLÉLTÉK A HÁBORÚT... CSAK ELÜLDÖGÉLTEK... MOTONOWA ASSZONYNÁL...

DE ANJÁRA ÉS RÁM EGY MÁSFAJTA VÉGZET VÁRT...

NAGY ZŰRZAVAR TÁMADT... A GESTAPO KÖRÜLVETTE A VONATOT.

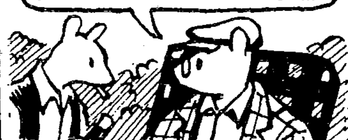

KERESZTÜLHAJTOTTAK BIELSKO BELVÁROSÁN. ELHALADTUNK A GYÁR MELLETT, AMELY VALAHA AZ ENYÉM VOLT...

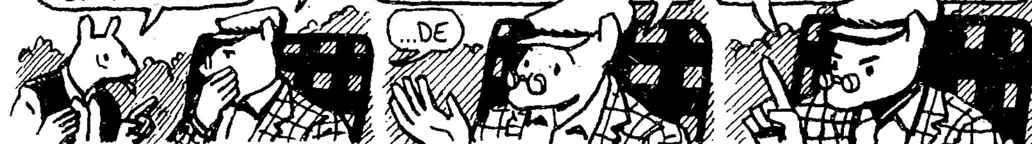

VOLT EGY KIS UTAZÓTÁSKÁM. AMIKOR NYILVÁNTARTÁSBA VETTEK, ÁTKUTATTÁK AZ EGÉSZET.
MI EZ? CIPŐPASZTA?
IGEN. SZERETEM A TISZTASÁGOT.

EGY KANÁLLAL APRÁNKÉNT KISZEDTE A DOBOZBÓL AZ ÖSSZES PASZTÁT.
LÁM-LÁM!... EGY ARANYÓRA. ...NEKTEK MINDIG VAN ARANYATOK!
FÓLIÁBA CSOMAGOLVA ODA REJTETTEM EL... EZ VOLT AZ UTOLSÓ KINCSEM.

EZ VOLT AZ AZ ÓRA, AMIT APÓSOMTÓL KAPTAM, AMIKOR ELVETTEM ANJÁT.

NA, MINDEGY... ELVETTÉK, ÉS MANDELBAUMMAL EGYÜTT BELÖKTEK EGY CELLÁBA...

VÁRJ CSAK! ÉS MI TÖRTÉNT ABRAHAMMAL?
KIVEL?
JA, MANDELBAUM UNOKAÖCSCSÉVEL! IGEN. VÉGÜL Ő IS KONCENTRÁCIÓS TÁBORBA KERÜLT.
...DE
IGEN. MINDJÁRT ELMONDOM, MI TÖRTÉNT VELE ... DE ELŐBB AZT, HOGY MI VOLT A BÖRTÖNBEN...

NAGYON KEVESET KAPTUNK ENNI ... LEVEST NAPJÁBAN EGYSZER ..., ÉS CSAK TÉTLENÜL ÜLDÖGÉLTÜNK.
MIÉRT NEM FOGNAK MUNKÁRA MINKET, MINT MAGUKAT?
EZ AZT JELENTI, HOGY NEM MARADNAK SOKÁIG...

...HETENTE EGY TEHERAUTÓ ELVISZI A RABOK EGY RÉSZÉT.
ELNÉZÉST... TUD MAGUK KÖZÜL VALAKI NÉMETÜL?

A CSALÁDOMTÓL JÖTT EGY ÉLELMISZERCSOMAG. HA VÁLASZOLOK, KÜLDENEK ÚJABBAT, DE CSAK NÉMETÜL ÍRHATUNK.
ÉN JÓL ÍRTAM NÉMETÜL... MEG IS ÍRTAM A LEVELET...

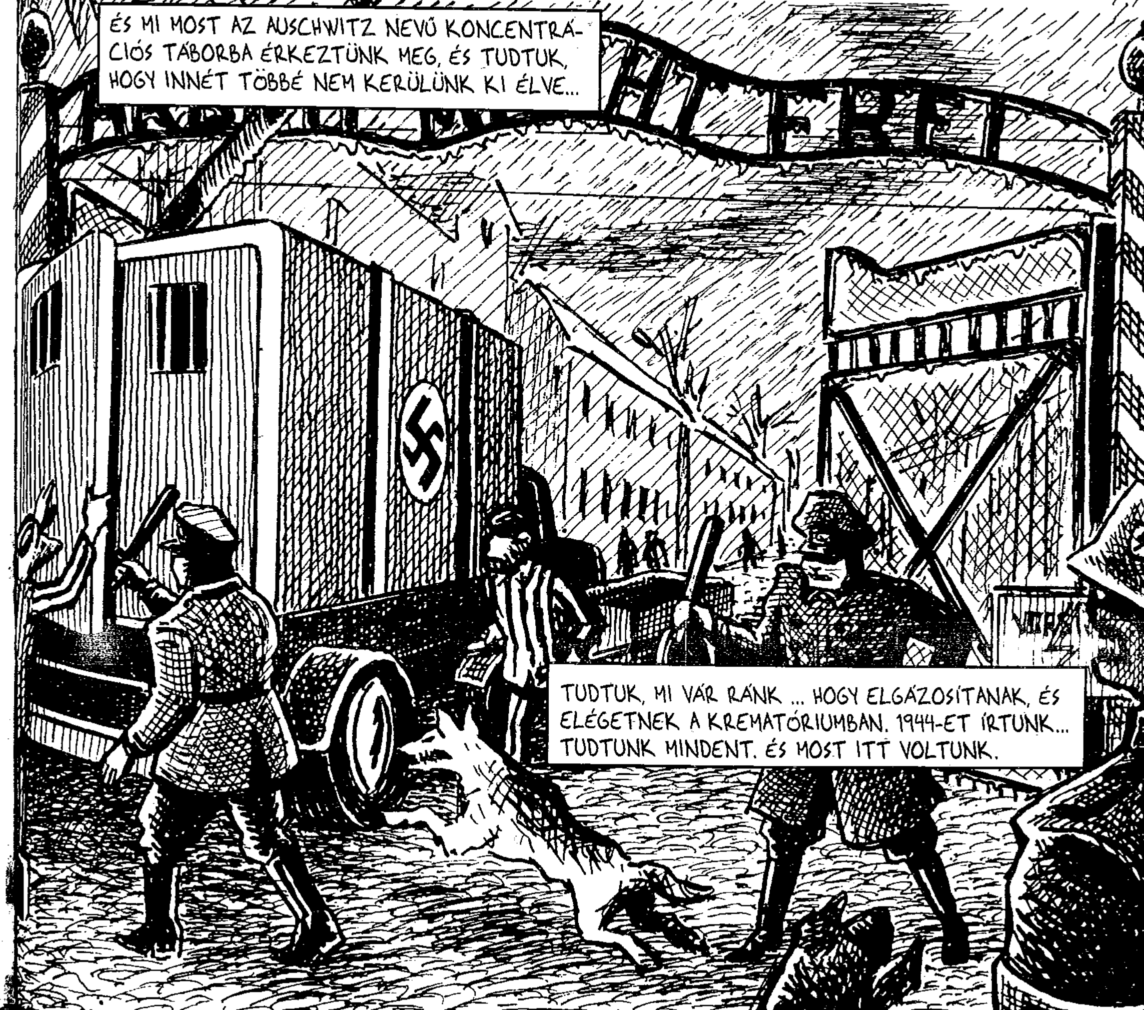

A FÉRFI RÖVIDESEN ÚJABB CSOMAGOT KAPOTT...
KÖSZÖNET ÉRTE! VEGYEN CSAK, AMI TETSZIK, MAGÁNAK ÉS A BARÁTJÁNAK!
VOLT BENNE TOJÁS... MÉG CSOKOLÁDÉ IS!... NAGY SZERENCSE, HOGY ILYESMIHEZ JUTOTTAM!

PÁR NAP MÚLVA MEGJÖTTEK A TEHERAUTÓK, ÉS VAGY SZÁZUNKAT BEZSÚFOLTAK.

ÚJRA EGYÜTT VOLTAM ANJÁVAL.
NÉZD, DRÁGÁM. HOZTAM EGY KIS AJÁNDÉKOT...
TOJÁS?! SÜTEMÉNY? HONNÉT?...
MÉG VOLT NÁLAM NÉHÁNY DOLOG, AMIT LEVÉLÍRÁSÉRT KAPTAM.

NEM... TARTSD MEG... NEM VAGYOK ÉHES.
LEGALÁBB TEDD EL A FELÉT KÉSŐBBRE!
MEGÉRKEZTÜNK OŚWIĘCIM VÁROSÁBA... A HÁBORÚ ELŐTT TEXTILT ADTAM EL ITT.

ÉS MI MOST AZ AUSCHWITZ NEVŰ KONCENTRÁCIÓS TÁBORBA ÉRKEZTÜNK MEG, ÉS TUDTUK, HOGY INNÉT TÖBBÉ NEM KERÜLÜNK KI ÉLVE...
TUDTUK, MI VÁR RÁNK ... HOGY ELGÁZOSÍTANAK, ÉS ELÉGETNEK A KREMATÓRIUMBAN. 1944-ET ÍRTUNK... TUDTUNK MINDENT. ÉS MOST ITT VOLTUNK.

ÚRISTEN!
IGEN. ÍGY TÖRTÉNT...

...ÉS AMIKOR KINYITOTTÁK A TEHERAUTÓT, A FÉRFIAKAT ERRE, A NŐKET ARRA TASZIGÁLTÁK...

ANJÁT ÉS ENGEM MÁS-MÁS IRÁNYBA TERELTEK, ÉS NEM TUDHATTUK, LÁTJUK-E MÉG VALAHA EGYMÁST AZ ÉLETBEN.

EZ AZ A PONT, AHOL ANYA NAPLÓJA KÜLÖNÖSEN HASZNOS LESZ. KÉPET AD MAJD ARRÓL, MIN MENT KERESZTÜL, AMÍG NEM VOLTATOK EGYÜTT.

AZT ÉN IS ELMONDOM... UGYANAZON, AMIN ÉN: ISZONYAT!

HŰVÖSÖDIK. MI LENNE, HA FELMENNÉNK ÉS MEGNÉZNÉNK, HÁTHA RÁBUKKANUNK A FÜZETEIRE...
NEM... ÉN MÁR KERESTEM.

...MÁR NEM LEHET MEGTALÁLNI!
HÁT... AZÉRT A GARÁZSBAN MÉG MEGNÉZHETNÉNK. ANNYI CUCC VAN ODA BEZSÚFOLVA.

NEM. NEM FOGOD MEGTALÁLNI! MERT KÖZBEN ESZEMBE JUTOTT, MI TÖRTÉNT...

A FÜZETEKET ÉS ANYA MÁS KEDVES HOLMIJÁT... EGYSZER ROSSZ NAPOM VOLT... ÉS MINDET MEGSEMMISÍTETTEM.
HOGY MICSODA?

MIUTÁN ANJA MEGHALT, RENDET KELLETT RAKNOM... EZEK A PAPÍROK TÚL SOK EMLÉKET HORDOZTAK. ÍGY ELÉGETTEM ŐKET.
ELÉGETTED ŐKET?

JÓ ÉG! ÖSSZEGYŰJTESZ TÖBB TONNA ÉRTÉKTELEN SZART, ÉS...
IGEN, SZÉGYEN ÉS GYALÁZAT! ÉVEKIG HEVERTEK, ÉS RÁJUK SE NÉZETT SENKI.

ELOLVASTAD VALAHA EGYIKET IS?... EMLÉKSZEL, MIT ÍRT?
NEM. BELEOLVASTAM, DE MÁR NEM EMLÉKSZEM... DE EGYSZER AZT MONDTA: „REMÉLEM, A FIAMAT, HA MAJD FELNŐ, ÉRDEKELNI FOGJA MINDEZ!”

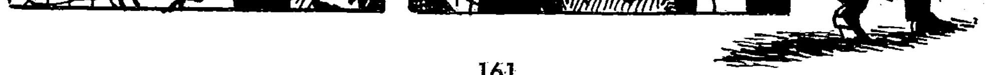

AZ ISTEN VERJEN MEG! TE ... TE GYILKOS! HOGY A POKOLBA TEHETTÉL ILYET!!
AH

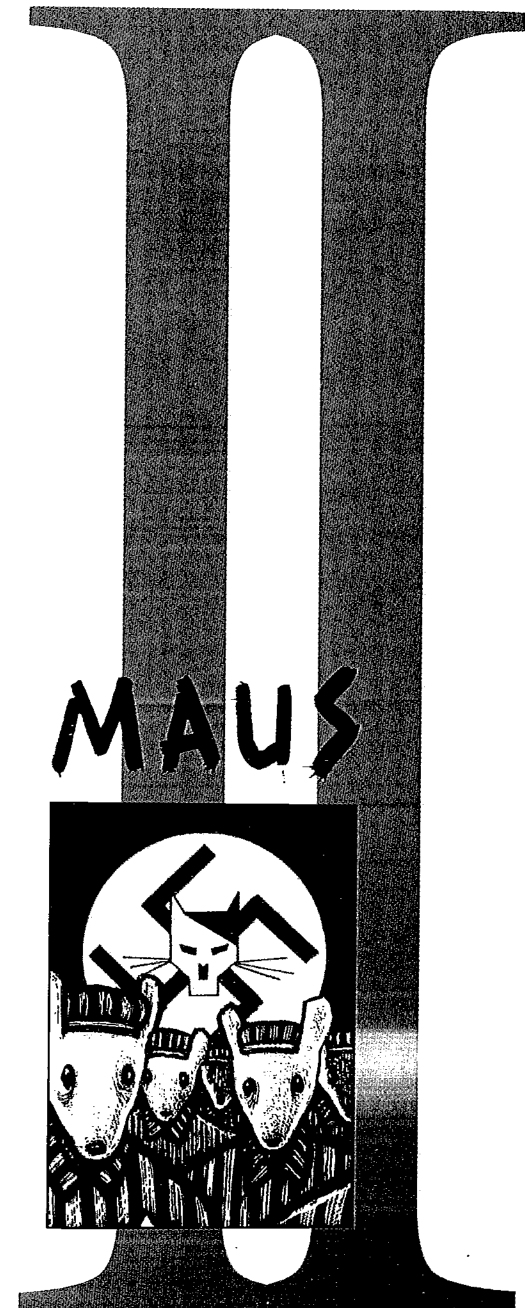

ÍGY ÜVÖLTÖZÖL AZ APÁDDAL?... MÉG A BARÁTAIDDAL SEM VOLNA SZABAD ÍGY ÜVÖLTÖZNÖD!

DE HIDD EL, ANYÁD TRAGÉDIÁJA UTÁN OLYAN DEPRESSZIÓS LETTEM, AZT SEM TUDTAM, MIT CSINÁLOK!
NE HARAGUDJ! PAPA, KÉSŐRE JÁR. JOBB, HA MOST HAZAMEGYEK...

ELŐBB GYERE FEL EGY KIS KÁVÉRA!
NEM... TÉNYLEG. LEGJOBB, HA MOST RÖGTÖN INDULOK...

AKKOR... MAJD TELEFONÁLJ... GYAKRABBAN KÉNE ELJÖNNÖD... NE LÉGY OLYAN IDEGEN!
NA PERSZE... SZIA!
...GYILKOS.

MAUS

„Mickey Egér a valaha felmutatott leghitványabb eszménykép... Minden önállóan gondolkodó fiatalembernek és tiszteletre méltó ifjúnak azt kell hogy súgják egészséges érzései, hogy ez az ocsmány és koszos élősdi, az állatvilág ezen legnagyobb bacilushordozója nem lehet az eszményi állat... Ne hagyjuk, hogy a zsidók tovább aljasítsák az emberiséget! Le Mickey Egérrel! Viseljen mindenki horogkeresztet!"
— újságcikk, Pomeránia, Németország, az 1930-as évek közepe.

RICHIEU-NEK

ÉS NADJÁNAK
ÉS DASHIELLNEK

TÁBORKI-
BŐVÍTÉS

MŰHE-
LYEK

AUSCH-
WITZ

SS-PARANCS-
NOKSÁG

LENGYELORSZÁG

1944

AUSCHWITZ II.
(BIRKENAU)

barakkonként
600-1000 rab

NEW YORK

CATSKILL-
HEGYSÉG

28

Woodstock

ALBANY
FELÉ

9

209

Liberty

Hyde Park

Pines
Hotel

Ellenville

Monticello

52

17

42

84

PA.

NEW YORK
NEW JERSEY

87

23

HUDSON FOLYÓ

Rego Park

N.Y.C.

NŐI
BARAKKOK

GÁZKAMRA
ÉS KREMATÓRIUM II.

spiegelman

ÉS ITT KEZDŐDTEK AZ ÉN MEGPRÓBÁLTATÁSAIM

(MAUSCHWITZBÓL A CATSKILL-HEGYSÉGIG ÉS TOVÁBB)

TARTALOM

169 egy / Mauschwitz

199 kettő / Auschwitz (repül az idő)

235 három / ...és itt kezdődtek az én megpróbáltatásaim...

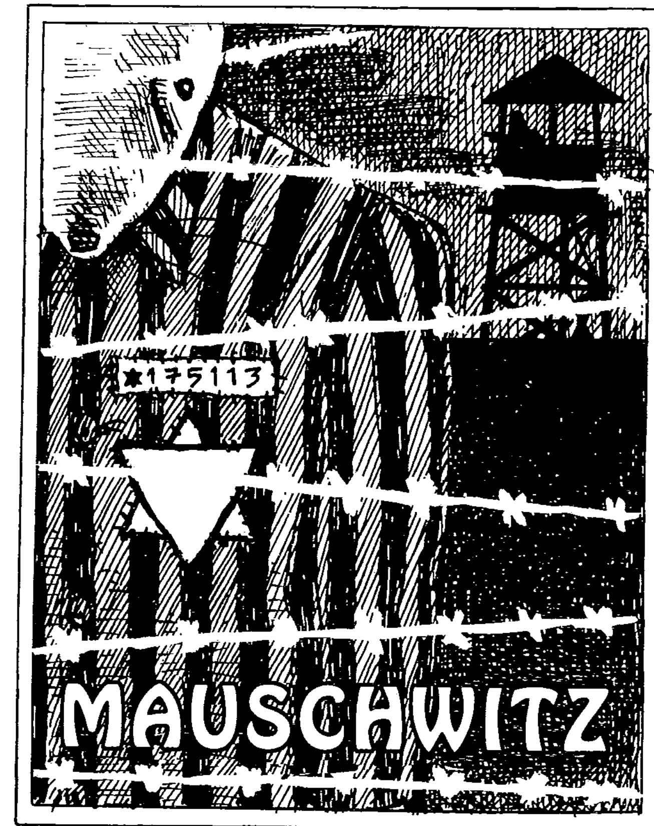
261 négy / megmentenek

279 öt / második nászút

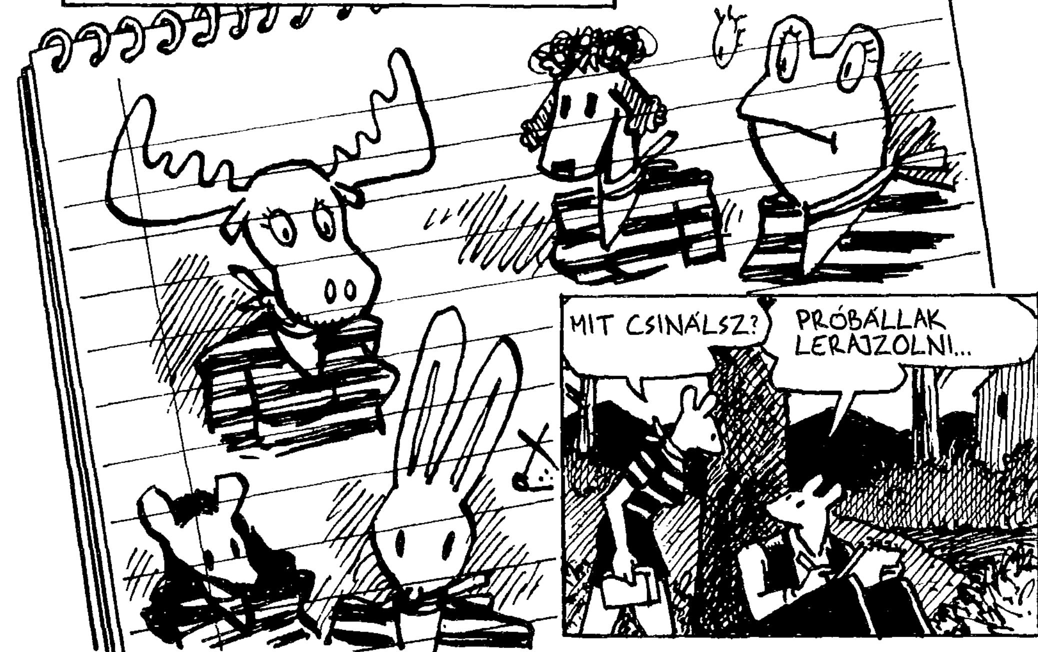

HALT!

ELSŐ FEJEZET

Nyaralás. Françoise és én a barátainknál voltunk Vermontban...

MEGVAN!... ELSŐ KÉP: APÁM ÜL A SZOBABICIKLIJÉN...

MEGMONDOM, HOGY ÉPP ELVETTEM EGY BÉKÁT...

MÁSODIK KÉP: A DÖBBENETTŐL LEFORDUL A BICIKLIRŐL.

AZTÁN ELMEGYÜNK EGY EGÉR RABBIHOZ. Ő MOND NÉHÁNY VARÁZSIGÉT, ÉS SUTTY!...

A LAP ALJÁRA A BÉKA EGY GYÖNYÖRŰ SZÉP EGÉRRÉ VÁLTOZOTT ÁT!
HMF...

AZÉRT TÉRTEM BE, HOGY VLADEK ÖRÜLJÖN.
JA, TUDOM. DE Ő SEMMINEK SE TUD ÖRÜLNI.

TUDOD, VALÓJÁBAN AZ IZÉT KELLETT VOLNA ELVENNED. A LÁNYT, AKIVEL JÁRTÁL, AMIKOR MEGISMERKEDTÜNK...
SANDRÁT?

ŐT. AKKOR MOST GOND NÉLKÜL RAJZOLHATNÁL EGERET.
CSAK ARRA KELLETT, HOGY TÚLJUSSAK A KÖZÉPOSZTÁLYBELI, NEW YORK-I ZSIDÓ NŐK IRÁNTI ELŐÍTÉLETEMEN.

A ROKONAIMRA EMLÉKEZTETNEK, EZÉRT NEM HATNAK RÁM EROTIKUSAN, ÉN...
ART! FRANÇOISE!!

GYORSAN ... APÁD MOST TELEFONÁLT! INFARKTUST KAPOTT!
MI?
JAJ, NE!

EZEN A SZÁMON ELÉRITEK.
A MÚLT HÉTEN VOLTUNK NÁLA... ÚTBAN IDEFELÉ MEGÁLLTUNK A BUNGALÓJUKNÁL A CATSKILLBEN...
EGÉSZ JÓL NÉZETT KI...

SZIA, APA... HOGY VAGY? HOGYHOGY NEM VAGY **KÓRHÁZBAN**?...
MICSODA?

DE HÁT...? **NEEM?** HOGYHOGY? AKKOR MIÉRT...? HOGY **MALA?**

DE HÁT **MIKOR?? MICSODA???** NEM HALLAK. BESZÉLJ HANGOSABBAN!
...NE... APA, NE SÍRJ...

JÉÉZUSOM! ASSZEM... MA ESTE?? NEMTOM. HMM... JÓ, JÓ... MAJD MEGBESZÉLJÜK...

CSAK NYUGI... OKÉ... NEM LESZ SEMMI BAJ? IGEN... ÉN IS... ÖÖÖ... SZERETLEK... AKKOR SZIA... SZIA...

HÚÚÚ!
MI AZ? MI TÖRTÉNT??
JÓL VAN AZ APÁD?

NEM IS VOLT INFARKTUSA... CSAK BIZTOS AKART LENNI, HOGY VISSZAHÍVOM!
TE VICCELSZ!
HOGY TEHETETT ILYET!

MALA OTTHAGYTA. PÉNZT VETT KI A SZÁMLÁJUKRÓL, KOCSIBA ÜLT ÉS ELMENT.
SZERETNÉ, HA EGY IDEIG VELE MARADNÁNK A BUNGALÓBAN.
ASSZEM, ODA KELL MENNÜNK.
ASSZEM, IGEN.

DE KÁR! CSAK MOST ÉRKEZTETEK...
VISSZAJÖVÜNK.
NEM VISZÜNK SOK CUCCOT, ÍGY LESZ ÜRÜGY, HOGY NE MARADJUNK SOKÁIG.

VLADEK ELÉGGÉ HISZTÉRIKUSNAK TŰNT A TELEFONBAN.
SZEGÉNY ÖRDÖG... ANNYIRA SAJNÁLOM.

AHA, ÉN IS... AMÍG EGYÜTT NEM KELL LENNEM VELE ... MERT AKKOR AZTÁN MEGŐRJÍT!
MM.

HAJH

RÁD TÖRT A DEPI?
CSAK A KÖNYVEMEN TŰNŐDÖM... TÚL VAKMERŐ EZ AZ EGÉSZ.

ÚGY ÉRTEM, MÉG AZ APÁMMAL VALÓ KAPCSOLATOMAT SEM TUDOM ÁTLÁTNI... AKKOR MEG HOGYAN ÉRTHETNÉM MEG AUSCHWITZOT?... A HOLOKAUSZTOT?...

GYEREKKOROMBAN SOKSZOR ELTŰNŐDTEM, VAJON MELYIK SZÜLŐMET ENGEDTEM VOLNA ÁT A NÁCIKNAK, HOGY ELGÁZOSÍTSÁK, HA CSAK AZ EGYIKÜKET MENTHETEM MEG...

TÖBBNYIRE ANYÁMAT MENTETTEM MEG. SZERINTED EZ NORMÁLIS?
SENKI SEM NORMÁLIS.

KÍVÁNCSI VAGYOK, HOGY RICHIEU-VEL KIJÖNNÉNK-E, HA ÉLNE.
A BÁTYÁD?

A KÍSÉRTET-BÁTYÁM, AKI MEGHALT, MIELŐTT ÉN MEGSZÜLETTEM. ÖT-VAGY HATÉVES VOLT.

A HÁBORÚ UTÁN A SZÜLEIM MINDEN KÓSZA HÍRNEK UTÁNAJÁRTAK, FELKERESTÉK EURÓPA JÓ PÁR ÁRVAHÁZÁT. NEM TUDTÁK ELHINNI, HOGY MEGHALT.

GYERMEKKOROMBAN NEM SOKAT GONDOLTAM RÁ... INKÁBB CSAK EGY NAGY, HOMÁLYOS FÉNYKÉP VOLT A SZÜLEIM HÁLÓSZOBÁJÁNAK A FALÁN.

ÉN AZT HITTEM, AZ A KÉP TÉGED ÁBRÁZOL, BÁR NEM NAGYON HASONLÍTOTT RÁD.
LÁTOD, EZ A LÉNYEG. RÓLAM NEM KELLETT KÉP A SZOBÁJUKBA... ÉN ÉLTEM!...

A FOTÓ SOSEM CIRKUSZOLT, SOSEM KEVEREDETT BAJBA... ESZMÉNYI KÖLYÖK VOLT, ÉN MEG CSAK BOSSZÚSÁGOT OKOZTAM. NEM TUDTAM VERSENYEZNI VELE.

NEM BESZÉLTEK RICHIEU-RŐL, DE AZ A KÉP MAGA VOLT A SZEMREHÁNYÁS. BELŐLE ORVOS LETT VOLNA, ÉS GAZDAG ZSIDÓ LÁNYT VETT VOLNA FELESÉGÜL... A PATKÁNY!

DE LEGALÁBB LEVETTE VOLNA RÓLUNK VLADEK GONDJÁT.
...IJESZTŐ, HOGY VÉGIG EGY FÉNYKÉPPEL KELLETT VERSENGENEM!

A Catskill-hegységben...

HÉT ÁGRA SÜT A NAP, ÉS TI MÉG MINDIG ALSZOTOK?!
M-MI? HÁNY ÓRA?

MINDJÁRT 8.00, ÉS ÉN MÁR FÉL ÓRÁT TORNÁZTAM A VERANDÁN. GYEREKKOROM ÓTA MINDEN REGGEL TORNÁZOM...
HUH?

ELEINTE A SZOMSZÉDOK MEGPRÓBÁLTAK VELEM TORNÁZNI, DE NEM BÍRTÁK AZ IRAMOT... ÚGYHOGY MOST MÁR CSAK NÉZIK!
VAN EGY KIS KÁVÉ?

MALÁNAK VOLT ITT NESZKÁVÉJA... HOLNAP MAJD EGYÜTT TORNÁZUNK.
MICSODA? SZÁMOMRA A TORNA AZ, HOGY KISÉTÁLOK CIGIÉRT!... A NESZKÁVÉ IS MEGTESZI.

SZEDD ÖSSZE MAGAD... SZÜKSÉGEM LESZ A SEGÍTSÉGEDRE, HOGY RENDET RAKJUNK A BANKI ÉS ADÓPAPÍRJAIM KÖZÖTT. MALA RETTENETES RUMLIT HAGYOTT MAGA UTÁN!
?

NA, ITT VAN. EZ A KOFFEINMENTES FAJTA.
JAJ.
ÖÖ... NEM LÁTTAD A NADRÁGOMAT?

A HOLMITOKAT MÁR RENDBEN ELHELYEZTEM ABBAN A KOMÓDBAN.
HÁT... MINDENESETRE KÖSZ, HOGY NEM HAJÍTOTTAD KI.

ÉBREDJ, SZÍVEM! ROSSZ HÍREM VAN. CSAK KOFFEINMENTES KÁVÉT IHATUNK!
HM? ITT A MI KÁVÉNK ÉS A MI KANNÁNK A TÁSKÁMBAN.
AH!

MOST MI VAN?
ÉPP REGGELIT KÉSZÍTEK NEKTEK, ÉS ERRE TESSÉK... A SÓ! MOST NÉZD MEG, MIT CSINÁLT MALA..

ITT EZ A SÓ FÉLIG TELE VAN, DE Ő AZÉRT KINYITOTT EGY ÚJAT!

A DIÉTÁM MIATT EGYÁLTALÁN NEM EHETEK NÁTRIUMOT. EGYETLEN DOBOZ SÓRA SINCS SZÜKSÉGEM, NEMHOGY KETTŐRE!

TEHÁT... MI TÖRTÉNT? MIÉRT MENT EL MALA?
AZT AKARJA, HOGY MINDEN PÉNZEM, AMIÉRT KEMÉNYEN MEGDOLGOZTAM, EGYEDÜL AZ ÖVÉ LEGYEN.

ORVOSNÁL VOLTAM A REGO PARKBAN, UTÁNA A BANKBA MENTÜNK, HOGY MEGÚJÍTSUNK NÉHÁNY KÖTVÉNYT.

EGYET MALÁNAK SZÁNTAM, EGYET AZ IZRAELBEN ÉLŐ BÁTYÁMNAK, EGYET MEG NEKED...

DE Ő NEM AKARTA, HOGY NEKED ÉS PINEKNEK BÁRMIT IS ADJAK - ORDIBÁLT, MINT VALAMI ESZELŐS!

ELHAJTOTT, ENGEM OTTHAGYOTT, ÉS AMIKOR GYALOG HAZAÉRTEM, MÁR NEM VOLT OTTHON.

AZ ÜGYVÉD SZERINT DRASZTIKUS LÉPÉST KELL TENNEM. ELLOPTA AZ ÉKSZEREKET, AZ AUTÓT, A KÉSZPÉNZT A KÖZÖS SZÁMLÁNKRÓL ... BE IS PERELHETEM!
Ó, UGYAN MÁR...

HOL VAN MOST MALA?
FLORIDÁBA MENT. EGY LAKÁST VESZÜNK OTT. MOST EL AKARJA ADNI, ÉS RÁ AKARJA TENNI A KEZÉT A FOGLALÓRA.

EZT ÚGYSEM TEHETI MEG. AHHOZ KELL AZ ALÁ... ARTIE! MIT CSINÁLSZ?!!
MI? CSAK RÁGYÚJTOK EGY CIGIRE...

JOBB LENNE, HA NEM DOHÁNYOZNÁL: SZÖRNYEN ÁRT NEKED, ÉS NEKEM SEM JÓ AZ ÁLLANDÓ LÉGSZOMJAMMAL, HA A KÖZELEMBEN...

DE HA MÁR DOHÁNYZOL, KÉRLEK, NE HASZNÁLD A FAGYUFÁIMAT. ALIG VAN MÁR, ÉS A KÁVÉFŐZÉSHEZ IS ELHASZNÁLTÁL EGYET.

EZEKET CSAK A SÜTŐ BEGYÚJTÁSÁHOZ HASZNÁLOM. A FAGYUFÁKAT PÉNZÉRT VESZEM! A PAPÍRGYUFÁT INGYEN SZERZEM A PINES HOTEL ELŐCSARNOKÁBÓL.

JESSZUSOM! VESZEK NEKED EGY EGÉSZ DOBOZ FAGYUFÁT!
NEM SZÜKSÉGES... OTTHON AUTOMATA SÜTŐNK VAN, ITT MEG MÁR CSAK 15 NAPIG LESZEK.

ÉS MÉG MINDIG VAN 50 GYUFÁM. HÁNY GYUFÁT TUDOK ELHASZNÁLNI?...
EZT A ZSUGORIT! NEKEM ENNYI ELÉG. KIMEGYEK LEVEGŐZNI!

ARTIE MINDIG IDEGES - AKÁR AZ ANYJA - Ő IS MINDIG IDEGES VOLT.
ÁH!
PSSZT!

MAGA ARTIE? MRS. KARP VAGYOK A SZOMSZÉDBÓL.
IGEN. APÁM EMLÍTETTE, HOGY MAGUK GONDOSKODTAK RÓLA, MIUTÁN MALA ELMENT.

EZT MONDTA? NOS... EDGAR VALÓBAN HAZAHOZTA IDE NÉHÁNY NAPJA. MOST MALÁNÁL VAN A KOCSI, DE ... JÖJJÖN MÁR BE EGY PERCRE!
HOGY? MOST NEM... ÖÖ...

NÉZD, EDDIE! NÉZD, KI EZ: VLADEK FIA, ARTIE!
NOCSAK! ELJÖTT, HOGY MAGUKHOZ VEGYE AZ APJÁT?

MICSODA? MI CSAK PÁR NAPRA JÖTTÜNK, HOGY SEGÍTSÜNK NEKI EGYENESBE JÖNNI. Ő SZEPTEMBER 6-IG ITT LESZ.
MI? EGYEDÜL? HOGYAN BOLDOGUL?

ELLESZ MAJD. DE AZÉRT KEDVES LENNE, HA NÉHA LEVINNÉK A VÁROSBA... HA IDŐNKÉNT RÁNÉZNÉNEK...
HÁT ALKALOMADTÁN. DE EZ EGY BETEG, ÖREG EMBER. NEM LEHET EGYEDÜL...

ÉS MI LESZ A NYÁR UTÁN? AKKOR MAJD ODAKÖLTÖZIK MAGUKHOZ?
NEM! NEMTOM, MI LESZ. TALÁN MAJD FOGAD EGY ÁPOLÓNŐT VAGY VALAMI.

AZ ÁPOLÓNŐ PÉNZBE KERÜL! AZT HISZI, AZ APJA OLYAN KÖNNYEN KÖLT?
SZEGÉNY MALA! EGYSZER ELMENTEM VELE A SZUPERMARKETBE...

KI KELLETT HÚZNIA EGY HAJKEFÉT A LISTÁRÓL, MERT VLADEK NEM FIZETI A SZEMÉLYES HASZNÁLATI CIKKEIT... HOGY LEHET ÍGY ÉLNI?
ART? HAHÓ! HOL VAGY, SZÍVEM?

Néhány feszült órával később...

MIK A TERVEID, PAPA?
ELSÉTÁLUNK A PINES HOTELIG, AZTÁN MEG VISSZA.

ÚGY ÉRTEM, ÁLTALÁBAN; MOST, HOGY MALA ELMENT.
ESETLEG ITT MARADUNK MINDNYÁJAN A NYÁR VÉGÉIG...
OLYAN GYÖNYÖRŰ EZ A HELY...

MONDTAM MÁR ... FRANÇOISE ÉS ÉN CSAK A HÉTVÉGÉRE JÖTTÜNK.
ÚGY? AKKOR, HA TI HAZAMENTEK, ÉN IS MEGYEK.
MINEK MARADNÉK ITT EGYEDÜL?

ÉS AZUTÁN?
NU? ESETLEG ODAKÖLTÖZNÉTEK HOZZÁM QUEENSBE?...

MINDIG NAGY ÖRÖM, HA VELEM VAGYTOK.
...NE FELEDD, AZ ÉN HÁZAM A TI HÁZATOK IS.

NE HARAGUDJ, APA. NEM HISZEM, HOGY EZ BEJÖNNE. ÚGY ÉRTEM, NEKÜNK VAN SAJÁT LAKÁSUNK, ÉS...
PERSZE. NEM KELL MOST RÖGTÖN DÖNTENED... CSAK GONDOLKODJ RAJTA...

ÖÖ... KÉRDEZHETLEK MÉG A MÚLTADRÓL... AUSCHWITZRÓL?
HÁT PERSZE, DRÁGÁM. ENGEM BÁRMIRŐL KÉRDEZHETSZ!

NOS... MI TÖRTÉNT, AMIKOR ANYÁVAL MEGÉRKEZTETEK ÉS ELVÁLASZTOTTÁK TITEKET?

AMIKOR ODAÉRTÜNK, A FÉRFIAKAT AZ EGYIK, A NŐKET A MÁSIK IRÁNYBA TASZIGÁLTÁK.
KIFELÉ!
SIETVE BÚCSÚT INTETTEM ANJÁNAK.

DE ÉRTSD MEG, ANJA ÉS ÉN SOSEM VÁLTUNK EL EGYMÁSTÓL!
NEM??

NEM! A HÁBORÚ UGYAN ELVÁLASZTOTT, DE ELŐTTE ÉS UTÁNA VÉGIG EGYÜTT VOLTUNK.

NEM ÚGY, MINT MALÁVAL, AKI LENYÚLJA A PÉNZT!...
AUSCHWITZ, PAPA. AUSCHWITZRÓL MESÉLJ!

AUSCHWITZ EGY OŚWIĘCIM NEVŰ VÁROSBAN VOLT. A HÁBORÚ ELŐTT SOKSZOR JÁRTAM OTT TEXTILT ELADNI.
...ÉS MOST ÚJRA OTT VOLTAM.

EGY CSARNOKBA VEZETTEK, ÉS KIABÁLNI KEZDTEK.
LEVETKŐZNI! ÉRTÉKEKET ITT HAGYNI! SORAKOZÓ! SCHNELL!
EKKOR MÉG EGYÜTT VOLTAM MANDELBAUMMAL, A BARÁTOMMAL.

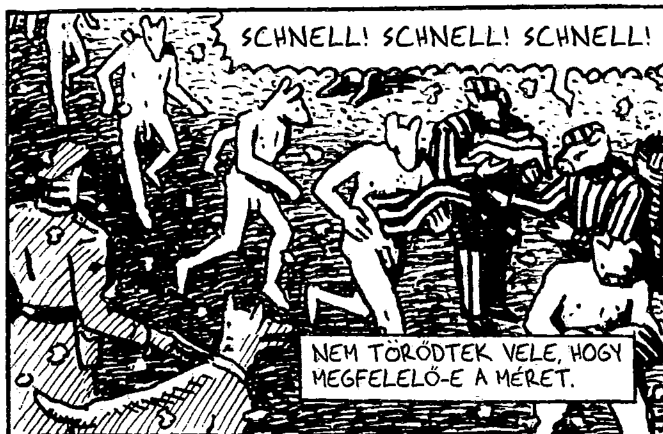
ELVETTÉK AZ IRATAINKAT, A RUHÁNKAT, LENYÍRTÁK A HAJUNKAT...
(PSSZT ... M-MI LESZ ITT VELÜNK?)
(NE AGGÓDJ...)
FÁZTUNK ÉS FÉLTÜNK.

(HA IDEHOZTAK, AKKOR DOLGOZTATNI FOGNAK. EGYELŐRE MÉG NEM AKARNAK MEGÖLNI.)
(ÉS MI VAN A FELESÉGÜNKKEL ÉS A...)
POFA BE, BIBSIK! NYOMÁS A FÜRDŐBE! GYORSAN!

MINDENHOVÁ FUTNI KELLETT - MINT A KOCOGÓKNAK - EKKOR PÉLDÁUL A GŐZFÜRDŐBE...

A HÓBAN RABRUHÁKAT VAGDOSTAK HOZZÁNK.

EGY RAB KI AKARTA CSERÉLNI.

ÉN SZERENCSÉS VOLTAM. NAGYJÁBÓL MINDEN ILLETT RÁM. CSAK AZ ING VOLT SZAKADT, ÉS TÚL NAGY...

MINDENFELÉ SZÖRNYŰ SZAG TERJENGETT, OLYAN... ÉDESKÉS... MINT AZ ÉGŐ GUMI. MEG A ZSÍR.

ABRAHAM VOLT AZ ... MANDELBAUM UNOKAÖCCSE!

DE IDE ISTEN NEM JÖTT. MAGUNKRA VOLTUNK HAGYATVA.

A BARAKKBAN VOLT EGY KÁPÓ – EGY FELÜGYELŐ – AKI FOLYTON ÜVÖLTÖTT ÉS RUGDOSOTT.

EGY ALKALOMMAL EZ A FELÜGYELŐ ELKIÁLTOTTA MAGÁT:

EZEKET KIHÍVTA ... DE HAMAR VISSZA IS KÜLDTE.

8-AN 9-EN VOLTUNK. KELLETT NÉHÁNY SZÓT MONDANUNK.

CSAK ANGOLUL SZÓLTAM HOZZÁ:

LENGYEL LÉTEMRE JÓL TUDTAM ANGOLUL.

REGGEL AZ SS-EK KIVÁLASZTOTTÁK, KIKET VISZNEK AZNAP MUNKÁRA. A GYENGÉKET FÉLREÁLLÍTOTTÁK, HOGY ÖRÖKRE ELVIGYÉK ŐKET. MIELŐTT HOZZÁM ÉRTEK, MÁR ELÉG MUNKÁSUK VOLT.

A KÁPÓ A HÁTRAMARADOTTAKAT BARAKKTAKARÍTÁSRA RENDELTE.

EZ BIZTOSAN A REGGELIJE. DE JÓ DOLGA VAN!

NÉZNI SE MERTEM. ÉHSÉGEMBEN FEL TUDTAM VOLNA FALNI AZ EGÉSZET!

CSAK ETTEM, ETTEM, Ő MEG FIGYELT. AZTÁN NÉHÁNY ÓRÁT TANÍTOTTAM ÉS KICSIT BESZÉLGETTÜNK.

ELMONDTAM NEKI MINDENT MANDELBAUMRÓL.

HIDD EL ... KÁPRÁZATOSAN GAZDAG VOLTAM!

ROHANTAM MANDELBAUMHOZ...
VLADEK?!!
ÚGY FESTESZ, MINT... EGY TÁBORNOK!

HAH! NA NEM. DE SZERENCSÉS VOLTAM, ÉS RÓLAD SEM FELEDKEZTEM MEG...
?

NÉZD! SZEREZTEM NEKED KANALAT.
EGY KANÁL! KÖSZÖNÖM, VLADEK! KÖSZÖNÖM!

ÉS EGY ÖV ... NEM CSAK ZSINÓR ... VALÓDI ÖV!
Ó, ISTENEM!

ÉS MÉG VALAMI: EGY PÁR FACIPŐ, AMI ILLIK A LÁBADRA!
HAH

HÜP
ISTENEM! ISTENEM!!... EZ EGY CSODA, VLADEK!
ISTEN CIPŐT KÜLDÖTT ÁLTALAD!
...OLYAN BOLDOG VOLT, HOGY ELSÍRTA MAGÁT... ÉS ÉN IS VELE EGYÜTT SÍRTAM.

OLYAN BOLDOG VOLT!
...ÉS MIVEL A KÁPÓ TUDTA, HOGY MANDELBAUM A BARÁTOM, ŐT IS BÉKÉN HAGYTA.

AMEDDIG TUDTAM, VIGYÁZTAM RÁ. DE NÉHÁNY NAP MÚLVA A NÉMETEK KIVÁLASZTOTTÁK MUNKÁRA...
EZ ELLEN SENKI SEM TEHETETT. ÍGY ÉRT VÉGET MANDELBAUM. SOSEM LÁTTAM VISZONT.

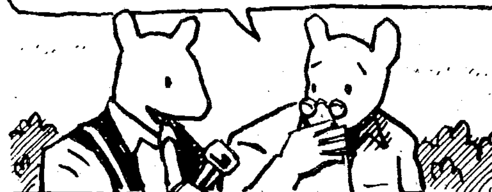

TEHÁT NEM TUDOD, MI TÖRTÉNT MANDELBAUMMAL?
MEGÖLTÉK. VAGY MEGHALT. AZ BIZTOS, HOGY VÉGEZTEK VELE..

TALÁN ÚTBAN A MUNKÁBA AZ EGYIK ŐR LEKAPTA A SAPKÁJÁT.
HOZD A SAPKÁDAT ... GYORSAN!
MIT TEHETETT? FUTOTT, HOGY FELVEGYE. AZ ŐR MEG LELŐTTE, AMIÉRT SZÖKNI PRÓBÁLT.

AZ ŐR ELISMERÉST KAPOTT ÉS SZABADSÁGOT, AMIÉRT MEGAKADÁLYOZTA A SZÖKÉST.
NEM TUDOM, EZ TÖRTÉNT-E MANDELBAUMMAL ... CSAK AZT, HOGY GYAKRAN TÖRTÉNT ILYESMI...

EGYETLEN CÉLJUK VOLT, HOGY MINDENKIVEL VÉGEZZENEK. SOKAT DOLGOZTUNK ÉS ÉHEZTÜNK.

..LEHET, HOGY SZÉTRÚGTÁK A FEJÉT, MERT NEM DOLGOZOTT ELÉG GYORSAN.

...VAGY MEGBETEGEDETT. ÉS ELŐBB A „KÓRHÁZBA" KERÜLT, AZTÁN A KEMENCÉBE...

LÁTOD, MIT MŰVELTEK? ÉS NEKEM EKKOR MÉG JÓ DOLGOM VOLT. SZÁMOMRA MÉG NEM JÖTT EL A VÉG.

AZ ÚJAK TARTOTTAK TŐLEM. OLYAN VOLTAM, MINT EGY NAGYKUTYA, ÉS A KÁPÓ MINDIG KÖZEL VOLT.
HOLNAPRA 200 MUNKÁS KELL NEKIK. ITT MÁR CSAK 180 NYILVÁNTARTOTT MUNKÁS VAN... LEGJOBB, HA ELBÚJSZ A SZOBÁMBAN...
TÖBB MINT KÉT HÓNAPON ÁT VOLTAM BIZTONSÁGBAN ÉS TANÍTOTTAM ANGOLRA.

A CSOPORTBÓL, AKIKKEL ÉRKEZTEM, EGYEDÜL ÉN MARADTAM...
VLADEK, MIVEL FOGLALKOZTÁL, MIELŐTT IDEHOZTAK?
EGY CSOMÓ MINDENFÉLÉVEL FOGLALKOZTAM. MIÉRT?

AMEDDIG LEHETETT, ITT TARTOTTALAK A KARANTÉNBLOKKBAN. DE MOST MÁR BE KELL ÁLLNOD EGY MUNKABRIGÁDBA... A SZAKMUNKÁSOK JOBB BÁNÁSMÓDBAN RÉSZESÜLNEK.

BÁRMIT MEGCSINÁLOK, HA MEGMUTATJÁK, HOGY KELL. A GETTÓBAN ÁCSMŰHELYBEN DOLGOZTAM... SOSNOWIECBEN BÁDOGOS VOLTAM.
BÁDOGOS! MEGLÁTOM, MIT TEHETEK ÉRTED!
AUSCHWITZ KÖRÜL FOLYTON ÉPÍTKEZTEK. A TETŐKHÖZ SZÜKSÉG VOLT BÁDOGOSOKRA.

NEM VOLTAM ÉN IGAZI BÁDOGOS. SOSNOWIECBEN ÁLLOMÁNYBA VETTEK EGY BÁDOGOSMŰHELYBEN, HOGY LEGYENEK BIZTONSÁGOS MUNKAPAPÍRJAIM, ÉN MEG FIGYELTEM A MUNKÁSOKAT.
PINES HOTEL
CSAK VENDÉGEKNEK
Tilos az átjárás

AHA. EZT MÁR MESÉLTED. ÉN IGAZÁBÓL ARRÓL AKARTALAK KÉRDEZNI, HOGY MI TÖRTÉNT ANYÁVAL, AMÍG TE...
ÁLLJ!...

MOST GYORSAN MEGFORDULUNK, ÉS EZEN AZ ÚTON BEJUTUNK A PINESBA!
MI?

ÍGY NEM VESZ ÉSZRE AZ ŐR, ÉS KIÜLHETÜNK A TERASZUKRA. NAGYON KELLEMES OTT ÜLDÖGÉLNI.
MAJD MINDENNAP ÍGY SZOKTAM JÖNNI.

NÉHA INGYENES TÁNCÓRÁKAT VESZEK, VAGY INGYENES BINGÓJÁTÉKBAN VESZEK RÉSZT A VENDÉGEKKEL.

A FÖLDSZINTEN VAN EGY TORNATEREM SZAUNÁVAL ÉS JACUZZIVAL... HOLNAP ESETLEG BEVIHETLEK ODA.
NEM, KÖSZ. NEM FÉLSZ, HOGY LEBUKSZ?

UGYAN! A MI BUNGALÓINKBÓL MINDENKI IDEJÁR, VAGY A BRICKMAN'S HOTELBE, FELJEBB AZ ÚTON.

...ÉN JOBBAN SZERETEM A PINEST. CSAK ITT AZ EDZŐTEREMBEN SZOBAKULCS NÉLKÜL NEM KAPSZ ÖLTÖZŐSZEKRÉNYT.

OSZTJÁK A BINGÓKÁRTYÁKAT. AKARSZ JÁTSZANI?
A-Á. BERAKOK EGY ÚJ KAZETTÁT, ÉS FOLYTATHATJUK.

EGYSZER NYERTEM ITT EGY BINGÓT. A NYERTES JUTALMÁT FELVITTÉK A SZOBÁJÁBA. ...CSAK NEKEM NEM VOLT SZOBÁM.

MÖGÖTTEM ÜLT EGY IFJÚ HÖLGY, AKI SZÖRNYEN CSALÓDOTT, MERT NEM NYERT ... CSAK EGY SZÁMA HIBÁDZOTT...

NEKIADTAM A KÁRTYÁMAT, ÉS AZT MONDTAM: „ENGEM NEM ÉRDEKEL AZ ILYESMI ... LEGYEN MAGA A NYERTES!”... HŰ, DE BOLDOG VOLT!

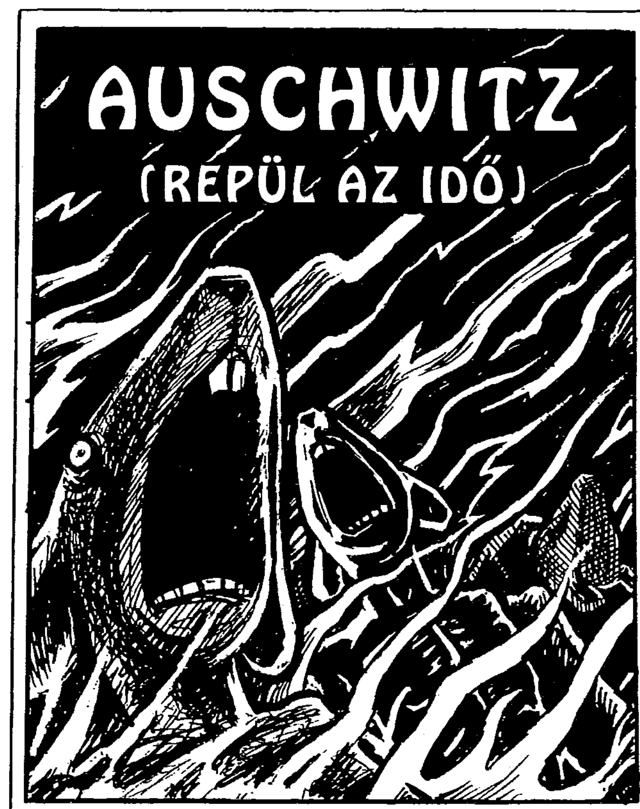

ELÁRULTAD NEKI, HOGY NEM VAGY SZÁLLÓVENDÉG?
UGYAN MINEK?! EZ NEM TARTOZOTT RÁ.

A VÁROSBAN VAN EGY BINGÓHELY ... EGY KÁRTYA 50 CENT. MALA NÉHA ELJÁRT ODA... DE ÉN AZT MONDTAM NEKI: „MINEK? A KÁVÉÉRT, AMIT UTÁNA ADNAK? BINGÓT JÁTSZHATUNK A PINESBAN IS, ÉS OTTHON SOKKAL JOBB A KÁVÉ!”
... B-5... G-22...
BINGÓ!

MÁSODIK FEJEZET

Repül az idő...

Vladek szívszélhűdésben halt meg 1982. augusztus 18-án...
Akkor, 1979 augusztusában, vele maradtunk a Catskill-hegységben.

Vladek 1944 tavaszán bádogosként kezdett dolgozni Auschwitzban...
Én 1987 februárjának legvégén kezdtem el dolgozni ezen az oldalon.

1987 májusára Françoise és én babát várunk...
1944. május 16-a és 24-e között több mint 100 000 magyar zsidót gázosítottak el Auschwitzban...

1986 szeptemberében, 8 évi munkát követően, megjelent a Maus első része. A kritika dicsérte, és üzleti siker volt.

Legalább tizenöt külföldi kiadás jelenik meg hamarosan. 4 komoly ajánlatot kaptam a könyvem megfilmesítésére. (Nem akarom.)
1968 májusában anyám öngyilkos lett. (Nem írt búcsúlevelet.)
Az utóbbi időben eléggé levert vagyok.
Rendben, Mr. Spiegelman... Kezdhetjük!...

Elmondaná a nézőknek, mi az üzenete a könyvének?
Az üzenete? Nem is tudom...

Sosem akartam egyetlen üzenetbe tömöríteni. Úgy értem, sosem próbáltam MEGGYŐZNI senkit semmiről. Én csak azt akar...
A könyvét most fordítják németre...

Sok német fiatal IDÁIG van a holokauszttörténetekkel. Ezek még az ő születésük előtt történtek. Miért kellene NEKIK bűntudatot érezniük?
Ki vagyok én, hogy erre válaszoljak?...

De egy csomó, a náci Németországban virágzó vállalat ma gazdagabb, mint valaha. Ki tudja... Talán MINDENKI érezzen bűntudatot. MINDENKI! ÖRÖKKÉ!
Oké... Akkor beszéljünk Izraelről...

Ha a könyve izraeli zsidókról szólna, milyen állatnak rajzolná őket?
Fogalmam sincs. ...tarajos sülnek?
Elnézést...

Artie, baba! Nézze meg ezt a szerződést! Magáé a haszon 50÷-a. Egy milkót is hozhat. Az apja büszke lenne magára!
Hogyan?
MAUS OLVASTA A KÖNYVET
MOST VEGYE MEG A MELLÉNYT!

Nos, mit AKAR ... nagyobb részesedést? Hé, lehet szó róla!
Én... FELOLDOZÁST akarok! Nem... Nem... Én a... én a... MAMÁT akarom!

Elmondhatja, hogy katartikus élmény volt a Maus rajzolása? Most jobban érzi magát?
OÁÁ!

Húúú! Végre elmentek.
Időnként egyszerűen nem megy nekem ez a felnőttség.

El se hiszem, hogy pár hónap múlva apa leszek.*
Apám szelleme még mindig kísért.
*NADJA MOULY SPIEGELMAN SZÜL. 1987. 5. 13.

Fél tíz. Ideje elindulnom Pavelhez.
Pavel a lélekcsőszöm. Éjszaka fogadja a betegeit.

Cseh zsidó ... a terezíni és az auschwitzi lágerek túlélője. Heti egyszer járok hozzá.

A lakásában hemzsegnek a kóbor kutyák és macskák.
Hahó, Art! Fáradjon be!
Vajon megemlíthetem ezt, vagy teljesen elcseszi a hasonlatomat?

Nos, hogy van?
Teljes a káosz. Úgy értem, a „karrierem" és a családi életem nem is lehetne jobb, de többnyire mégis sírhatnékom van.

Nem tudok dolgozni. Az időmet elszívják és az erőmet meghaladják az interjúk és az üzleti ajánlatok.

De ha magamra hagynak, akkor is le vagyok BLOKKOLVA. Ahelyett, hogy a könyvemen dolgoznék, fekszem a kanapén, és a kárpit egy aprócska zsírfoltját bámulom.
MACSKAFOTÓ KERETBEN. NEM VICC!

Az apámmal folytatott viták már nem olyan sürgetőek... Auschwitz még túlságosan rémes ahhoz, hogy gondoljak rá...
így aztán csak FEKSZEM...

Ez úgy hangzik, mintha bűntudata lenne ... talán azt hiszi, hogy nevetségessé tette az apját.
Talán. De én korrekt akartam lenni, miközben rém dühös voltam.

Ugyanakkor MINDEN fiú, amikor még kicsi, felnéz az apjára.
Igaznak tűnik, de erre nehéz visszaemlékeznem...

Főként VITÁZTUNK... meg azt vágta a fejemhez, hogy én semmit sem csinálok olyan jól mint ő.
És most, hogy sikeres lett, bántja, hogy rá kell cáfolnia az apjára.

Bármit érek is el, az szinte csekélységnek tűnik Auschwitz túléléséhez képest.
De maga nem Auschwitzban volt... hanem a Rego Parkban.

Talán azért kellett, hogy az apjának mindig igaza legyen, hogy ő mindent TÚLÉL, mert BŰNTUDATA volt, amiért életben maradt.
Talán.

És átháritotta a bűntudatát... a VALÓDI túlélőre... mert azzal nem kockáztatott.
Öö... Mondja, MAGA érez bűntudatot, amiért túlélte a lágereket?

Nem... csak szomorúságot.

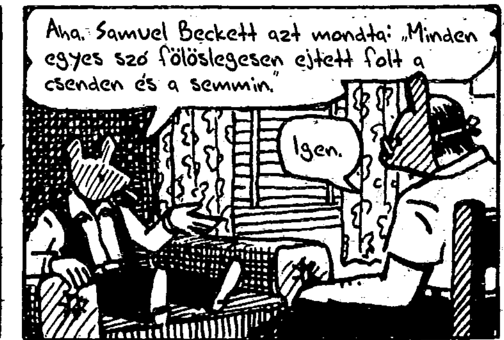

Tehát CSODÁLJA az apját, amiért megmaradt?
Hát... igen. Tudom, nagy SZERENCSE kellett hozzá, de Ő VALÓBAN bámulatosan higgadtnak és találékonynak bizonyult...

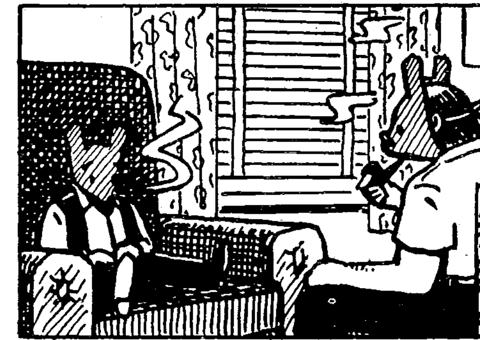

Maga tehát csodálatra méltónak tartja a túlélést. Akkor a NEM túlélés NEM csodálatra méltó?
Phúú. Értem, mire gondol. Mintha az élet a győzelemmel s a halál a vereséggel lenne egyenlő.

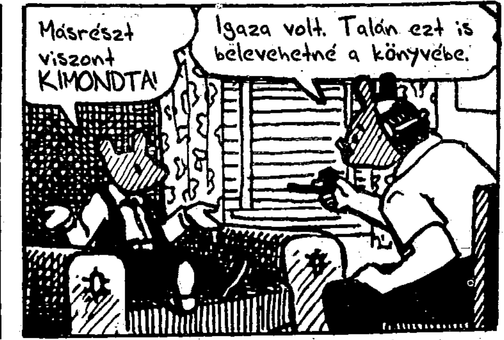

Igen. Az élet az élet pártját fogja, és valahogy az áldozatokat kárhoztatják. De nem a LEGJOBBAK maradtak életben, és nem a legjobbak pusztultak el. ESETLEGES volt!

Soha. Én most nem a MAGA könyvéről beszélek, de tudja, mennyi könyvet írtak már a holokausztról. Mi végből? Az emberek nem változnak...
Talán kell egy újabb, nagyobb holokauszt.

Ráadásul az elpusztult áldozatok nem mondhatják el a történetüket, így talán jobb is, ha nincsenek újabb történetek.

Aha. Samuel Beckett azt mondta: „Minden egyes szó fölöslegesen ejtett folt a csenden és a semmin.”
Igen.

Másrészt viszont KIMONDTA!
Igaza volt. Talán ezt is belevehetné a könyvébe.

A könyvembe? Hah! Miféle könyvembe? Egyetlen porcikám sem akar rajzolni, gondolkodni Auschwitzról. El sem tudom képzelni, milyen lehetett, már az elején megakadok.

Milyen volt Auschwitz? Hmm... hogy is mondjam?...
BÚÚ!
JÍÍÍ!

Kicsit ilyen volt. De MINDVÉGIG! Attól kezdve, hogy átléptem a kaput, egészen a legvégéig.

Tehát a könyve melyik részét próbálja elképzelni?
Apám bádogosműhelyben dolgozott a tábor közelében. Nem tudom, milyen szerszámokat rajzoljak. Nincs dokumentáció.

Lássuk csak. Kellene egy vágógép ... olyan, mint egy óriási papírvágó ... meg egy-két elektromos fúró és sajtológép.

Ezt meg honnan TUDJA?
Ó, gyerekként egy szerszámkészítő műhelyben dolgoztam Csehszlovákiában.

De későre jár, és még meg kell sétáltatnom a kutyáimat.
Rendben. Akkor egy hét múlva...

Hááát! Nem egészen értem, miért...

...de a Pavellel tartott ülésektől mindig jobban érzem magam...

Talán gépek nélkül is megmutathatom a műhelyt. Utálok gépeket rajzolni.

És...

KATT...
AMIKOR KIJÖTTEM A KÓRHÁZBÓL, Ő RÖGTÖN NYAGGATNI KEZDETT, HOGY VÁLTOZTASSAM MEG A VÉGRENDELETEMET!
DE PAPA! MEGY A MAGNÓ. FOLYTASSUK...

ANNYIRA ELEGEM VOLT. DE, HOGY NYUGTOM LEGYEN RÁÁLLTAM, HOGY JOGILAG LERENDEZZÜK. ODAHOZOTT EGY KÖZJEGYZŐT AZ ÁGYAMHOZ!
TÉRJÜNK VISSZA AUSCHWITZHOZ...

TIZENÖT DOLLÁROM BÁNJA! HA MALA CSAK EGY HETET VÁR, AMÍG MEGERŐSÖDÖM, ELMEGYEK A BANKBA, ÉS OTT MINDÖSSZE NEGYED DOLLÁRÉRT KAPOK KÖZJEGYZŐT!
ELÉG! BESZÉLJ AUSCHWITZRÓL!

Sohaj.
ARRÓL MESÉLTÉL, HOGY A KAPÓD MEGPRÓBÁLT BEJUTTATNI A BÁDOGOSOKHOZ...
JA. MINDENNAP OTT DOLGOZTAM, KÖZVETLENÜL A TÁBORON KÍVÜL.

A BÁDOGOSOK FŐNÖKE EGY JIDL NEVŰ OROSZ ZSIDÓ VOLT.
ÁH! TE NEM IS VAGY BÁDOGOS! MÉG ELVÁGNI SE TUDSZ RENDESEN!
DE HÁT ÉN EZT MINDIG ÍGY CSINÁLTAM!...

CSAK NÉHÁNY ÉVIG VOLTAM BÁDOGOS. DE HA MEGMUTATJA, HOGYAN CSINÁLJAM, GYORSAN MEGTANULOM.

HAH! TE EGY NAPOT SEM DOLGOZTÁL VÉGIG EGÉSZ ÉLETEDBEN, SPIEGELMAN! MINDENT TUDOK RÓLAD...
FOGALMAM SINCS, HONNAN HALLHATOTT RÓLAM.

NAGY GYÁRAID VOLTAK, ÉS KIZSÁKMÁNYOLTAD A MUNKÁSAIDAT, MOCSKOS KAPITALISTA!
EZ A JIDL KOMMUNISTA VOLT.

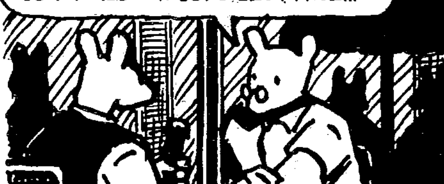

PFUJ! ILYEN SZAROKAT KÜLDENEK IDE, MINT TE, AZ IGAZI BÁDOGOSOKAT MEG ELFÜSTÖLIK.
NO, CSAK VIGYÁZZ! RAJTAD TARTOM A SZEMEM!
FÉLTEM. EZ AZ ALAK VALÓBAN ÁRTHATOTT NEKEM.

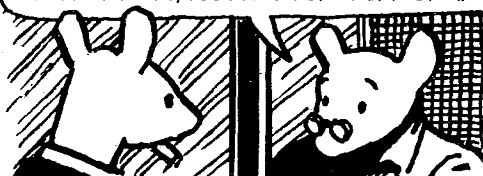

A TÖBBI OTT DOLGOZÓ FIÚVAL REMEKÜL KIJÖTTEM.
NE AGGÓDJ... CSAK TUDNOD KELL, HOGYAN BÁNJ JIDLLEL...

HOZZ NEKI NÉHÁNY TOJÁST, NÉMI VAJAT VAGY SAJTOT...
MEGLÁTOD, EGÉSZEN MÁSKÉPP FOG DALOLNI.

HAH! ÉS HONNAN SZEREZZEK ENNYI ÉTELT?
TARTSD NYITVA A SZEMED. A LENGYELEKTŐL MINDENT BE LEHET SZEREZNI.

KÖZELBEN LAKÓKAT IS FELVETTEK MUNKÁRA... EZEK NEM RABOK VOLTAK, HANEM ÉPÍTŐIPARI SZAKMUNKÁSOK...
(PSSZT - SZERZEK MAGÁNAK EGY ARANYÓRÁT FÉL KILÓ KOLBÁSZÉRT ÉS HAT TOJÁSÉRT.)
(RENDBEN.)
NEM VOLT SEMMIJÜK, CSAK ENNIVALÓJUK. ÖRÖMMEL KÖTÖTTEK ILYEN CSEREÜZLETEKET.

AZ AUSCHWITZI MOSODA VEZETŐJE RENDES FICKÓ VOLT, ÉS JÓL ISMERTE A CSALÁDOMAT MÉG A HÁBORÚ ELŐTTRŐL...

Ő ADOTT CIVIL RUHÁKAT, AMIKET KICSEMPÉSZTEM A RABRUHÁM ALATT. SOVÁNY VOLTAM, ÉS NEM LÁTSZOTT, HOGY KÉT RUHA VAN RAJTAM.

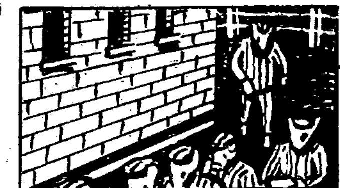

NESZE, JIDL. SZEREZTEM EGY NAGY DARAB SAJTOT.
AJÁNDÉK? KEDVES VAGY, SPIEGELMAN.

ÉS MI VAN MÉG OTT NÁLAD? EGY CIPŐ? GAZDAG EMBER VAGY!

ÁCSI! EZZEL KELL KIFIZETNEM A FICKÓT, AKI MEGSZEREZTE A SAJTOT!
HMF.
ANNYIRA KAPZSI VOLT EZ A JIDL, MINDENT CSAK MAGÁNAK AKART. DE NEKEM IS KELLETT ENNEM!

ÖRÖKKÉ ANNYIRA ÉHES VOLT MINDENKI, HOGY AZT SEM TUDTUK, MIT CSINÁLUNK...
REGGELIRE PÉLDÁUL CSAK GYÖKEREKBŐL KÉSZÍTETT KESERŰ ITALT KAPTUNK.

MINDENKI ELŐTT KELTEM, HOGY LEGYEN IDŐM A VÉCÉRE, ÉS EGY KIS TEÁHOZ IS HOZZÁJUSSAK.

NAPONTA EGYSZER MARHARÉPALEVEST KAPTUNK. AKI A SOR ELEJÉRE ÁLLT, AZ CSAK VIZET KAPOTT.
KEVERD FEL!!
A SOR VÉGÉN JOBB VOLT... AMI SZILÁRD, AZ A KONDÉR ALJÁRA JUTOTT.

DE A LEGVÉGÉN SEM VOLT JÓ ÁLLNI.
...MERT ADDIGRA SOKSZOR ELFOGYOTT A LEVES.

ÉS NAPONTA EGYSZER KAPTUNK EGY DARABKA KENYERET, CSIKORGOTT, AKÁR AZ ÜVEG.

A LISZTET FŰRÉSZPORRAL KEVERTÉK... EBBŐL KAPTUNK EGY KIS TÉGLÁCSKÁT, AMINEK EGÉSZ NAPRA KI KELLETT TARTANIA.
SOKAN RÖGTÖN BEFALTÁK, DE ÉN MINDIG FÉLRETETTEM A FELÉT KÉSŐBBRE.

ESTÉNKÉNT ROMLOTT SAJTOT VAGY LEKVÁRT KAPTUNK. HA SZERENCSÉNK VOLT, PÁR ALKALOMMAL KAPTUNK EGY KIS KOLBÁSZT, AKKORKÁT, MINT KÉT UJJAM. EZ MINDEN.
AKI ANNYIT EVETT, AMENNYIT ADTAK, AZ CSAK LASSABBAN HALT ÉHEN.

MINDEN REGGEL ÉS ESTE APPELT TARTOTTAK. ÖSSZESZÁMOLTÁK AZ ÉLŐKET ÉS A HOLTAKAT, HOGY LÁSSÁK, HIÁNYZIK-E VALAKI...
NÉHA EGÉSZ ÉJJEL OTT ÁLLTUNK, MIKÖZBEN ÚJRA MEG ÚJRA MEGSZÁMOLTAK MINKET.

VOLT EGY ÖREG, AKI AZ APPELEKKOR ÖRÖKKÉ PANASZKODOTT...
ÉN NEM TARTOZOM A BIBSIK ÉS POLÁKOK KÖZÉ!
NÉMET VAGYOK, AKÁRCSAK MAGA!

ÉRDEMÉRMEIM VANNAK A KAISERTŐL. A FIAM NÉMET KATONA!
DE CSAK MEGVERTÉK ÉS KINEVETTÉK.

ÉS TÉNYLEG NÉMET VOLT?
KI TUDJA... VOLTAK NÉMET FOGLYOK IS... DE A NÉMETEKNEK EZ A FICKÓ ZSIDÓ VOLT!

AZ EGYIK APPELEN NEM ÁLLT TÖKÉLETES VIGYÁZZBAN, MIRE AZ EGYIK ŐR ELRÁNGATTA, LELÖKTE A FÖLDRE, ÉS RÁUGROTT A NYAKÁRA...
VAGY A GÁZBA KÜLDTÉK, MÁR NEM EMLÉKSZEM, DE VÉGEZTEK VELE, ÉS SOHA TÖBBÉ NEM PANASZKODOTT.

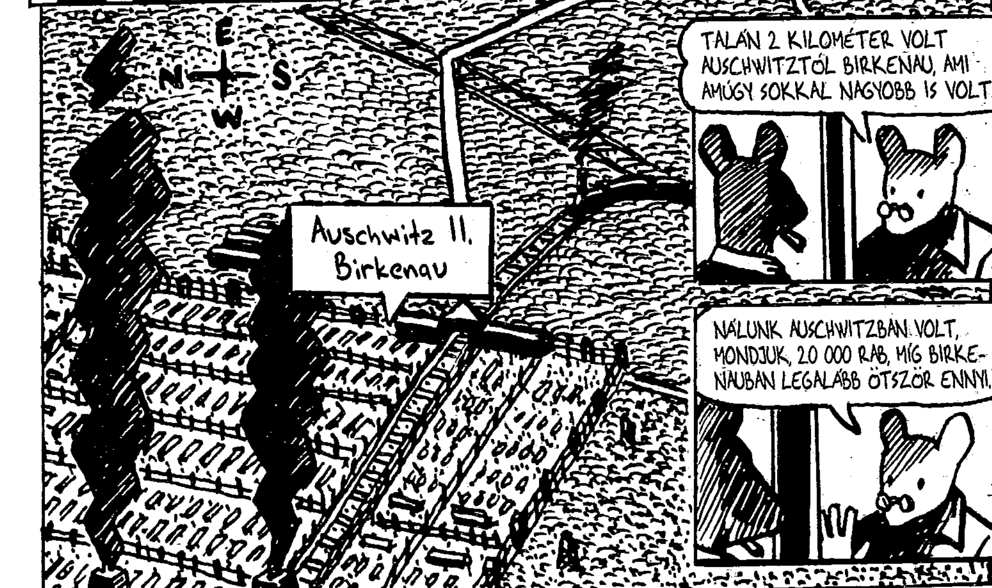

MESÉLJ ANYÁRÓL! KAPCSOLATBAN VOLTÁL VELE AUSCHWITZBAN?
JA...

KEZDETBEN CSAK A SZÁMÁT TUDTAM, ÉS HOGY BIRKENAUBAN VAN.

BIRKENAUBAN DOLGOZÓ MUNKÁSOKTÓL HALLOTTAM, AKIK ODA JÁRTAK, AHOL ÉN ANGOLT TANÍTOTTAM.

HOL VOLT BIRKENAU?
A TÁBOR RÉSZE VOLT AUSCHWITZNAK...

műhelyek és külső tábor
Ausch-witz I.

E
N
S
W
Auschwitz II. Birkenau

TALÁN 2 KILOMÉTER VOLT AUSCHWITZTÓL BIRKENAU, AMI AMÚGY SOKKAL NAGYOBB IS VOLT.

NÁLUNK AUSCHWITZBAN VOLT, MONDJUK, 20 000 RAB, MÍG BIRKENAUBAN LEGALÁBB ÖTSZÖR ENNYI.

AUSCHWITZBAN MUNKÁRA KÜLDTÉK AZ EMBERT, ÚGYHOGY NEM VÉGEZTEK VELE OLYAN GYORSAN.

BIRKENAU ROSSZABB VOLT. OTT 50 LÓNAK SZÁNT HELYRE 800 EMBERT ZSÚFOLTAK BE.

AZ EGY HALÁLTÁBOR VOLT. A ZSIDÓK VÁRTAK, HOGY ELGÁZOSÍTSÁK ŐKET... ÉS ITT VOLT ANJA.

MANCI MAGYAR VOLT, AKI NÉHA OTT DOLGOZOTT. GYÖNYÖRŰ, MAGAS, SZŐKE LÁNY VOLT. ÉS NAGYON OKOS.

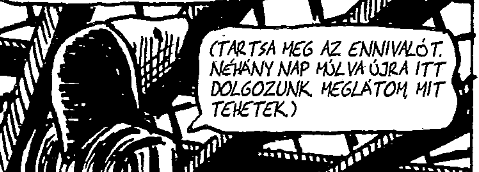
PIHENJEN KICSIT A FARAKÁS MÖGÖTT. MAJD SZÓLOK, HA JÖN AZ ŐR.

KÉSŐBB HALLOTTAM, EGY SS-NEK VOLT A SZERETŐJE. EZ A FÉRFI ADOTT NEKI JÓ BEOSZTÁST, 10-12 BIRKENAUI LÁNYRA FELÜGYELT.

MINDENNAP VÁRTAM. NÉGY NAP MÚLVA AZTÁN MEGLÁTTAM.

TALÁLKOZTAM EGY ANJA NEVŰ NŐVEL SOSNOWIECBŐL. NAGYON GYÖNGE...

!

EGY MUNKÁSNŐHÖZ SZÓLT: ÉN A BÁDOGHOZ, HOGY ÉSZRE NE VEGYÉK.

NÉHÁNY NAPPAL KÉSŐBB MANCI ÚJRA OTT VOLT.

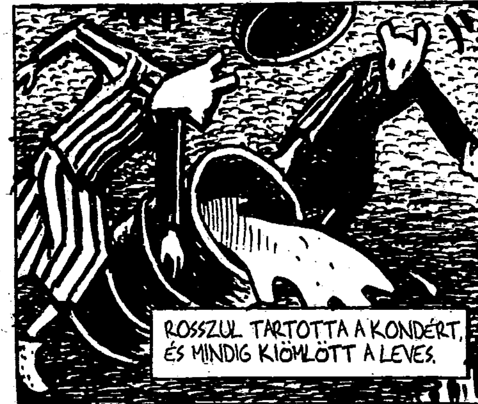

ELMONDTA, A KÁPÓJA NAGYON ALJAS, ÉS OLYAN MUNKÁKAT BÍZ RÁ, AMIKET NEM TUD ELVÉGEZNI.

MÉG ÉN IS ALIG BÍRTAM A KONDÉROKAT, ANJA EREJÉT PEDIG MEGHALADTA A FELADAT.

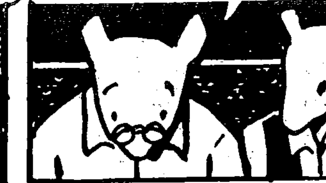

ÉPP MOST OLVASTAM A TÁBORI ZENEKARRÓL, AMELYIK JÁTSZOTT, MIKÖZBEN KIFELÉ MASÍROZTATOK A KAPUN...

ZENEKARRÓL?...

NEM TUDOM, DE NAGYON JÓL VAN DOKUMENTÁLVA...

NEM. ÉN CSAK AZ ŐRÖK ORDIBÁLÁSÁT HALLOTTAM.

BESZÉLTÉL VALAHA BÁRMELYIK ŐRREL?

ACH! AZ NEKIK DEROGÁLT VOLNA NEM IS VOLTUNK NEKIK EMBEREK. DE VOLT EGY FICKÓ...

HA SZÓLT, TERMÉSZETESEN FELELTEM. MINTHA MÉG SZÍVE IS LETT VOLNA.

AH, GUTEN MORGEN! EZ A FRISS LEVEGŐ AZ OTTHONT JUTTATJA ESZEMBE... NÜRNBERGET...

IGEN. JÁRTAM OTT EGYSZER. GYÖNYÖRŰ VÁROS.

ÉS HA KEDVELT ENGEM, REMÉLTEM, EGY NAP NEM FOG LELŐNI.

IGEN... HALLOTTAM, MI FOLYIK OTT...

POFA BE!

ÉS TÖBBÉ MÁR NEM MERT HOZZÁM SZÓLNI.

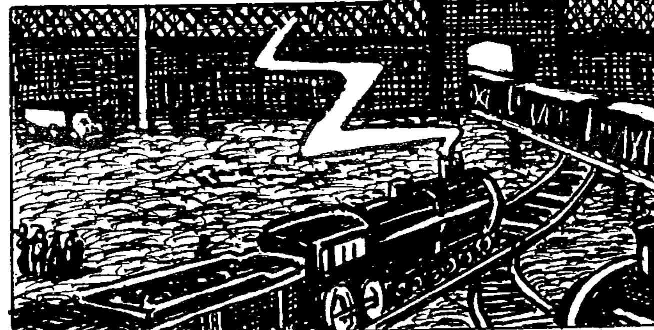

A TÁBORON BELÜL KIABÁLNI KEZDTÜNK, HÁTHA VALAKI CSAK TUDJA, ÉLNEK-E A SZERETTEINK.
EVA! EVA GOLDBERG ŁÓDŹBÓL!
ANJA ZYLBERBERG! SOSNOWIECBŐL!
ISTENEM! HISZ EZ VLADEK! MEGKERESEM ANJÁT!

ANNYIRA BOLDOG VOLTAM! VALAKI ODAHOZTA ANJÁT.
NE NÉZZ FEL, DRÁGÁM! EGY ŐR ÉSZREVEHET!
OLYAN VOLT, MINT EGY CSONTVÁZ.

MEGKAPTAD MANCITÓL A LEVELEIMET?
IGEN. ÉS HA TUD, MINDIG SZEREZ NEKEM MUNKÁT A KONYHÁN!

A BARÁTAIM KINT VÁRNAK, ÉS ÉN VISZEK NEKIK MARADÉKOT.
NE! TEDD EL A MARADÉKOT! MI LESZ, HA *ELVESZÍTED* A MUNKÁT? MI LESZ, HA BAJ ÉRI MANCIT?

NE AGGÓDJ A BARÁTAIDÉRT! HIDD EL, ŐK SEM AGGÓDNAK ÉRTED! ŐKET CSAK AZ ÉRDEKLI, HOGY MINÉL TÖBBET KAPJANAK A TE RÉSZEDBŐL!

DE A BARÁTAIM *MINDIG* ÉHESEK, NEKEM MEG... NEKEM NINCS NAGY ÉTVÁGYAM.
KÖNYÖRGÖK, ANJA ... LÉGY ERŐS! AZ *ÉN* KEDVEMÉRT!

MÁR AZ, HOGY LÁTLAK, ERŐT AD NEKEM.

MENNEM KELL, MIELŐTT MÉG ÉSZREVESZIK, HOGY HIÁNYZOM.
Ö-ÖRÖKKÉ RÁD... GONDOLOK.

PÁRSZOR MEGJÁRTAM BIRKENAUT, ÉS EGYSZER *KOMOLY* BAJBA KEVEREDTEM. MUNKÁBÓL JÖTTEM, ÉS ELMENTEM ANJA MELLETT...
VLADEK! VLADEK! VLADEK!
ANJA! DRÁGÁM! MEGKAPTAD AZ ÉTELT, AMIT KÜLDTEM?

IGEN. TE MINDIG CSODÁKAT MŰVELSZ.
MINDEN GONDOLATOM TE VAGY!
ALIG EGY PERCET BESZÉLTÜNK, ÉS MENTEM IS TOVÁBB.

EGY ŐR RÁM RIVALLT:
HALT!

KIVEL BESZÉLTÉL?
S-SENKIVEL...

EGY IDEGEN MEGKÉRDEZTE, ISMEREM-E A FIVÉREIT AUSCHWITZBAN. MIVEL NEM ISMEREM, NEM IS VÁLASZOLTAM.
BEFELÉ!

MIRE VÉGZÜNK, **OKOSABB** LESZEL, ZSIDÓ STRICI! NEM AZÉRT VAGY ITT, HOGY FLÖRTÖLJ ÉS PLETYKÁLKODJ!

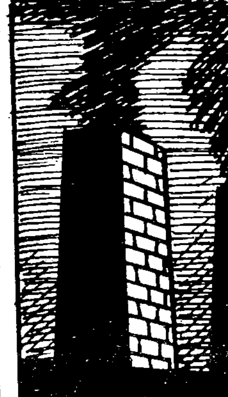

SZÁMOLD AZ ÜTÉSEKET! HA ELVÉTED ... KEZDEM ELÖLRŐL!!
EINS!
ZWEI!
DREI!

JÓL MEGVERT, MIT MONDJAK? HÁL' ISTENNEK, ANJA NEM KAPOTT ILYEN VERÉST. NEM ÉLTE VOLNA TÚL.

A KÖVETKEZŐ NAPOKON ALIG TUDTAM DOLGOZNI. DE HA BEMEGYEK A KÓRHÁZBA, TALÁN KI SE JÖVÖK ONNÉT.
NEM VOLTAK GYÓGYSZEREK, CSAK RABOK, TÚL BETEGEK AHHOZ, HOGY MUNKÁBA MENJENEK.
MINDENNAP VOLT SELEKTION. AZ ORVOSOK HALÁLBA KÜLDTÉK A GYENGÉBBEKET.

AZ EGÉSZ TÁBORBAN VOLTAK SELEKTIONOK. ÉN KÉTSZER KERÜLTEM DR. MENGELE ELÉ.
PUCÉRAN ÁLLTUNK, VIGYÁZZBAN, MINT A KATONÁK. Ő ODANÉZETT, ÉS AZT MONDTA:
BALRA ÁT!
AZT NÉZTÉK, VANNAK-E SEBEK VAGY KIÜTÉSEK A TESTEN. MAJD ÚJRA:
BALRA ÁT!
AZT NÉZTÉK, NEM FOGYTUNK-E LE TÚLSÁGOSAN...
BALRA ÁT!

HA MÉG ELÉG ERŐS VOLT A TESTED A MUNKÁHOZ, ALKALMASNAK NYILVÁNÍTOTTAK, ÉS ÚJ EGYENRUHÁT ADTAK EGÉSZEN A KÖVETKEZŐ SELEKTIONIG...
ÉN AZ ELSŐ ALKALOMMAL NAGYON ERŐS VOLTAM, ÉS KÖNNYEN ÁTJUTOTTAM A JÓ OLDALRA.

A KEVÉSBÉ SZERENCSÉSEKNEK AZ SS-EK LEÍRTÁK A SZÁMÁT, ÉS A MÁSIK OLDALRA KÜLDTÉK.

A MÁSODIK SELEKTIONNÁL A BARAKKBAN VOLTAM. A FÖLÖTTEM LÉVŐ ÁGY EGY HELYES BELGA FIÚÉ VOLT.
AZT ÁLMODTAM, HOGY ÉL A FELESÉGEM. EGY HATALMAS, ZAFTOS PECSENYEHÚST SÜTÖTT, ÉS SÜLT...
HAGYD ABBA FELIX! NE GONDOLJ ÉTELRE!

VACSORAVENDÉGEKET VÁRTUNK. EGYRE VÁRTUNK... AZTÁN CSÖNGETTEK. FÖLÉBREDTEM, ANÉLKÜL HOGY MEGKÓSTOLTAM VOLNA A...
BLOCKSPERRE!
A „BLOCKSPERRE" AZT JELENTETTE, HOGY SENKI SE HAGYJA EL A HELYISÉGET.

EKKOR A ZSIDÓKAT ELVITTÉK SELEKTIONRA. ÉN EZÚTTAL IS A JÓ OLDALRA KERÜLTEM, DE A BELGÁNAK LEHETETT VALAMI KIÜTÉSE, MERT LEÍRTÁK A SZÁMÁT...

MOST MÁR BÁRMIKOR ELVIHETTÉK. EGÉSZ ÉJJEL SÍRT ÉS KIÁLTOZOTT.
ÁÚAAA!
NESZE, FELIX! ITT EGY DARABKA KENYÉR...

zokog
NÉZD, VÉGÜL MINDNYÁJUNKAT MEGÖLNEK... TÉGED EZEN A HÉTEN, ENGEM A KÖVETKEZŐN...

EZT EGYIKÜNK SEM ÚSZHATJA MEG. LÉGY BÁTOR... ÉS, KI TUDJA, TALÁN MÉG NEM IS TE KÖVETKEZEL...
ERRE EGY KISSÉ MEGNYUGODOTT...

DE KÉSŐBB ÚJRA KEZDTE...
ÁÚAAA!
MIT TEHETTEM? NEM MONDHATTAM A NÉMETEKNEK, HOGY NE VIGYÉK EL... MÁSNAP ELVITTÉK.

SZÓVAL... A BÁDOGOSMŰHELYBEN JIDLLEL MINDEN UGYANÚGY ZAJLOTT.

FUTOTTAM A KÁPÓHOZ, AKI ALÁ A MŰHELYEK TARTOZTAK.

KONYÍTOTTAM KEVESET A CIPŐJAVÍTÁSHOZ, MERT A GETTÓ CIPŐJAVÍTÓ MŰHELYÉBEN, MILOCH KUZINOMNÁL ELLESTEM, HOGYAN CSINÁLJÁK.

AZT TUDTAM, HOGY EGY LEVÁLT TALPHOZ VIASZOS DUPLA SZÁLLAL FOGSZ HOZZÁ.

...MAJD LYUKAT FÚRSZ, S AZON FÉLIG ÁTHÚZOD A SZÁLAT.

AZTÁN KÉT LYUKAT A FELSŐRÉSZEN, A TALPPAL PÁRHUZAMOSAN...

MAJD *EZEKEN* ÁTHÚZOD A SZÁLAT.

AZTÁN A TALPBA FÚRT ÚJ LYUKON KERESZTEZED A FELSŐ ÉS AZ ALSÓ SZÁLAT, S EZT ADDIG ISMÉTLED, AMÍG A LEVÁLT TALP VISSZAZÁRUL.

HISZEN TE JOBB VAGY, MINT A LEGUTÓBBI CIPÉSZÜNK!

ÍGY LETTEM CIPÉSZ. VOLT ITT EGY KÜLÖN KIS MELEG SZOBÁM, AHOL ÜLVE DOLGOZHATTAM...

ÚGYHOGY HAZAFELÉ ELDUGTAM A CSIZMÁT, ÉS BECSEMPÉSZTEM A TÁBORBA EGY VALÓDI CIPÉSZHEZ.

MÁSNAP A CSIZMA KÉSZEN VÁRTA A GESTAPÓST.

OTTHAGYTA A CSIZMÁT, ÉS SZÓ NÉLKÜL TÁVOZOTT.

A TISZTEK INKÁBB VELEM JAVÍTTATTÁK A CIPŐJÜKET, MINT HOGY BEKÜLDJÉK A KÖZPONTI MŰHELYBE.

ÉRTETTEM ÚGYAN A TALPAKHOZ ÉS SARKAKHOZ, DE A GESTAPÓS CSIZMÁJÁHOZ *SZAKEMBER* KELLETT.

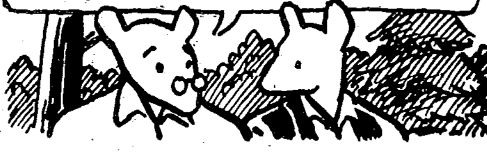

MAJD VISSZATÉRT EGY EGÉSZ KOLBÁSSZAL.

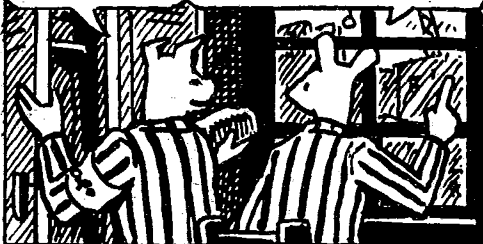

TUDOD, MI VOLT AKKOR EGY EGÉSZ KOLBÁSZ? FOGALMAD SINCS! FELVÁGTAM, ÉS OLYAN MOHÓN FALTAM, HOGY KICSIT ROSSZUL IS LETTEM UTÁNA.

NÉHA MEGOSZTOTTAM, AMIM VOLT, A SOROS KÁPÓVAL.

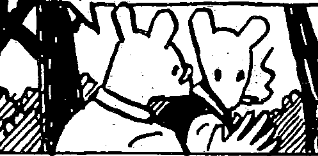

MANCI PEDIG ELVITTE. OLYAN JÓLELKŰ VOLT, MINDIG ELVITTE!

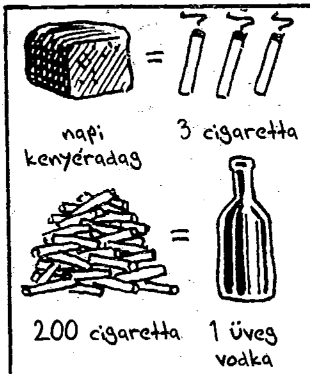

MÁSRA SE GONDOLTAM: DE BOLDOG LENNÉK, HA ANJA ITT LENNE, AZ ÚJ BARAKKOKBAN.

EZT EL LEHETETT „INTÉZNI" 100 CIGARETTÁÉRT ÉS EGY ÜVEG VODKÁÉRT, AMI EGY VAGYON VOLT.
napi kenyéradag
=
3 cigaretta
200 cigaretta
=
1 üveg vodka

HOGYAN JUTOTTÁL CIGARETTÁHOZ?
NEKÜNK, MUNKÁSOKNAK, MINDEN HÉTEN ADTAK HÁRMAT.

ILYEN *LUXUS*CIKKET UTALTAK KI?
JA ÉS AKI NEM DOHÁNYZOTT, BECSERÉLHETTE KENYÉRRE.

ÉHEZTEM EGY KICSIT, HOGY ÁTHOZATHASSAM ANJÁT...
AMIT SZEREZTEM, EGY DOBOZBAN TARTOTTAM, A MATRACOM ALATT.

ÁM AMIKOR EGY NAP HAZATÉRTEM A MUNKÁBÓL...
E-ELTŰNT!
HIDD EL, SÍRNI TUDTAM VOLNA.

OTT HAGYTAD A DOBOZT A BARAKKBAN? *HOGYNE* LOPTÁK VOLNA EL?
NEM GONDOLTAM BELE...
HISZ AZ EMBEREK MAJD ÉHEN HALTAK! *sóhajt* ... EZT EGYSZERŰEN NEM ÉRTEM!
IGEN... AUSCHWITZOT SENKI SEM KÉPES MEGÉRTENI.

MEGINT ÖSSZESZEDTEM EGY VAGYONT, ÉS MEGKENTEM, AKIT KELLETT, HOGY ANJÁT ODAHOZASSAM. ÉS 1944 OKTÓBERÉNEK ELEJÉN MEGJELENT NÉHÁNY EZER NŐ EZEKBEN AZ ÚJ BARAKKOKBAN...
ÉS KÖZTÜK VOLT ANJA. EZT ÉN INTÉZTEM EL. EGYEDÜL AKKOR VOLTAM BOLDOG AUSCHWITZBAN.

AMIKOR SENKI SEM FIGYELT, FEL-ALÁ JÁRKÁLTAM, MÍG ÉSZRE NEM VETTEM, AMINT ÉPP MUNKÁBA MENT...
HALT!
STOJ!

Ő IS FEL-ALÁ JÁRKÁLT, MÍG BIZTONSÁGOSAN MEGKÖZELÍTHETTE AZ ÉLELMISZERCSOMAGJAIMAT...

EGYSZER AZONBAN NAGY BAJ TÖRTÉNT!
HÉ, TE! ÁLLJ!

DOBD EL AZT A CSOMAGOT, ÉS MEGÁLLJ!

MEGÁLLJ!
ANJA CSAK FUTOTT, BE A SAJÁT BLOKKJÁBA.

CSAK ANJA EGYIK BARÁTNŐJE VOLT BENT, ÉPPEN TAKARÍTOTT...
BÚJTASS EL, LONIA, GYORSAN!
BÚJJ BE AZ EGYIK TAKARÓ ALÁ!

TUDOM, HOGY ITT VAGY VALAHOL, ÉS HA MEGTALÁLLAK, ITT HELYBEN MEGÖLLEK!
TÖBB TEREM VOLT A BLOKKBAN, ÉS TÖBB SZÁZ ÁGY. AZ EGYIKBEN ANJA RESZKETETT, MÉG LÉLEGEZNI SEM MERT.

AZ ESTI APPELKOR ÚJRA MEGJELENT EZ A KÁPÓ.

FUTTATTA, UGRÁLTATTA, HAJOLTATTA ŐKET, MÍG MÁR MOZDULNI SEM BÍRTAK. MAJD ÚJRA, TOVÁBB.

HATALMAS KÖVEKET KELLETT HURCOLNI, GÖDRÖKET ÁSNI, MINDENNAP MÁST, DE MINDIG UGYANAZT. NAGYON NEHÉZ...

ENGEM SOSEM ÜTÖTTEK MEG, MERT ÉN TELJES ERŐMBŐL DOLGOZTAM.

DE EKKORTÁJT NAGYON LEFOGYTAM, PEDIG JÖTT EGY ÚJABB *SELEKTION.*

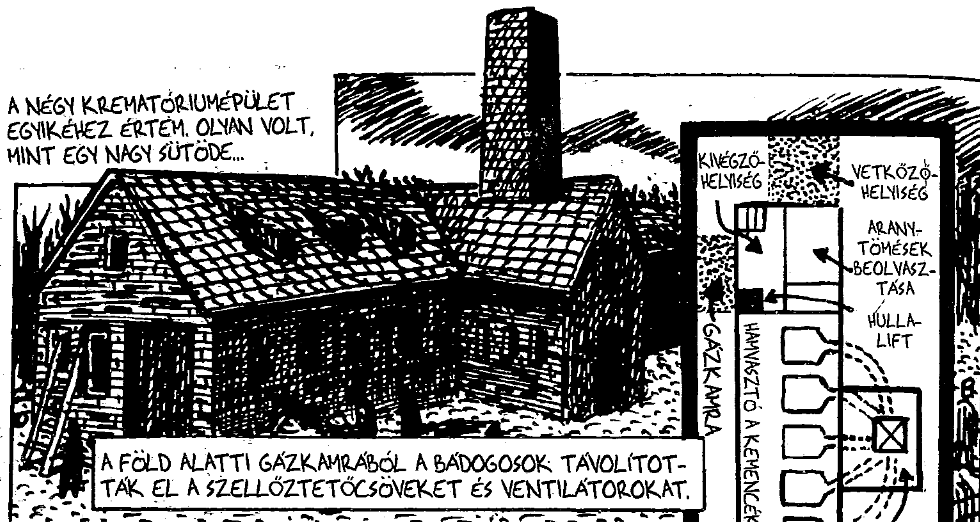

AZONNAL KIROHANTAM A VÉCÉRE. HA VALAKI BENÉZ, AZT MONDOM, HOGY ELRONTOTTAM A GYOMROM. MIT VESZÍTHETTEM?

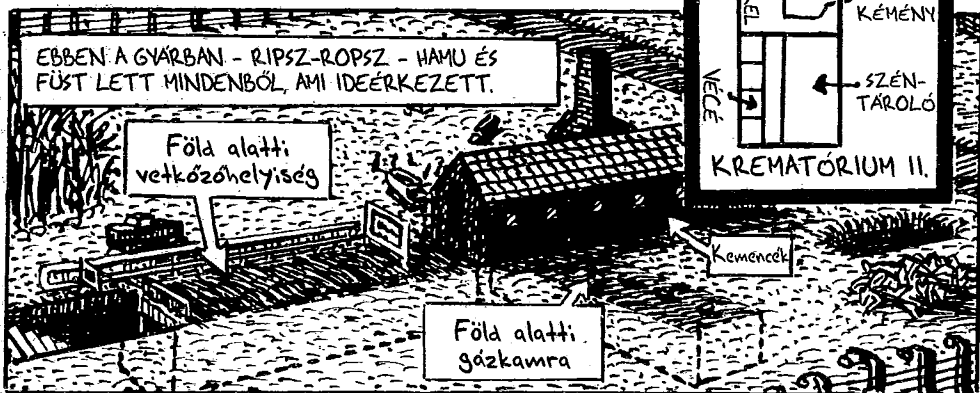

AKKOR TEHÁT A HÁTRALÉVŐ IDŐBEN ILYEN FEKETE MUNKÁT VÉGEZTÉL?
NEM ADÓDOTT ÚJABB LEHETŐSÉG JOBB MUNKÁRA. AUSCHWITZBAN ÖSSZESEN 10 HÓNAPOT VOLTAM.
MENNYI IDEIG TANÍTOTTÁL ANGOLT?
TALÁN 2 HÓNAPIG... AKKOR JÓ SOROM VOLT...
1944
MAR.
APR.
MAY
JUNE
JULY
AUG
SEPT
OCT
NOV
Elkülönítés Bádogosműhely Cipészműhely Fekete m
IGEN, MÁR MESÉLTED. ÉS HÁNY HÓNAPIG VOLTÁL A BÁDOGOSMŰHELYBEN?
A KÉT MŰHELYBEN - BÁDOGOS ÉS CIPÉSZ - ÚGY 5-6 HÓNAPOT TÖLTÖTTEM EL.
TEHÁT A FEKETE MUNKA 3 HÓNAP.
JA... **NEM!** JUT ESZEMBE...
A FEKETE MUNKA UTÁN VISSZAKERÜLTEM 2 HÓNAPRA JIDLHEZ BÁDOGOSNAK. ŐK...
VÁRJ CSAK! EZ MÁR 12 HÓNAP. AZT MONDTAD, ÖSSZESEN 10 HÓNAPOT TÖLTÖTTÉL OTT!
ÉS? AKKOR KEVESEBB VOLT A FEKETE MUNKA. AUSCHWITZBAN NEM VISELTÜNK ÓRÁT.
JUHÚÚ! TITEKET KERESTELEK.
MÁR AGGÓDTAM. OLYAN SOKÁIG VOLTATOK EL.
TEHÁT VÉGEZTÉL A BANKI PAPÍROKKAL?
AHA. ÉS NÉHÁNY SZENDVICSET IS ÖSSZEDOBTAM EBÉDRE.
REMEK! ÉHEN HALOK!
AH! HA FEHÉR KENYÉRBŐL CSINÁLTAD, ÚGYSEM EHETEK BELŐLE.

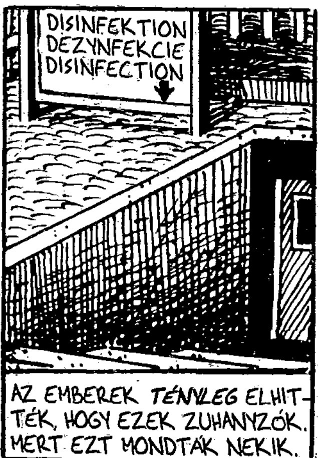

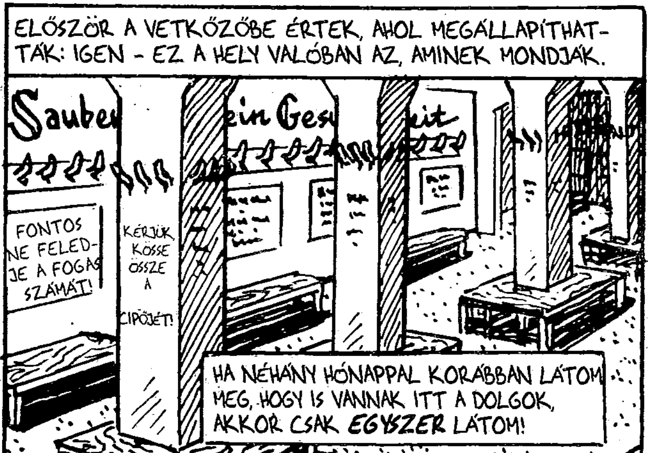
JÓ LÁNY VAGY - TUDTAD, HOGY A SPECIÁLIS KENYEREMMEL KELL CSINÁLNOD... MALA SOSEM CSINÁLNA ILYEN JÓ SZENDVICSET.
NEM IS VOLT MÁSFAJTA KENYÉR A HÁZBAN.
KÉRTEK TEÁT VAGY KÁVÉT?
MAJD ÉN. REGGELRŐL MARADT EGY TEAFILTER, OTT SZÁRAD A MOSOGATÓNÁL.
HOGYAN LETTÉL ÚJRA BÁDOGOS?
MALA AKÁR EGY EGÉSZ ESTÉRE IS ELMENT A BARÁTAIVAL, ÉS SEMMI FŐTT ÉTELT NEM HAGYOTT NEKEM.
Sóhaj. LÁTJÁTOK, HOGY VAN EZ? MÁR MEGINT EGYSZER OK NÉLKÜL KELL SZENVEDNEM.
HOGYAN KERÜLTÉL VISSZA A BÁDOGOSMŰHELYBE?
AMIKOR AZ OROSZOK MÁR KÖZEL VOLTAK, A NÉMETEK FELKÉSZÜLTEK A MENEKÜLÉSRE AUSCHWITZBÓL. BÁDOGOSOK KELLETTEK, HOGY SZÉTSZERELJÉK A GÁZKAMRÁKAT.
AZ EGÉSZET EL AKARTÁK VINNI NÉMETORSZÁGBA. A MARADÉK ZSIDÓKKAL EGYÜTT, HOGY OTT SZÉP CSENDBEN VÉGEZZENEK VELÜK.
A NÉMETEK NEM AKARTAK A TETTEIKRŐL ÁRULKODÓ NYOMOKAT HAGYNI MAGUK UTÁN.
TI *HALLOTTATOK* A GÁZRÓL, DE EZ NEM SZÓBESZÉD, CSAK IS AZ, AMIT VALÓBAN **LÁTTAM**.
ENNEK ÉN ***SZEMTANÚJA*** VOLTAM!

ITT SPECIÁLIS RABOK DOLGOZTAK ELKÜLÖNÍTVE. JOBB KENYERET KAPTAK, DE NÉHÁNY HAVONTA ŐKET IS A GÁZBA KÜLDTÉK. EGYIKÜK MUTATTA MEG, HOGYAN IS ZAJLOTTAK A DOLGOK.

ÉS AMIKOR MINDENKI BEZSÚFOLÓDOTT A ZUHANYZÓBA, AZ AJTÓ HERMETIKUSAN BEZÁRÓDOTT, ÉS KIALUDTAK A FÉNYEK.

EGY FICKÓ, AKI OTT DOLGOZOTT, MESÉLTE NEKEM...

A TESTEKET LIFTTEL FELHÚZTÁK A KEMENCÉKHEZ - SOK KEMENCE VOLT -, ÉS MINDEGYIKBEN 2-3-AT ÉGETTEK EL EGYSZERRE.

ÉS AKIK MEGHALTAK A GÁZKAMRÁKBAN, MÉG MIELŐTT BELÖKTÉK ŐKET EZEKBE A SÍROKBA... AZOK VOLTAK A *SZERENCSÉSEK*.

AZ OTT DOLGOZÓ RABOK BENZINNEL ÖNTÖTTÉK LE AZ ÉLŐKET ÉS A HOLTAKAT.

Aznap éjjel...

HARMADIK FEJEZET

27...
28...
29...
JÓ REGGELT, PAPA. MEGINT A PIRULÁIDAT SZÁMOLOD?

NEM. A KEKSZEMET! A PIRULÁKAT MÁR ÓRÁKKAL EZELŐTT KISZÁMOLTAM!
HOGY TUDTOK ILYEN SOKÁIG ALUDNI?
HÁT, NEM KÖNNYŰ...

...ELÉG NAGY ZAJT CSAPTÁL.
A HŰTŐT OLVASZTOTTAM LE... NEM BÁNTAM VOLNA, HA SEGÍTESZ.

GYÖNYÖRŰ IDŐ VAN MA! ELMEHETNÉNK EGYÜTT KOCSIVAL BEVÁSÁROLNI.
SZUPER.

BEVÁSÁROLOK NEKTEK EGY EGÉSZ HÉTRE, AMIT CSAK AKARTOK... PULYKACOMBOT, HALAT, BÁRMIT.

NEKÜNK NEM KELL SOK. EGY-KÉT NAP MÚLVA ÚGYIS MEGYÜNK.
MENTEK!? HISZ CSAK MOST JÖTTETEK!

ÚGY TERVEZTEM, HOGY ITT LESZTEK VELEM A NYÁR VÉGÉIG.
MEGMONDTUK, HOGY NÉHÁNY NAPRA JÖTTÜNK, AMÍG MEGLÁTJUK, HOGY EGYEDÜL IS ELLESZEL.

Sóhaj. AKKOR AKÁR NE IS JÖTTETEK VOLNA, MERT MINEK HOZZÁSZOKNI, HOGY ITT VAGYTOK VELEM.
UGYAN!

ÖSSZEPAKOLOM AZ ÉLELMISZERT, AMIT MÁLA ITT HAGYOTT, HOGY VISSZAVIGYÜK AZ ÜZLETBE. EGYETEK EGY KIS CORNFLAKEST...
NEM, KÖSZ. MARADOK A KÁVÉNÁL.

KÉRLEK! CSAK KÓSTOLD MEG, ÉS MEGLÁTOD, MILYEN FINOM!
NEM, KÖSZ. NEM SZERETEM EZT A FAJTÁT.

DE EZ SÓS IS ÉS ÉDES IS. NEKEM KÉSZ MÉREG. ADOK EGY KEVESET, JÓ, FRANÇOISE?
KÖSZI, NEM KÉREK.
Special K

KÁR LENNE KIDOBNI. BECSOMAGOLOM, ÉS HAZAVIHETITEK MAGATOKKAL.
MAJDNEM ÜRES A DOBOZ. HAGYD CSAK ITT!

JÓ. HA NEM, NEM. LEGALÁBB EGY FALATOT EBBŐL A GYÜMÖLCSKENYÉRBŐL.
NEM VAGYOK ÉHES!

JÓL VAN. BECSOMAGOLOM A GYÜMÖLCSKENYERET A CORNFLAKESSZEL, HOGY HAZAVIGYÉTEK.
NÉZD! NEKÜNK NEM KELL SEMMI, OKÉ? FELEJTSD EL!

NEM TUDOM ELFELEJTENI... HITLER ÓTA EGY MORZSÁT SEM SZERETEK KIDOBNI.
TEDD EL A ROHADT CORNFLAKEST ARRA AZ ESETRE, HA HITLER VISSZA TALÁL JÖNNI!

VISSZARAGASZTHATOM A DOBOZT, DE NEM HINNÉM, HOGY AZ ÜZLETBEN KICSERÉLIK!

Aztán...

NÉZD, BOCS, AMIÉRT AZ ELŐBB RÁD FÖRMEDTEM...
IGEN, VÉKONYAK A FALAK, ÉS A SZOMSZÉDOK MINDENT HALLANAK.

SZÓVAL FRANÇOISE ÉS ÉN AGGÓDUNK MIATTAD MOST, HOGY MÁLA ELMENT, DE MÉGSEM VÁRHATOD, HOGY ÁLLANDÓRA HOZZÁD KÖLTÖZZÜNK...

HOGY ÁLLANDÓRA? ÉN CSAK SZERETNÉM, HA EGYÜTT ÉLVEZNÉNK A NYARAT... BE VAN FIZETVE, ÉS NEM IGÉNYELHETŐ VISSZA.

HOGYAN BOLDOGULSZ MAJD EGYEDÜL REGO PARKBAN?
HIDD EL, EGYEDÜL SOKKAL KÖNNYEBB LESZ, MINT MÁLÁVAL.

GYERE, ÜLJÜNK MIND ELŐRE!
TUDOD, TEGNAP ÉJJEL AUSCHWITZRÓL OLVASTAM...

NÉHÁNY RAB A GÁZKAMRÁKNÁL FELLÁZADT. MEGÖLTEK 3 SS-T, ÉS FELROBBANTOTTÁK AZ EGYIK KREMATÓRIUMOT.
JA. ÉS MEG IS ÖLTÉK MINDET.

ÉS A NÉGY FIATAL LÁNYT, AKIK A ROBBANÓSZERT CSEMPÉSZTÉK, AZ ÉN MŰHELYEM KÖZELÉBEN AKASZTOTTÁK FÖL.
ANJA JÓ BARÁTAI VOLTAK SOSNOWIECBŐL. HOSSZÚ-HOSSZÚ IDEIG LÓGTAK FELAKASZTVA. Sohaj

CSAK PÁR HÉT, ÉS MEGÚSSZÁK... EZ MÁR NAGYON A VÉGÉN TÖRTÉNT, OTT AUSCHWITZBAN.

HAMAR FELVITT AZ EGYIK BLOKK PADLÁSÁRA.

RUHÁKAT VITTÜNK FEL, PAPÍROKAT IS SZEREZTÜNK. EZENKÍVÜL A NAPI KENYERÜNK FELÉT IS ODAREJTETTÜK.

EGYSZER CSAK BERONT EZ A FICKÓ AZ IRODÁBÓL...

VÉGÜL **MÉGSEM** BOMBÁZTÁK, DE MI EZT NEM TUDHATTUK. ANNYIRA FÉLTÜNK, HOGY MINDENT OTTHAGYTUNK, MÉG A CIVIL RUHÁKAT IS, ÉS KIROHANTUNK!

EGÉSZ ÉJJEL LÖVÉSEKET HALLOTTAM. AKI ELFÁRADT, AKI NEM MENT ELÉG GYORSAN, AZT LELŐTTÉK.

ÉS VIRRADATKOR, MESSZE ELÖL, MEGLÁTTAM.

VALAKI UGRIK, MEGFORDUL, GURUL, ÉS NEM MOZDUL TÖBBÉ.

AMIKOR KISFIÚ VOLTAM, A SZOMSZÉDUNK KUTYÁJA MEGVESZETT ÉS HARAPOTT.

AZ A KUTYA IS ÍGY HEMPERGŐZÖTT ÉS RÚGKAPÁLT A FÖLDÖN, MIELŐTT ELCSENDESÜLT.

ÉS MOST ÁTFUTOTT RAJTAM: „MILYEN KÜLÖNÖS, HOGY AZ EMBER ÚGY REAGÁL, MINT A SZOMSZÉD KUTYÁJA."

AZ EGYIK FIÚ, AKIVEL EGYÜTT VOLTUNK A PADLÁSON, ODASZÓLT AZ EGYIK ŐRNEK...

EGÉSZ NAP SZERVEZKEDTEK...

ÉJJEL VOLT EGY KIS BALHÉ, 8-AN VAGY 9-EN MEGSZÖKTEK...

ÉS ÍGY ÉRKEZTÜNK MEG GROSS-ROSENBE.

VOLT EGY KIS TÁBOR, GÁZKAMRÁK NÉLKÜL.

MINDENFELÉ ZŰRZAVAR, ÜTLEGELÉS. SZÖRNYŰ VOLT!

A LEGTÖBBEN EMELNI SEM TUDTAK, ÚGY ELGYENGÜLTEK A MENETELÉSTŐL.

A HÁTAM MÖGÖTT KIABÁLÁS TÁMADT. NEM NÉZTEM ODA.

REGGEL KIHAJTOTTAK MINKET, HOGY MENETELJÜNK TOVÁBB, KI TUDJA, HOVÁ...

EBBEN A SZERELVÉNYBEN LOVAKAT, TEHENEKET SZÁLLÍTOTTAK.

ADDIG TUSZKOLTAK BEFELÉ, AMÍG MÁR NEM VOLT TÖBB HELY.

EGY SAROKBA NYOMULTAM, NEHOGY ÖSSZENYOMJANAK...

MÉG NÁLAM VOLT A VÉKONY POKRÓC, AMIT KAPTAM.

ÍGY LEVEGŐT KAPTAM, ÉS PIHENHETTEM.

A VONAT TEHÁT ELINDULT, NEM TUDTUK, HOVÁ.

NAPOKON, ÉJEKEN ÁT SEMMI.

AZ EMBEREK MEGHALTAK, ELÁJULTAK...

HA VALAKINEK VIZELNI VAGY SZÉKELNI KELLETT, OTT KÖNNYÍTETT MAGÁN, AHOL ÁLLT.

ÉN TÖBBNYIRE HAVAT ETTEM A TETŐRŐL.

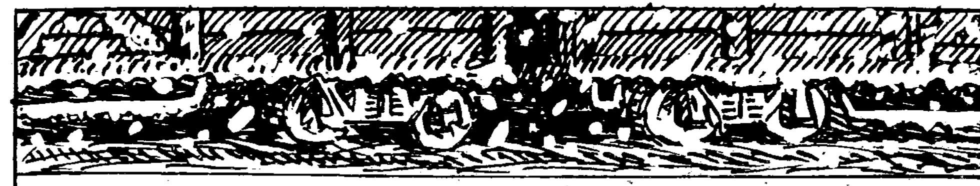
NÉHÁNYNAK VOLT CUKRA, DE ÉGETTE A TORKÁT.

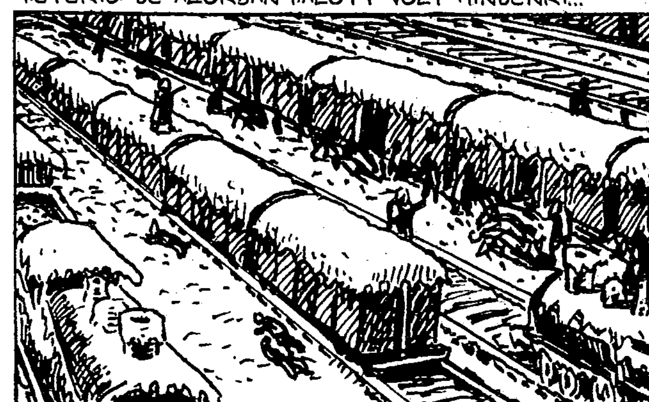
ÍGY VESZTEGELT A VONAT, NEM IS TUDOM, MEDDIG, TALÁN EGY HÉTIG...

A HALOTTAK KENYERÉT VAGY JOBB CIPŐJÉT ELTETTÜK...

KINT SOK VESZTEGLŐ VONATOT NEM NYITOTTAK KI HETEKIG: DE AZOKBAN HALOTT VOLT MINDENKI...

AZTÁN A VONAT ÚJRA ELINDULT, MENT, MENT... A KOCSIBAN EGYRE TÖBB VOLT A HALOTT, TÖBBEN MEGŐRÜLTEK.

KINYITOTTÁK AZ AJTÓT, HOGY KIDOBJUK A HALOTTAKAT...

A VÖRÖS-KERESZT!...

IGEN! ÉS A LÁNYOK MINDENKINEK **ENNIVALÓT** ADNAK - EGY KIS KÁVÉT ÉS EGY DARAB KENYERET...

AZTÁN ÚJRA VISSZAKERGETTEK A VONATBA MEGHALNI, S AZ UTAZÁS FOLYTATÓDOTT...

BARAKKOKBA VOLTUNK BEZÁRVA, SZALMÁN ÜLTÜNK, ÉS CSAK A HALÁLT VÁRTUK.

AKI TETVES VOLT, NEM KAPOTT LEVEST. AMI LEHETETLEN. MINDENHOL VOLTAK TETVEK!

NEM TUDHATJÁTOK, MILYEN AZ, HA VALAKI ÉHEZIK.

OTT, DACHAUBAN ELFERTŐZŐDÖTT A KEZEM...

IGYEKEZTEM MINÉL SÚLYOSABBÁ TENNI A FERTŐZÉST...
BE AKARTAM KERÜLNI A GYENGÉLKEDŐBE.

NÉHA JÖTT VALAKI, HOGY ELLENŐRIZZE, KI BETEG...
MENJÉL VELÜK!...

HALLOTTAM, HOGY A GYENGÉLKEDŐ KÉSZ PARADICSOM.
KEND BE EZZEL A KEZÉT, ÉS KÖTÖZD BE. HAMAR KI FOG TISZTULNI.
ITT NAPONTA HÁROMSZOR ADTAK VALAMIT ENNI, ÉS CSAK KÉT BETEG JUTOTT EGY ÁGYRA.

DOLGOZTAM, AHOGY TUDTAM, FÉL KÉZZEL, HOGY MEGKEDVELJENEK.

FURCSA. ENNEK MÁR MEG KELLETT VOLNA GYÓGYULNIA!
MINDENNAP PISZKÁLTAM, HOGY TOVÁBB MARADHASSAK.

AÚ!
TESSÉK! ÚJRA FELNYITOTTAM!
EZ TÉNYLEG NAGYON-NAGYON FÁJT...

FÉLTETTEM A KEZEMET, INKÁBB HAGYTAM GYÓGYULNI. ...MÉG MOST IS ITT EZ A FORRADÁS.

A GYENGÉLKEDŐBŐL EGY ROSSZ BARAKKBA KELLETT VISSZAMENNEM, AHOL EGÉSZ NAP KINT ÁLLDOGÁLTUNK.
PARLEZ-VOUS FRANÇAIS?
MI? NEM...
NEM VOLT MIT ENNI, NEM VOLT MIT CSINÁLNI, CSAK VÁRNI ÉS MEGHALNI.

ANGLAIS?!
TUDOK NÉMETÜL, JIDDISÜL, LENGYELÜL ÉS ANGOLUL.

DIEU MERCI! ÉN IS BESZÉLEK KICSI ANGOL. MÁR KEZDTEM MEGBOLONDULNI!...

ITT NINCS MÁSIK FRANCIA, ÉS ÉN NEM BESZÉLNI NÉMET. NEM VOLT SENKI, AKIVEL BESZÉLNI.

MAGA LENGYEL ZSIDÓ, IGEN? HOGYAN TUD ANGOL?
ACH.. MINDIG ARRÓL ÁLMODTAM, HOGY EGYSZER ELMEGYEK AMERIKÁBA...
BESZÉLGETTÜNK, ÉS ÍGY KÖNNYEBBEN TELT AZ IDŐ.

MINDENNAP MEGTALÁLT ENGEM EZ A FRANCIA...
BRR! JÓ REGGELT! MA MEGINT NAGYON HIDEG VAN.
NÉZZEN IDE, BARÁTOM! VAN EGY DOBOZOM!
NEM VOLT ZSIDÓ, EZÉRT KAPHATOTT CSOMAGOKAT A VÖRÖSKERESZTEN KERESZTÜL.

CSALÁDOM KÜLD. AKAROM, HOGY MAGA IS EGYEN.
ISTENEM! SZARDÍNIA! KEKSZ! CSOKOLÁDÉ!
MINDENKÉPP OSZTOZNI AKART, ÉS EZ MEGMENTETTE AZ ÉLETEMET.

A VÁRATLAN ENNIVALÓ ÖTLETET ADOTT...

AUSCHWITZBAN EGY ING *NEM* VOLT DRÁGA, DE IDE NEM JÖTT BE SEMMILYEN ÁRU.

NAGYON GONDOSAN MEGTISZTÍTOTTAM AZ INGET.

SZERENCSÉRE TALÁLTAM EGY DARAB PAPÍRT...

CSAK A LEVESHEZ CSOMAGOLTAM KI...

A RÉGI INGET A NADRÁGOMBA DUGTAM, ÉS AZ ÚJAT MUTATTAM FEL.

A FRANCIÁNAK IS SEGÍTETTEM INGET SZEREZNI, ÍGY NAPONTA KAPTUNK LEVEST.

DE NÉHÁNY HÉT MÚLVA BETEG LETTEM, MÁR ENNI SEM BÍRTAM...

ÉJSZAKA KI KELLETT MENNEM A VÉCÉRE. A FOLYOSÓ MINDIG TELE VOLT AZ OTT FELHALMOZOTT HALOTTAKKAL. NEM LEHETETT KÖZÖTTÜK ELMENNI...

A FEJÜKRE KELLETT LÉPNI, ÉS EZ SZÖRNYŰ VOLT, MERT ANNYIRA CSÚSZOTT A BŐRÜK, AZ EMBER AZT HITTE, MENTEN HANYATT ESIK. ÉS EZ MINDEN ÉJJEL ÍGY MENT.

MÉG ÉLTEM, AMIKOR ÚJRA JÖTT VALAKI A GYENGÉLKEDŐBŐL...

ITT FEKÜDTEM LEGYENGÜLVE, MOZDULNI SEM TUDTAM, NEMHOGY A VÉCÉRE KIMENNI.

ADTAK KENYERET ÉS LEVEST, DE TÚL GYENGE VOLTAM AZ EVÉSHEZ...

KIÁLTOTTAM, DE **NEM TUDTAM** KIÁLTANI.

ERRE FOGTAM A CIPŐM, ÉS KOPOGTAM.

ÉS... LEMENT A LÁZAM, ÉS VALAMI ÚJ TÖRTÉNT.

AZOKAT A BETEGEKET KÜLDTÉK, AKIK AZÉRT MÉG ÉLVE ÉRHETNEK A HATÁRRA.

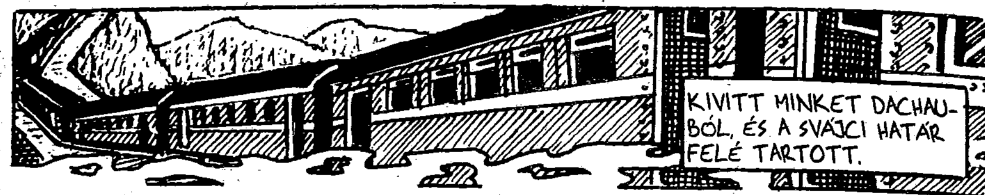

DE VALAHOGY MÉGIS KIJUTOTTAM A KAPUN...

AZT GONDOLTAM, EZ A VONAT BIZTOSAN A GESTAPÓÉ, DE NEM!
KIVITT MINKET DACHAUBÓL, ÉS A SVÁJCI HATÁR FELÉ TARTOTT.

ÉS MI TÖRTÉNT AZZAL A FRANCIÁVAL, AKI SEGÍTETT NEKED?
JA. AZ EGY RENDES FICKÓ VOLT...

MÉG A NEVÉRE SEM EMLÉKSZEM, DE PÁRIZSBAN ÉL... ÉVEKIG LEVELEZTÜNK ANGOLUL, AMIRE AKKOR EGY KICSIT TANÍTOTTAM.

ÉS... MEG-ŐRIZTED VALAMELYIK LEVELÉT?
HÁT PERSZE HOGY MEG-ŐRIZTEM. DE KIDOBTAM AZ EGÉSZET ANJA FÜZETEIVEL EGYÜTT.

MINDEN ILYET A HÁBORÚVAL KAPCSOLATBAN ÖRÖKRE KI AKARTAM TÖRÖLNI AZ EMLÉKEZETEMBŐL... CSAK MOST JÖN ELŐ ÚJRA A KÉRDÉSEID NYOMÁN.
?!

HAH?! MIÉRT ÁLLSZ MEG, FRANÇOISE? MÉG NEM VAGYUNK A BUNGALÓNÁL.
EGY STOP-POS...

EGY STOPPOS? ÉS - OJJ - EGY SZÍNES PASAS, EGY SVARCER!
HAHÓ!
TAPOSS A GÁZRA GYORSAN!

KÖSZI. DÖG MELEG VAN A KÚTYAGOLÁSHOZ.
MÓZ BOŻE! CO SIE STAŁO JEGO ŻONIE? CZY ONA ZGŁUPIAŁA?*
*(LENGYEL:) Úristen! Mi ütött a feleségébe? Ennek a nőnek elment az esze!!

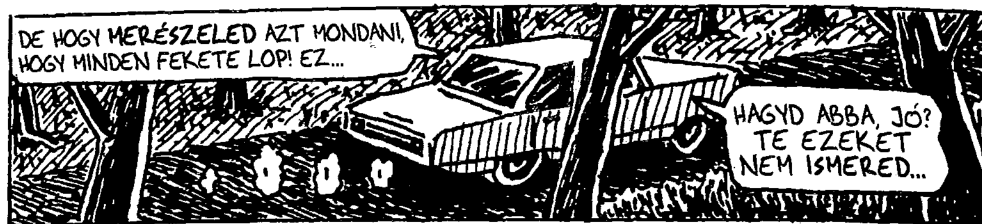

AZ UNCSITESÓM HÁZA ITT VAN NEM MESSZE.
PSIA KREW! CHOLERA! TO NIE MOŻLIWE. A SHVARTSER SIEDZI TU ZE MNĄ!*
(LENGYEL:) @!!! Ezt nem hiszem el! Egy SVARCER ül itt velünk!

VISZLÁT ÉS MINDEN JÓT!
MI ÜTÖTT BELÉD, FRANÇOISE? ELMENT AZ ESZED, VAGY MI?!

EGÉSZ IDŐ ALATT AZT FIGYELTEM, HOGY EZ A SVARCER EL NE LOPJA AZ ÉLELMISZEREINKET A HÁTSÓ ÜLÉSRŐL!
MICSODA?!

EZ FELHÁBORÍTÓ! HOGYAN LEHETSZ ÉPPEN TE ILYEN RASSZISTA! ÚGY BESZÉLSZ A FEKETÉKRŐL, AHOGY A NÁCIK BESZÉLTEK A ZSIDÓKRÓL!
AH!...

ÉN KOMOLYAN AZT HITTEM, HOGY ENNÉL TÖBB ESZED VAN, FRANÇOISE...
ÖSSZE SEM LEHET HASONLÍTANI A SVARCEREKET A ZSIDÓKKAL!

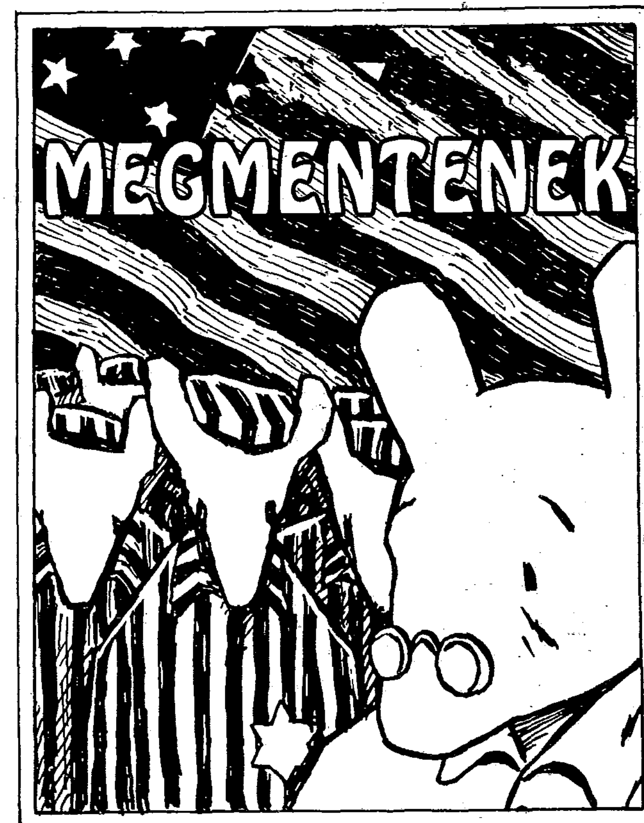

NEGYEDIK FEJEZET

Újra Rego Parkban. Késő ősszel...

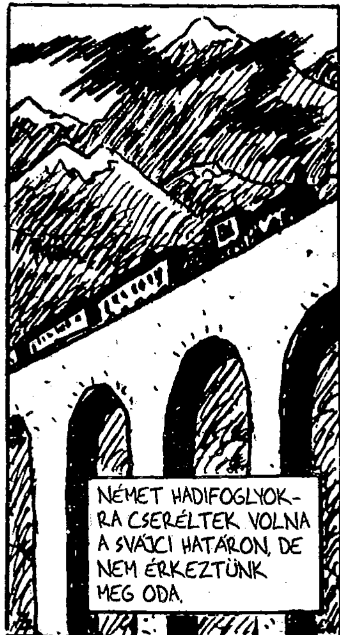

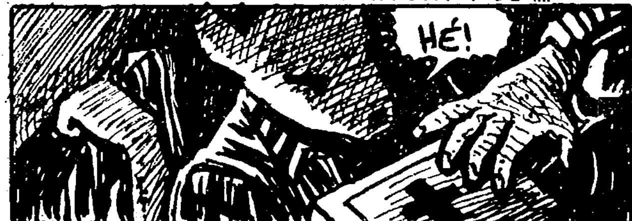
A HÁBORÚ UTOLSÓ PERCEIBEN TÖRTÉNT: ELHAGYTAM DACHAUT...

EMLÉKSZEM, MINDNYÁJAN KAPTUNK EGY-EGY KINCSESDOBOZT A SVÁJCI VÖRÖSKERESZTTŐL: SZARDÍNIÁT! KEKSZET! CSOKOLÁDÉT!

ÚGYHOGY ÉJJEL MEGPRÓBÁLTÁK ELLOPNI TŐLEM...

A TÍFUSZOM MIATT MÉG MINDIG SOKAT KELLETT PIHENNEM, DE EZ A KINCS FONTOSABB VOLT AZ ALVÁSNÁL.

INNÉT GYALOG KELLETT TOVÁBBMENNI A HATÁRIG...

MENETELTÜNK. MEGÁLLTUNK. ÓRÁKIG ÁLLTUNK. VOLT JÖVÉS-MENÉS, IZGALOM, MAJD KIABÁLÁS:

NEM ENGEDTEK EL, HANEM FELRAKTAK EGY TEHERVONATRA.

FÉL ÓRA MÚLVA MEGÁLLT A VONAT.

EGYESEK ERRE INDULTAK EL, MÁSOK ARRA...

APRÁNKÉNT MINDNYÁJUNKAT - ÚGY 150-200 EMBERT - ÖSSZETERELTEK AZ ERDŐBE, EGY NAGY TÓ PARTJÁN...

ŐRIZTEK MINKET, NEM MEHETTÜNK EL.

KÉSŐ DÉLUTÁN LEMENTEM A VÍZPARTRA...

KORA REGGEL MÉG MINDNYÁJAN ÉLETBEN VOLTUNK.

EGYESEK ERRE INDULTAK, MÁSOK ARRA.

EGY GARÁZSHOZ ÉRTÜNK. ODAMENTEM...

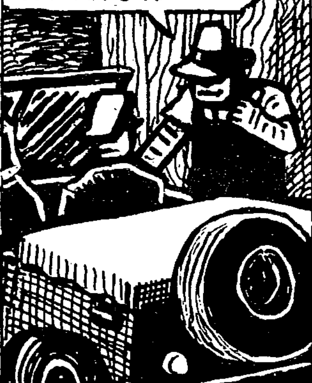

EGY NAPIG FEKÜDTÜNK OTT. AZTÁN JÖTT KÉT WEHRMACHTOS.

NÉHÁNY HÁZBA BEKUKUCSKÁLTUNK...

EZ A HÁZ RÉSZBEN EGY CSŰR VOLT.

A FALON TÚLRÓL KIABÁLÁST HALLOTTUNK:

A CSŰR TÚLOLDALA KISSÉ MEGROGGYANT...

ÍGY EGYMAGAM MENTEM BE AZ ÜRES HÁZBA.

MINDKETTEN SOK TEJET ITTUNK, MAJD KÖRÜLNÉZTÜNK.

ELMONDTAM, MIN MENTÜNK KERESZTÜL IDÁIG...
...ÉS DACHAUBÓL VONATTAL JÖTTÜNK A...
BANG! BANG!
AJJ!
CSAK AZ EMBEREIM JELEZNEK, HOGY TALÁLTAK EGY TITKOS NÉMET LŐSZERRAKTÁRAT...

A FRITZEK TÖBBÉ NEM BÁNTANAK. ITT MÁR CSAK A HALOTTAK VAGY HALDOKLÓK VANNAK.

EZ A HÁZ RÉSZE LESZ A BÁZISUNKNAK...

DE MARADHATTOK, FIÚK, HA TISZTÁN TARTJÁTOK A BÁJESZT ÉS MEGÁGYAZTOK NEKÜNK.

KÉRTEK EGY KIS CSOKIT?
T-TALÁN KÉSŐBBRE. KÖSZÖNJÜK.

TEHÁT DOLGOZTUNK AZ AMERIKAIAKNAK, ÖRÜLTEK, HOGY BESZÉLEK ANGOLUL.

KÖSZI A PUCOLÁST, WILLIE!
SZÓRA SE ÉRDEMES, ŐRMESTER.
KONZERVEKET ADTAK, AJÁNDÉKOKAT, ÉS ENGEM „WILLIE”-NEK SZÓLÍTOTTAK.

EGY ALKALOMMAL EGY ASSZONY ÁLLÍTOTT BE TISZTEKKEL.
FOGJÁK LE EZT A KÉT ZSIDÓ TOLVAJT!

ELLOPTÁK A FÉRJEM RUHÁIT!
MI NEM NÉZTÜK, MILYEN RUHÁT VESZÜNK FEL!

TOLVAJOK!
VISSZA KELL ADNOTOK NEKI, WILLIE.
„VEGYE CSAK EL”, MONDTAM. „VAN MÉG 3 TELI BŐRÖNDÜNK!”

AH! NÉZD CSAK, MENNYI AZ IDŐ! SIESSÜNK AZ ABLAKOKKAL.

DE, MIELŐTT ELFELEJTENÉM - IDERAKTAM EGY DOBOZT, AMINEK ÖRÜLNI FOGSZ.
?

AZT HITTEM, ELVESZETT, DE LÁTOD, MEGŐRIZTEM!
ANYA NAPLÓJA?!

NEM, NEM! ARRÓL MÁR NINCS MIT BESZÉLNI. ANNAK VÉGE, NINCS TÖBBÉ!

A SZEKRÉNY ALATT TALÁLTAM KÉPEKET, NÉMELYIK LENGYELORSZÁGBAN KÉSZÜLT.
KÖSZI.

GYERE, ELŐBB FELRAKJUK AZ ABLAKOKAT.
EZ HERMAN BÁCSI?

Herman·Hela·Lodz 1929
JA. Ő VOLT ANJA LEGIDŐSEBB BÁTYJA. Ő VEZETTE ŁÓDŹ-BAN A CSALÁD KÖTÖTTÁRUGYÁRÁT.

1939-BEN HELÁVAL KIJÖTTEK A VILÁGKIÁLLÍTÁSRA, ÉS ITT MARADTAK A HÁBORÚ ALATT. 1950-BEN - TE MÉG KICSI VOLTÁL - MI IS HOZZÁ JÖTTÜNK STOCKHOLMBÓL.

ÉN MARADTAM VOLNA SVÉDORSZÁGBAN - JÓL MENT AZ ÜZLET -, DE ANJA RAGASZKODOTT HOZZÁ, HOGY EGYÜTT LEGYEN A CSALÁDJA EGYETLEN ÉLŐ TAGJÁVAL.

ÉS - OJJ - AMIKOR HERMAN 1964-BEN CSERBENHAGYÁSOS GÁZOLÁS ÁLDOZATA LETT, ANJA IS HALÓD- NI KEZDETT.
Herman.Norristown.PA. 1957

EZ MEG A GYEREKEIK, LOLEK ÉS LONIA, AKIK A HÁBORÚ KITÖRÉSEKOR VELÜNK VOLTAK, SOSNOWIECBEN.

LOLEK, ŐT ISMERED, ÉLVE MEGÚSZTA AUSCHWITZOT, ÉS MOST MÉRNÖK ÉS MENŐ EGYETEMI TANÁR.

Lolek·Hela 1946
A KISLÁNY RICHIEU-VEL VÉGEZTE A GETTÓBAN.

ANJÁNAK EZ A BÁTYJA, JOSEF, CÍMFESTŐ VOLT, REKLÁMSZAKEMBER, ANJA MINDIG MONDTA, HOGY RÁ HASONLÍTASZ.
Josef.Lodz.1934

VOLT ŁÓDŹBAN EGY BARÁTNŐJE - EGY SZÉPSÉG -, DE A LÁNY A PÉNZT ÉS MULATOZÁST SZERETTE, A NÉMETEK MEG ELVETTÉK ANJA CSALÁDJÁTÓL A GYÁRAT.

JOSEF PÉNZE KEVESEBB LETT, A LÁNY ELHAGYTA, ÉS Ő ÖNGYILKOS LETT.
Josef+Sonia. 1939

A KÖZÉPSŐ BÁTYJA, LEVEK, A HÁBORÚ ELEJÉN FELESÉGÉVEL OROSZORSZÁGBA MENEKÜLT, AZTÁN LÁTTA, MILYEN OTT A HELYZET, ÉS VISSZA AKART SZÖKNI.

AKIK OROSZORSZÁGBA SZÖKTEK, ÁRULÓKÉNT SZIBÉRIÁBA KERÜLTEK, DE A VISSZAHOZATALUK EGY VAGYONBA KERÜLT. KÜLDTEM NÉMI PÉNZT...

38-BAN PÉNZRE VOLT SZÜKSÉGEM A GYÁRHOZ, ÉS Ő ADOTT. MOST ÉN SEGÍTETTEM VISSZA A FELESÉGE CSALÁDJÁHOZ... VARSÓBA.
Levek.Sosnowiec '27

VARSÓBAN MEG... TUDOD, HOGY VOLT. HA OROSZORSZÁGBAN MARADNAK, TALÁN MÉG MA IS ÉLNÉNEK.

ANJA SZÜLEI, NAGYSZÜLEI, A NŐVÉRE, TOSA, A KIS BIBI ÉS A MI RICHIEU-NK... CSUPÁN FÉNYKÉPEK MARADTAK BELŐLÜK.
1939

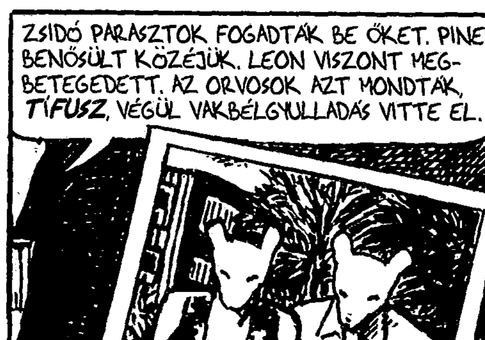

ÉS A **TE** CSALÁDOD?
AZ ENYÉM?... MÁR MONDTAM, HOGY APÁMAT, FELÁT ÉS A 4 GYEREKÉT '42-BEN ELVITTÉK.

ZOSÁNAK ÉS JADJÁNAK, A HÚGAIMNAK, CSAK 1-1 GYEREKE VOLT; ÉS VELEM JÖTTEK A GETTÓBA, AZTÁN KÉSŐBB AUSCHWITZBAN HALTAK MEG.

MARCUST, A **KEDVENC** BÁTYÁMAT, ÉS MOSEST BLECHAMERBE VITTÉK, NEM SOKRA RÁ, HOGY HAZAJÖTTEM A KATONASÁGBÓL.
KÜLDTEM NEKIK PÉNZT A VÖRÖSKERESZTTEL... **KENYÉRBE** DUGTAM EL.

MEGÍRTAM NEKIK: „EZ EGY DRÁGA KENYÉR. ÓVATOSAN EGYÉTEK!" A HÁBORÚ UTÁN TALÁLKOZTAM EGY PASASSAL, AKI LÁTTA ŐKET MEGHALNI, DE NEM MONDTA MEG, HOGYAN.

A TÖBBI BÁTYÁM, LEON ÉS PINEK, LEMBERGBE, OROSZORSZÁGBA DEZERTÁLT A LENGYEL SEREGBŐL...

ZSIDÓ PARASZTOK FOGADTÁK BE ŐKET. PINEK BENŐSÜLT KÖZÉJÜK. LEON VISZONT MEGBETEGEDETT. AZ ORVOSOK AZT MONDTÁK, **TÍFUSZ**, VÉGÜL VAKBÉLGYULLADÁS VITTE EL.

EGYEDÜL AZ ÖCSÉM, PINEK ÉLTE TÚL A HÁBORÚT... RAJTA KÍVÜL A CSALÁDBÓL NEM MARADT **SEMMI**, MÉG EGY FÉNYKÉP SEM.

EZEKET A FOTÓKAT RICHIEU LENGYEL NEVELŐNŐJÉTŐL KAPTUK.
ODAADTUK NEKI AZ ÉRTÉKEINKET, HOGY ŐRIZZE A HÁBORÚ VÉGÉIG.

DE Ő UTÁNA AZT MONDTA: „A NÁCIK ELVITTÉK AZ ÖSSZES ÉRTÉKET."
NEM HITTÜK EL, DE A FÉNYKÉPEKET LEGALÁBB VISSZAADTA.

HAZAVIHETEM EZEKET?
JA. A TIÉD. DE VÁRJ, BELETESZEM EGY BORÍTÉKBA...

A SZIVARDOBOZRA SZÜKSÉGEM LEHET A...
AKKH!

HÚÚÚ - LÁTOD! A NITROSTAT AZONNAL SEGÍT. DE TÚL SOKAT BESZÉLTEM. EGY KICSIT LEDŐLÖK.

ÖÖ... ÉS MI LESZ A KÜLSŐ ABLAKOKKAL?
EGYEDÜL NEM TUDOD FELTENNI, ÉN MEG MOST TÚL FÁRADT VAGYOK. TALÁN MAJD HOLNAP MEGCSINÁLJUK.

LEHETETLEN! TÚL SOK DOLGOM VAN! CSAK A JÖVŐ HÉTEN JÖHETEK.
AH! AKKOR **MOST** KELL... ÉN - ÖNNF

REMEK - KAPJÁL MÉG EGY INFARKTUST! NÉZD, MÉG EGYPÁR NAPIG KICSIT TÖBBET FIZETSZ A FŰTÉSÉRT, ÉS KÉSZ.
nyögés

ÖÖ... BOCS, HOGY ENNYIT BESZÉLTETTELEK, PAPA!
NEM TESZ SEMMIT, DRÁGÁM! **MINDIG** NAGY ÖRÖM, HA MEGLÁTOGATSZ.

ÖTÖDIK FEJEZET

Tél...

KÉRSZ KÁVÉT?
ÉS Ő AZT MONDTA: „NEM! ÉN NEM MEGYEK A GÁZKAMRÁBA! ÉS A GYERMEKEIM SE..." KLIKK
MI AZ HOGY!

TUDOD, TÖBB MINT 20 ÓRÁNYI HANGANYAGOM VAN VLADEK TÖRTÉNETÉBŐL. ÉS MÁR MAJDNEM VÉGEZTÜNK, AMIKOR LELÉPETT FLORIDÁBA.

EGYSZER SEM HÍVOTT AZÓTA. REMÉLEM, JÓL VAN...
MALA IS OTT VAN. LEHET, HOGY TALÁLKOZTAK, ÉS KINYÍRTÁK EGYMÁST.

AZT HISZEM, LÉNYEGÉBEN A CSATÁROZÁSUK ÉLTETI VLADEKET. AMIÓTA MALA ELMENT, A TEHETETLENSÉG ÉS MÁNIÁKUS TETTERŐ BIZARR KOMBINÁCIÓJA JELLEMZI.

MI LEGYEN VLADEKKEL? AZ TUTI, HOGY NEM KÖLTÖZHETÜNK KI REGO PARKBA!
TALÁN Ő IDE KÖLTÖZHETNE HOZZÁNK.

TE MEGŐRÜLTÉL? A SZÍVE NEM BÍRNÁ GYALOG A NÉGY EMELETET. EZ A LEGJOBB EBBEN A LAKÁSBAN.
RÁADÁSUL MI VAN, HA IGENT MOND!

HÁT... TE TUDOD... A TE APÁD!
NA NE! MÁR ÍGY IS ELÉG BŰNTUDATOM VAN!

NAGYSZERŰ! EZ MINDENT MEGOLD!
BÁRCSAK Ő ÉS MALA ELSIMÍTANÁK A DOLGOKAT, AZTÁN TOVÁBB GYÖTÖRNÉK EGYMÁST!

KLIKK
„ÉS A GYERMEKEIM SE MENNEK A GÁZKAMRÁBA." ÉS TOSA NEM CSAK MAGA VETTE BE A MÉRGET, DE A MI KIS...
CSING! CSING!

HALLÓ! MALA?! ÉPP MOST... HOGY? MI A BAJ?
AZT SEM TUDOM, HOL ÁLL A FEJEM! APÁD A ST. FRANCIS KÓRHÁZBAN FEKSZIK.
KLIKK

EBBEN A HÓNAPBAN MÁR HARMADJÁRA - TÜDŐVIZENYŐ! NEM AKARTA, HOGY NYUGTALANÍTSALAK, DE EZ MOST KOMOLY!
HÚÚ! TE HOL VAGY?

FLORIDÁBAN. HÜP. ÚJRA EGYÜTT VAGYUNK, ISTEN TUDJA, MIÉRT!
IDEHALLGASS! VISSZAHÍVLAK, HA BESZÉLTEM A KÓRHÁZZAL.

HALLÓ, ST. FRANCIS? BESZÉLHETNÉK MR. SPIEGELMANNEL?... EGYIK BETEGÜK... MICSODA?... BIZTOS?!

?

MALA? A KÓRHÁZ AZT MONDJA, NINCS NYILVÁNTARTÁSBAN.
TUDOM... MOST LÉPETT BE AZ AJTÓN!

KISZÖKÖTT A KÓRHÁZBÓL. AZT MONDJA, NEM BÍZIK AZ ITTENI ORVOSOKBAN... ŐRÜLET! ÚGY NÉZ KI, MINT EGY KÍSÉRTET!

NEW YORKBA AKAR MENNI. AZT HISZEM, A KÖZELEDBEN AKAR LENNI, AMI BIZTOS, BIZTOS! NEM BÍROK VELE. SEGÍTS!
nyel

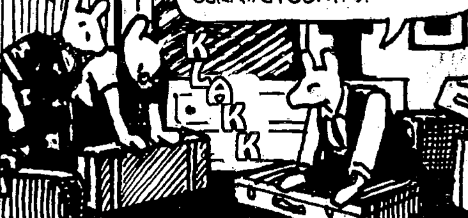

Másnap reggel...

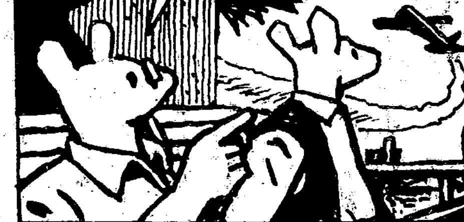

MIÉRT AKARTÁL ELJÖNNI?
PSSS. NEKÜNK OTT MÁR NEM VOLT KERESNIVALÓNK A HÁBORÚ UTÁN. SEMMI!

IDE AKARTUNK JÖNNI HERMAN BÁCSIHOZ, DE ITT KVÓTÁK VOLTAK, ÚGYHOGY HERMAN SZERZETT VÍZUMOT STOCKHOLMBA, HOGY OTT VÁRAKOZZUNK.

DOLGOZTÁL OTT?
DE MENNYIRE! KEMÉNYEN DOLGOZTAM...

NEHÉZ DOBOZOKAT EMELGETTEM EGÉSZ NAP. A MENEKÜLTEK CSAK ILYEN MUNKÁT KAPTAK.

DE ERŐS VOLTAM, NEM ÚGY, MINT MOST... ÉS LESTEM, HÁTHA ADÓDIK VALAMI JOBB ÜZLET.

VOLT OTT EGY ÁRUHÁZ, EGY ZSIDÓ VOLT A TULAJ. BEMENTEM HOZZÁ...
HETEK ÓTA PRÓBÁLOK BEJUTNI MAGÁHOZ!
DE. SPIEGELMAN ÚR, NINCS SZÜKSÉGÜNK ÜGYNÖKRE!...
RÁADÁSUL MAGA ALIG BESZÉL SVÉDÜL!
EVA
JIDDISÜL BESZÉLTÜNK.

ODAHAZA TEXTILLEL ÉS KÖTÖTTÁRUVAL KERESKEDTEM, DE BÁRMIT ELADOK!
ADJON VALAMIT, AMIT SENKI SEM TUD ELADNI - ADJON EGY ESÉLYT!

KÖTÖTTÁRU? HMM... VAN EGY RAKTÁRNYI DIVATJAMÚLT TÉRDHARISNYÁNK, DE SENKI...
TÖKÉLETES!

AZ USA-BAN HERMAN BÁCSINAK ÚJRA VOLT KÖTÖTTÁRUGYÁRA. TŐLE KAPTAM HOSSZÚ NEJLONHARISNYÁKAT.
EZEKET LEHETETLEN VOLT MEGKAPNI SVÉDORSZÁGBAN.

VENNE TŐLEM NEJLONHARISNYÁT?
HOGY VENNÉK-E?! A VEVŐIM ÖLNI FOGNAK ÉRTE! EZT ITT JEGYRE ADJÁK!
MENNYIT KÉR?

CSAK A NORMÁL ÁRAT. DE MINDEN PÁR MELLÉ VENNIE KELL EGY PÁR TÉRDHARISNYÁT IS.
AZT ELDOBOM; DE MÉG ÍGY IS MEGÉRI!
ÉS TÚLADTAM AZ EGÉSZ KÉSZLETEN.

PARTNERRÉ VÁLTAM EBBEN AZ ÁRUHÁZBAN, ÉS SZÉP VAGYONRA TETTEM SZERT.

AMIKOR NÉHÁNY ÉV MÚLVA MEGKAPTUK A VÍZUMOT, AZ ÁRUHÁZ NAGY MEGLEPETÉSPARTIT RENDEZETT.
MÉG ÖSSZETÉPHETIK A HAJÓJEGYÜKET, ÉS MARADHATNAK!
BON VOYAG
SAJNÁLTAM, HOGY ELMEGYÜNK.

AZ ÁLLAMOKBAN GYÉMÁNTTAL KEZDTEM KERESKEDNI, DE ILYEN JÓL TÖBBÉ SOSEM MENT AZ ÜZLET.

Sóhaj. GYERE, MOST MÁR BEMEGYÜNK.
MI? MINEK? EGY CSOMÓ IDŐNK VAN.

ERŐS A NAP. HA NEM PAKOLTAD EL A NAPSZEMÜVEGEMET, MÉG ÜLDÖGÉLHETÜNK EGY IDEIG.

Aznap késő éjjel...

Fél órával később...

La Guardia kórház...

Úgy egy hónappal később...

ÉS AKKOR JÖTT EGY PARANCS...

MINDNYÁJAN ÁTMENTÜNK GARMISCH-PARTENKIRCHENBE.

JÓ NÉHÁNY NAPIG NAGYON BETEG VOLTAM.

EGY ÉVRE RÁ KIDERÜLT, HOGY NEM CSAK TÍFUSZOM VOLT, DE CUKORBAJOM IS.

EBBEN A TÁBORBAN KÖNNYŰ VOLT AZ ÉLET...

MIRE MEGKAPTUK A SZEMÉLYAZONOSSÁGI OKMÁNYAINKAT, VOLT SOK FINOMSÁGUNK.

A VONATOK HOL MEGÁLLTAK, HOL ÚJRA INDULTAK, ÉS GYAKRAN IRÁNYT VÁLTOTTAK...

MEGÉRKEZTÜNK WÜRZBURGBA – MICSODA KÁOSZ!

BOLDOGAN JÖTTÜNK EL.

VÉGÜL MEGÉRKEZTÜNK HANNOVERBE...

NEM VOLT MESSZE, ÍGY PÁR NAPRA ELMENTEM BELSENBE. EGY NAP NAGY TÖMEG ÉRKEZETT, KÖZTÜK KÉT LÁNY, AKIKET ISMERTEM MÉG OTTHONRÓL...

EMLÉKSZIK GELBERÉKRE? ÖVÉK VOLT A NAGY PÉKSÉG SOSNOWIECBEN...

AZ EGYIK FIÚ TÚLÉLTE A HÁBORÚT, ÉS HAZAMENT...
MIT KERES?
EZ A HÁZ A CSALÁDOMÉ. GELBER VAGYOK!

AZT HITTÜK, HITLER VÉGZETT VELETEK!

TAKARODJ, ZSIDÓ! EZ MÁR A MI PÉKSÉGÜNK!
BANG!

NEM TUDTA, MITÉVŐ LEGYEN. AZ ÉJSZAKÁT A HÁZA MÖGÖTT, A PAJTÁBAN TÖLTÖTTE...

BEMENTEK ODA A LENGYELEK. MEGVERTÉK ÉS FELAKASZTOTTÁK.
...EZÉRT ÉLTE TÚL A HÁBORÚT!

A BÁTYJA MÁSNAP JÖTT MEG A LÁGERBŐL, CSAK ADDIG MARADT, MÍG ELTEMETTE...
ELÉG! HALLANI SEM AKAROK TÖBBET!

CSAK AZT MONDJÁK MEG, HALLOTTAK-E ANJÁRÓL?
ÉN LÁTTAM! MEG SE PRÓBÁLTA VISSZASZEREZNI A VAGYONÁT. A LENGYELEK BÉKÉN HAGYTÁK.

ANJA ÉL! NAGYOT DOBBANT A SZÍVEM. EL SE TUDTAM HINNI.

ANJA EGÉSZEN EGYEDÜL VOLT SOSNOWIECBEN...
SAJNÁLOM, ANJA. NINCSENEK HÍREIM...
MINDENNAP ÉRDEKLŐDÖTT A ZSIDÓ SZERVEZETNÉL, ÉS MINDENNAP SÍRVA TÁVOZOTT.

KÉSŐBB MESÉLTE, HOGY ELMENT EGY CIGÁNY JÓSNŐHÖZ...
FORTUNES
ANJA TUDTA, HOGY OSTOBASÁG, DE EGY KIS REMÉNYRE SZOMJAZOTT.

TRAGÉDIÁT LÁTOK... HALÁLT! ELVESZTETTE AZ APJÁT... AZ ANYJÁT... MINDENKIT!
I-IGEN. LOLEK, AZ UNOKAÖCSÉM JÖTT VISSZA...

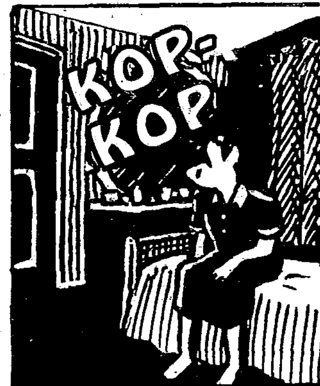

GYERMEKET LÁTOK, HALOTT GYERMEKET...
RICHIEU! A KISFIAM, RICHIEU. Sir.

VÁRJON! MOST EGY FÉRFIT LÁTOK... BETEGSÉG... A FÉRJE AZ! NAGYON-NAGYON BETEG VOLT...

JÖN... HAZAFELÉ TART! HOLDTÖLTÉIG JELET FOG KAPNI ARRÓL, HOGY ÉLETBEN VAN!

HAJÓT LÁTOK... EGY TÁVOLI HELYET... ÚJ ÉLETET KEZDENEK OTT... ÉS LESZ EGY ÚJABB KISFIUK.

ANJA NAPONTA TÖBBSZÖR ELMENT A ZSIDÓ SZERVEZETHEZ...
DE HÍRT NEM KAPOTT RÓLAM.

OTTHON ÜLDÖGÉLT, MÉG LEVERTEBBEN, MÍG EGYSZER..
KOP-KOP

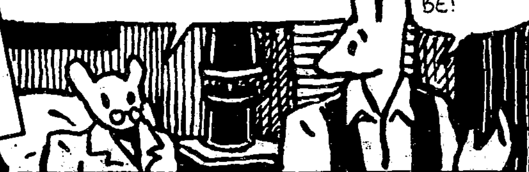

ANJA! KÉPZELJE CSAK! LEVÉL A FÉRJÉTŐL!

NÉMETORSZÁGBAN VAN... TÍFUSZOS VOLT!
ÚGY, AHOGY A CIGÁNYASSZONY MONDTA!

ÉS ITT VAN EGY KÉP RÓLA! ISTENEM - VLADEK TÉNYLEG ÉL!

JÁRTAM EGY FÉNYKÉPÉSZNÉL, AHOL VOLT EGY LÁGERUNIFORMIS - TISZTA, ÚJ DARAB - SZUVENÍR FOTÓKHOZ...

ANJA GONDOSAN ŐRIZTE EZT A KÉPET. MÉG MEGVAN AZ ÍRÓASZTALOMBAN! HÉ! HOVÁ MÉGY?
KELL AZ A KÉP A KÖNYVEMBE!

HIHETETLEN!
JA. AMIKOR HALLOTTAM, HOGY ANJA ÉL, MINDENT OTTHAGYTAM, ÉS ROHANTAM SOSNOWIECBE.

ELADTAM A DOLGAIMAT, HOGY AJÁNDÉKOKAT VEGYEK.
NÉZD! RUHÁKAT MEG BUNDÁT SZEREZTEM ANJÁNAK.
TUDOD MIT, HA TE HAZAMÉGY, ÉN IS VELED MEGYEK!

EL IS INDULTUNK, HOL GYALOG, HOL VONATTAL.
AZ ÚTON LENGYELORSZÁGIG SOKSZOR HIÁNYOZTAK A SÍNEK.

EGY HELYEN HOSSZÚ-HOSSZÚ ÓRÁKIG VESZTEGELTÜNK.
MARADJ ITT A CSOMAGOKKAL, SIVEK! ÉN MEGTÖLTÖM A KULACSOKAT.

MEGJELÖLTEM A VAGONT, DE AMIKORRA VISSZATÉRTEM, AZ ÁTKERÜLT EGY MÁSIK VÁGÁNYRA.
SIVEK?!
SE A BARÁTOMAT, SE A POGGYÁSZOMAT NEM TALÁLTAM. OTT ÁLLTAM EGY SZÁL INGBEN A VÍZZEL.

SIVEK VISSZAMENT HANNOVERBE, HOGY MEGKERESSEN...
...DE ÉN MENTEM TOVÁBB LENGYELORSZÁGBA. 3-4 HÉTIG TARTOTT AZ ÚT.

AMIKOR SOSNOWIECBE ÉRTEM, OTT CSAK NAGYON KEVÉS ZSIDÓT TALÁLTAM.

DE MEGTUDTAM, HOL VAN A ZSIDÓ SZERVEZET.

OTT OLYANOK VOLTAK, AKIK ISMERTEK.

NÉZZÉTEK, KI VAN ITT! VALAKI FUSSON ANJÁÉRT, ÉS HOZZA IDE!

ÉS VALAKI MEG IS TALÁLTA...

Hah.

V-VLADEK!

ABBAN A PERCBEN MINDENKI, AKI OTT VOLT, VELÜNK EGYÜTT SÍRT.

ANJA, ANJA, DRÁGA ANJA!

TÖBBET NEM KELL MONDANOM. NAGYON BOLDOGOK VOLTUNK, ÉS ATTÓL FOGVA BOLDOGAN ÉLTÜNK.

AKKOR... MOST KAPCSOLD KI, KÉRLEK, A MAGNÓDAT...

KIFÁRASZTOTT A SOK BESZÉD, RICHIEU, ÉS MÁRA ELÉG LESZ ENNYI MESE...

SPIEGELMAN

VLADEK
Oct. 11, 1906
Aug 18, 1982

ANJA
Mar. 15, 1912
May 21, 1968

— art spiegelman 1978-1991

A mai amerikai valóságnak elengedhetetlen kelléke a képregény. És mai ennek a műfajnak is vannak klasszikusai. [illegible] tartja az olvasó. Art Spiegelman [illegible] Pulitzer-díjat is nyert, nem véletlenül. Komoly bátorságra és nagy tehetségre volt szükség ahhoz, hogy valaki Auschwitz borzalmait képregény [illegible] vigye, ráadásul úgy, hogy mindvégig nem sérti a kegyeletet, de megőrzi emlékét is áldozatoknak és túlélőknek, mely utóbbiak sok bosszantó, elviselhetetlennek érzett tulajdonságát, lelki torzulásait a tények ismeretében egyszerűen kedves, bocsánatos rigolyává szelídíti.

Art Spiegelman a New Yorker munkatársa, az avantgárd *Raw* magazin alapító tagja. Rajzait és metszeteit múzeumokban és galériákban állították ki Amerika-szerte és külföldön egyaránt. A művész New Yorkban él.

ULPIUS-HÁZ
www.ulpiushaz.hu

2980 Ft

Independent

The Times

„…a műalkotás kiváló, erőteljes és megindító, anélkül, hogy az [illegible] esne.”

Time Out

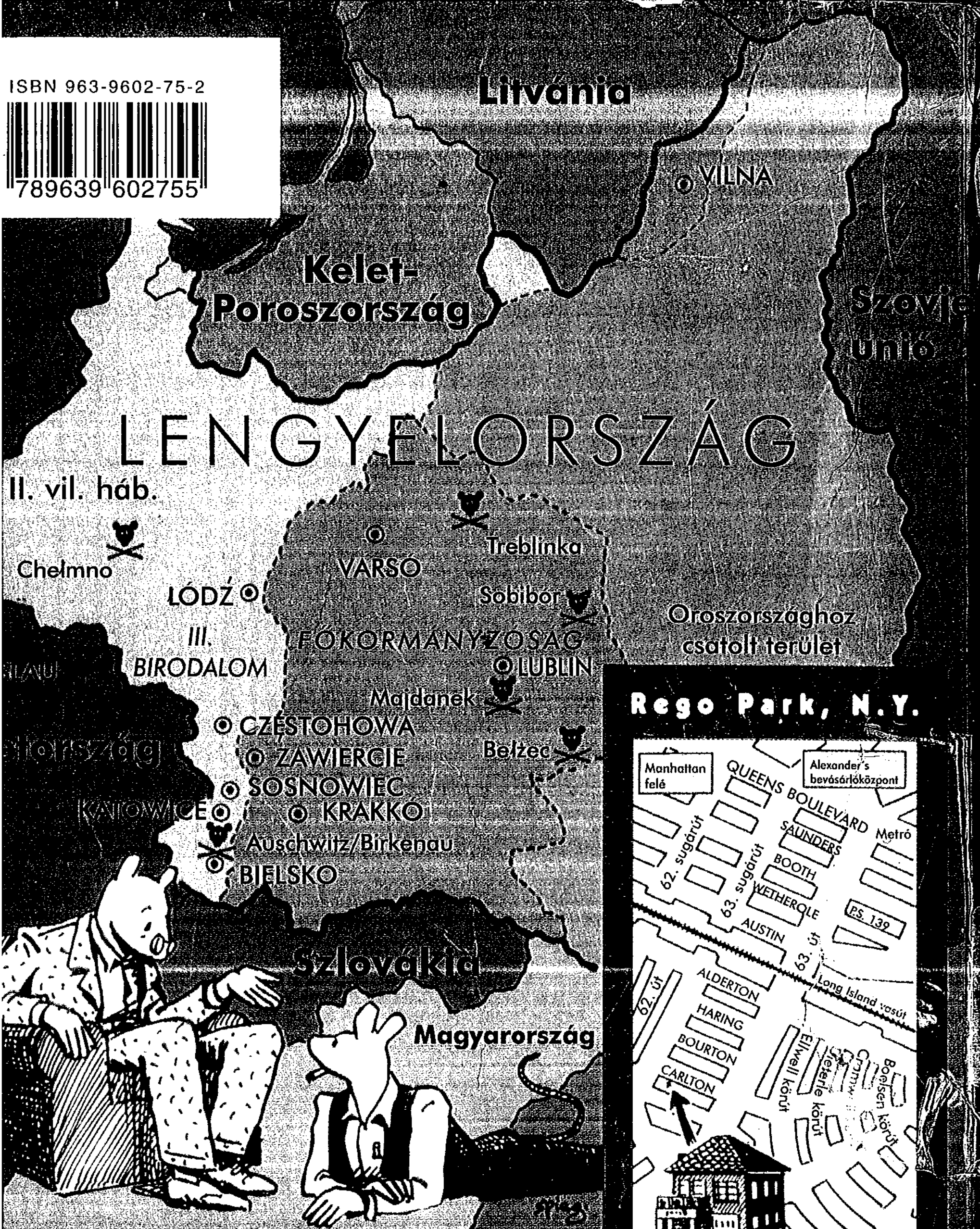

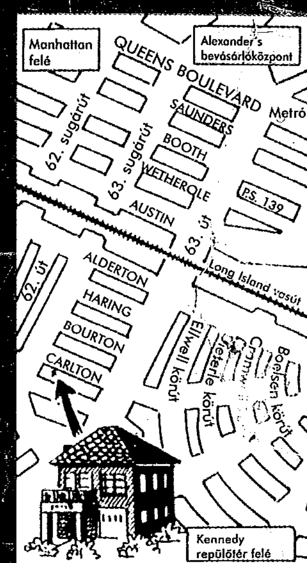

MAUS

EGY TÚLÉLŐ TÖRTÉNETE

ISBN 963-9602-75-2
789639 602755

„…hatásosabb, legsikeresebb …ausztbeszámoló” *Wall Street Journal*

„…szavú, megrendítő és egyszerű történet – pontosan jellemezni, és másképp … mint képregényben ábrázolni, teljességgel lehetetlen” *Washington Post*

„… képekben megjelenített elbeszélés” *New York Times*

„…lisan megrendítő műalkotás” *Boston Globe*

A TELJES
ART SPIEGELMAN

ULPIUS-HÁZ

A TELJES

MAUS

art spiegelman